

Konkurences padome

**Zāļu cenu veidošanās un iespējamie
konkurences ierobežojumi, kas ietekmē
zāļu finansiālo pieejamību**

ZIŅOJUMS

I

2019

Satura rādītājs

Ievads	3
1. Vispārīgs apskats. Normatīvais regulējums par zāļu cenu veidošanos Latvijā	4
2. Normatīvais regulējums par zāļu cenu veidošanos Baltijas valstīs	9
2.1. Nekompensējamās zāles	9
2.1.1. Cenu, uzcenojumu veidošanās un struktūra Latvijā	9
2.1.2. Cenu un uzcenojumu veidošanās Lietuvā	15
2.1.3. Cenu un uzcenojumu veidošanās Igaunijā	17
2.1.4. Normatīvā regulējuma Latvijā, Lietuvā un Igaunijā un tā ietekmes uz cenām un uzcenojumiem salīdzinājums	18
2.1.5. Secinājumi par normatīvā regulējuma atšķirībām, lieltirgotavas un aptiekas cenu un uzcenojumu salīdzināšanu Baltijas valstīs	26
2.2. Kompensējamās zāles	28
2.2.1. Cenu un uzcenojumu veidošanās struktūra Latvijā	29
2.2.2. Cenu un uzcenojumu veidošanās Lietuvā un Igaunijā	41
2.2.3. Normatīvā regulējuma salīdzinājums Latvijā, Lietuvā un Igaunijā un tā ietekmes uz cenām un uzcenojumiem	42
2.2.4. Secinājumi par normatīvā regulējuma atšķirībām, lieltirgotavas un aptiekas cenu un uzcenojumu salīdzināšanu Baltijas valstīs	48
3. Faktiski piemērotās cenas Baltijas valstīs un to salīdzināšana	51
4. Tirgus dalībnieku viedokļi	56
5. Secinājumi	58
6. Priekšlikumi	65

SAĪSINĀJUMU SARAKSTS

EIS – elektroniskā iepirkumu sistēma

ES – Eiropas Savienība

EZA – Eiropas Zāļu aģentūra

FL – Farmācijas likums

KBC – kompensācijas bāzes cena

KP – Konkurences padome

KZS – kompensējamo zāļu saraksts

LZR – Latvijas zāļu reģistrs

MK – Ministru kabinets

NVD – Nacionālais veselības dienests

PIL – Publisko iepirkumu likums

PVN – pievienotās vērtības nodoklis

VM – Veselības ministrija

ZVA – Zāļu valsts aģentūra

Ievads

- 1 Farmācijas nozare ir iekļauta KP prioritāro nozaru sarakstā. 2019.gadā atbilstoši KP prioritātēm, apstiprinātajam darba plānam, kā arī sekojot iepriekš veikto pētniecības aktivitāšu rezultātiem, turpinās padziļināta izpēte par konkurences problemātiku šajā nozarē, t.sk., par zāļu finansiālo pieejamību.
- 2 Zāļu finansiālā pieejamība kopumā vērtēta no diviem aspektiem: 1) pieejamība pacientiem gadījumos, kad pacienti paši pilnībā vai daļēji apmaksā zāles, un 2) pieejamības palielināšana valsts kompensācijas sistēmas ietvaros, t.i., no valsts budžeta līdzekļu efektīvākas izmantošanas viedokļa.
- 3 Pirms tirgus Uzraudzības ierosināšanas tika veikta nozares aktualitāšu apzināšana finansiālās pieejamības kontekstā un iegūti tirgus dalībnieku un par nozari atbildīgo iestāžu viedokļi. Izvērtējot iegūto informāciju, tika formulēta finansiālās pieejamības problemātika un tās iespējamie cēloņi.
- 4 Sabiedrībā, t.sk. medijos, bieži izskan informācija, ka Latvijā zāles maksā dārgāk nekā citās Baltijas valstīs. Tāpat KP periodiski saņem signālus no ZVA par ražotāju cenu paaugstinājumiem.¹
- 5 Uzraudzības virsmērķis ir noteikt faktorus, kas ietekmē zāļu cenas Latvijā, identificēt aspektus, kas ietekmē zāļu finansiālo pieejamību un tās palielināšanas iespējas. Attiecībā uz pētījuma mērķiem norādāms turpmākais. Zāļu iekļaušana LZR un KZS vispirms ir atkarīga no zāļu ražotāju (reģistrācijas apliecības īpašnieku) vēlmes izplatīt zāles Latvijā kompensācijas sistēmas ietvaros vai ārpus tās, t.i., no iespējamiem ieguvumiem un zaudējumiem, kas veidosies piemērojot spēkā esošo normatīvo regulējumu esošajos konkurences apstākļos. Līdz ar to finansiālās pieejamības uzlabošanas izpētei nepieciešams apzināt gan normatīvo regulējumu, gan konkurences apstākļus un tirgus funkcionēšanu/likumsakarības, identificējot šo trīs komponentu iedarbību uz zāļu finansiālās pieejamības uzlabošanas iespējām.
- 6 Ievērojot to, ka KP jau ir veikti pētījumi, kuros noskaidroti konkurences apstākļi vairumtirdzniecības² un mazumtirdzniecības līmenī³ (koncentrācijas noteikšana), attiecībā uz vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības (aptieku) līmeņiem zāļu finansiālās pieejamības kontekstā nepieciešams apzināt un izvērtēt normatīvo regulējumu un tā ietekmi uz zāļu finansiālo pieejamību.

---

¹ ZVA informācija par AS "Grindex", AS "Kalceks", Z.S.Polpharma.

² Pētījumā aptverta kompensējamo zāļu izplatīšanas problemātika, bet tirgus struktūra kompensējamo zāļu tirgū ir līdzīga tirgus struktūrai visu zāļu tirgū, pieejams: https://www.kp.gov.lv/files/documents/20180823_Komp%20z%C4%81%C4%BCu%20TU_public%C4%93%C5%A1anai_izlabot%C4%81%20versija.pdf, sadaļa 2.3.

³ KP tirgus uzraudzība, Zāļu reģionālo mazumtirdzniecības tirgu uzraudzība (Koncentrācijas noteikšana), 2017.gads, pieejama: https://www.kp.gov.lv/oldfiles/38/citi%2Faptieku_koncentracija_2017.pdf

1. Vispārīgs apskats. Normatīvais regulējums par zāļu cenu veidošanos Latvijā

- 7 Normatīvais regulējums, kas saistīts ar zāļu cenu veidošanos, ietver:
- 1) FL;
  - 2) MK 09.05.2006. noteikumus Nr.376 "Zāļu reģistrēšanas kārtība" (turpmāk – Noteikumi Nr.376);
  - 3) MK 25.10.2005. noteikumus Nr.803 "Noteikumi par zāļu cenu veidošanas principiem" (turpmāk – Noteikumi Nr.803);
  - 4) MK 31.10.2006. noteikumus Nr.899 "Ambulatorajai ārstēšanai paredzēto zāļu un medicīnisko ierīču iegādes izdevumu kompensācijas kārtība" (turpmāk – noteikumi Nr.899);
  - 5) MK 27.03.2007. noteikumus Nr.220 "Zāļu iegādes, uzglabāšanas, izlietošanas, uzskaites un iznīcināšanas kārtība ārstniecības iestādēs un sociālās aprūpes institūcijās" (turpmāk – Noteikumi Nr.220).
- 8 FL mērķis ir reglamentēt fizisko un juridisko personu darbību farmācijas jomā, kā arī nodrošināt kvalitatīvu, medicīniski piemērotu un atbilstošu profilaktisku, dziedinošu un diagnostisku līmeņa zāļu ražošanu un izplatīšanu. Cita starpā FL nosaka ZVA kompetenci – publiskot savā tīmekļa vietnē maksimāli pieļaujamās zāļu cenas aptiekās, veidot un regulāri aktualizēt LZR, izsniegt zāļu izplatīšanas atļaujas, noteikt zāļu piederību pie bezrecepšu vai recepšu zālēm MK noteiktajā kārtībā. FL nosaka arī NVD kompetenci noteikt ambulatorajai ārstēšanai paredzēto kompensējamo zāļu cenas, izstrādāt ambulatorajai ārstēšanai paredzēto KZS, kā arī zāļu sarakstu, kas paredzēts lietošanai stacionārajās ārstniecības iestādēs.
- 9 Noteikumi Nr.376 nosaka zāļu reģistrēšanas kārtību. Zāļu reģistrēšana ir svarīgs ar zāļu izplatīšanas uzsākšanu saistīts process, kas konkurences tiesību izpratnē var tikt klasificēts kā tirgus barjera, jo atbilstoši FL 17.panta pirmajai daļai Latvijā atļauts izplatīt tikai Latvijas Republikā reģistrētās un LZR iekļautās zāles (izņemot FL 10.panta 7.punktā minētos gadījumus, kā, piemēram, retu slimību gadījumā, kad pacientam nepieciešamās zāles nav reģistrētas Latvijā, un FL 20.pantā paredzētos gadījumus, kad zāļu un vielu reģistrācija nav nepieciešama) EZA centralizētajā zāļu reģistrācijas procedūrā reģistrētās zāles.⁴ Reģistrācijas ietvaros tiek veikta zāļu nekaitīguma, terapeitiskās iedarbības, sastāva, marķējuma atbilstības, dokumentācijas atbilstības noteikumiem novērtēšana, šo procedūru var uzskatīt par zāļu drošības kontroli. Cita starpā Noteikumi Nr.376 nosaka zāles, kurām nav nepieciešama reģistrācija, līdz ar to tām tiek piemēroti citi cenu veidošanas principi.

---

⁴ Skat. FL 17.panta pirmo daļu un 20.pantu, pieejams: <https://likumi.lv/doc.php?id=43127>

- 10 Tā, piemēram, neregistrētām, rūpnieciski izgatavotām zālēm, kuras izplata mazumtirdzniecībā, piegādātājs (parasti lieltirgotava, kura iepērk zāles ārvalstīs, tostarp ārpus ES) var brīvi noteikt šo zāļu sākotnējo cenu, jo neregistrēto zāļu ražotājs nav sniedzis informāciju par šo zāļu ražotāja attiecīgo zāļu realizācijas cenu Latvijā.

Piemēram, ārsts izrakstīja pacientam zāles *Triftazīns 5mg* (tabletes). *Triftazīns 5 mg* nav reģistrēts LZR, tā piegādei ZVA, pamatojoties uz ārsta izrakstīto recepti konkrētam pacientam, izsniedz vairumtirgotājam atsevišķu atļauju šo zāļu izplatīšanai. Lieltirgotava iegādājas šīs zāles ārvalstīs, piegādā aptiekai, un aptieka pārdod pacientam. KP rīcībā esošā informācija liecina, ka šīs zāles Latvijā pacients var iegādāties par vairāk kā 8 *euro*. Citās valstīs šīs zāles var maksāt ievērojami lētāk. Tomēr salīdzināt Latvijā neregistrētu, rūpnieciski izgatavotu zāļu, kuras tiek izplatītas aptiekās, cenas Latvijā un citās valstīs, kur tās ir reģistrētas, nav korekti (arī tad, ja cenu Latvijā salīdzina ar cenu citā ES valstī), jo netiek ņemti vērā vairāki faktori, kas var ietekmēt zāļu cenu, piemēram, vai salīdzināmā valsts ir ES (vienotas prasības), salīdzināmās valsts references valstis u.c.

- 11 Aptiekas pieprasījums neregistrēto zāļu piegādei individuālam pacientam FL 10.panta 7.punktā minētajā gadījumā balstās uz ārsta receptē norādīto daudzumu ārstēšanās kursam (piemēram, uz vienas parastās receptes izraksta ne vairāk kā trīs mēnešus ilgām ārstēšanās kursam, bet atsevišķos gadījumos – var izrakstīt ārstēšanās kursam līdz vienam gadam). Lieltirgotavai, iepērkot neregistrētas zāles ārvalstīs, aptiekas pieprasītais daudzums, iespējams, nedot iespēju saņemt izdevīgāko cenu, tā ka daudzums, kas tiek iegādāts, nerada finansiāli izdevīgu darījumu ārvalstu zāļu ražotājam/izplatītājam. Līdz ar to aptieka iepērk neregistrētas zāles no lieltirgotavas par cenu, kurā iekļautas lieltirgotavas izmaksas, kas, kas radušās šīs zāles piegādājot no citas valsts.
- 12 Noteikumi Nr.803 nosaka cenu veidošanos zālēm, kas tiek izplatītas aptiekās. Rūpnieciski izgatavotām zālēm un aptiekā izgatavotām zālēm, kas tiek izplatītas aptiekās, tiek piemērotas atšķirīgas cenas noteikšanas formulas. Rūpnieciski izgatavotām zālēm maksimālā pieļaujamā cena aptiekā veidojas, pamatojoties uz ražotāja noteikto cenu, pievienojot tai Noteikumos Nr.803 noteiktos uzcenojumus (izteikti procentos). Rūpnieciski izgatavoto zāļu pārvasēšanas gadījumos, jauno iepakojumu cenu veidošanai paredzēta atsevišķa kārtība. Aptiekā izgatavotām zālēm cena veidojas, pamatojoties uz izejvielu un iepakojuma materiālu izmaksām, pievienojot tām Noteikumos Nr.803 noteikto aptiekas uzcenojumu atkarībā no zāļu formas.
- 13 Noteikumi Nr.899 nosaka cenu veidošanos zālēm, kuras iekļautas KZS. Aptiekā maksimāli pieļaujamās cenas pamatā ir ražotāja deklarētā cena, kas atbilst references noteikumiem (tai jābūt pakārtotai ražotāja cenai citās normatīvajos aktos noteiktajās valstīs).

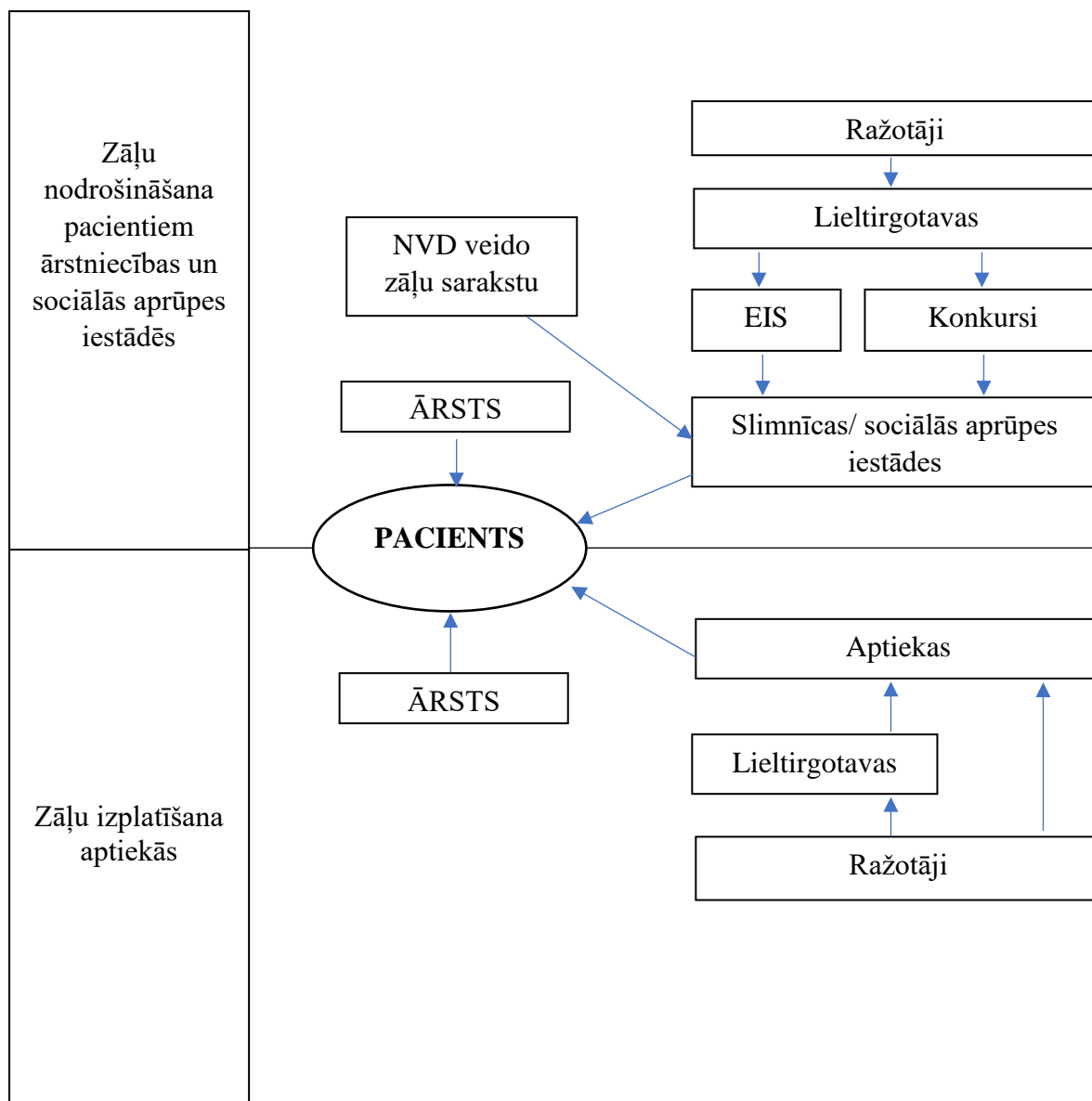
- 14 Noteikumos Nr.803 un Noteikumos Nr.899 maksimāli pieļaujamās zāļu cenas aptiekās formulās ir ietverts PVN. Uz 01.01.2019. PVN likme zālēm Latvijā ir 12%.
- 15 Noteikumi Nr.220 nosaka, ka zāles, kuras patērētājiem tiek nodrošinātas valsts budžeta finansējuma ietvaros ārstniecības iestādēs un sociālās aprūpes iestādēs (stacionārās ārstēšanas ietvaros), tiek iepirktas atbilstoši PIL principiem. NVD veido zāļu sarakstu, kuras nepieciešamas no valsts budžeta apmaksāto stacionāro veselības aprūpes pakalpojumu sniegšanai⁵. Šajā sarakstā var būt zāles, kuras ambulatorās ārstēšanas ietvaros ir kompensējamas un nekompensējamas. Par NVD sarakstā iekļautām zālēm tiek veikts iepirkums. Zāļu iepirkšana var notikt EIS vai stacionārai ārstniecības iestādei (slimnīcai vai sociālās aprūpes iestādei) izsludinot atsevišķu konkursu.
- 16 Ja stacionārās ārstēšanās ietvaros pacientam ir nepieciešamas zāles, kas nav iekļautas NVD sarakstā⁶, pacientam šīs zāles jāiegādājas aptiekā. Šajā gadījumā pacients var iegūt zāles par cenu, kāda paredzēta ambulatorās ārstēšanas ietvaros: atkarībā no zāļu kategorijas (reģistrētas/ neregistrētas, kompensējamas/ nekompensējamas, rūpnieciski izgatavotas/apteikā izgatavotas) zāļu cenas veidošanai tiek piemēroti atšķirīgi principi.

---

⁵ Stacionārā ārstniecības iestāde nevar iegādāties visas Latvijas zāļu reģistrā iekļautās un Latvijā reģistrētas zāles, vai kompensējamo zāļu sarakstā iekļautās zāles, lai nodrošinātu jebkuru pacientu ar jebkurām viņam nepieciešamām ambulatorajai ārstēšanai zālēm, kad pacients ārstējas stacionārā, jo nevar paredzēt visas pacientu papildu diagnozes un hroniskās slimības.

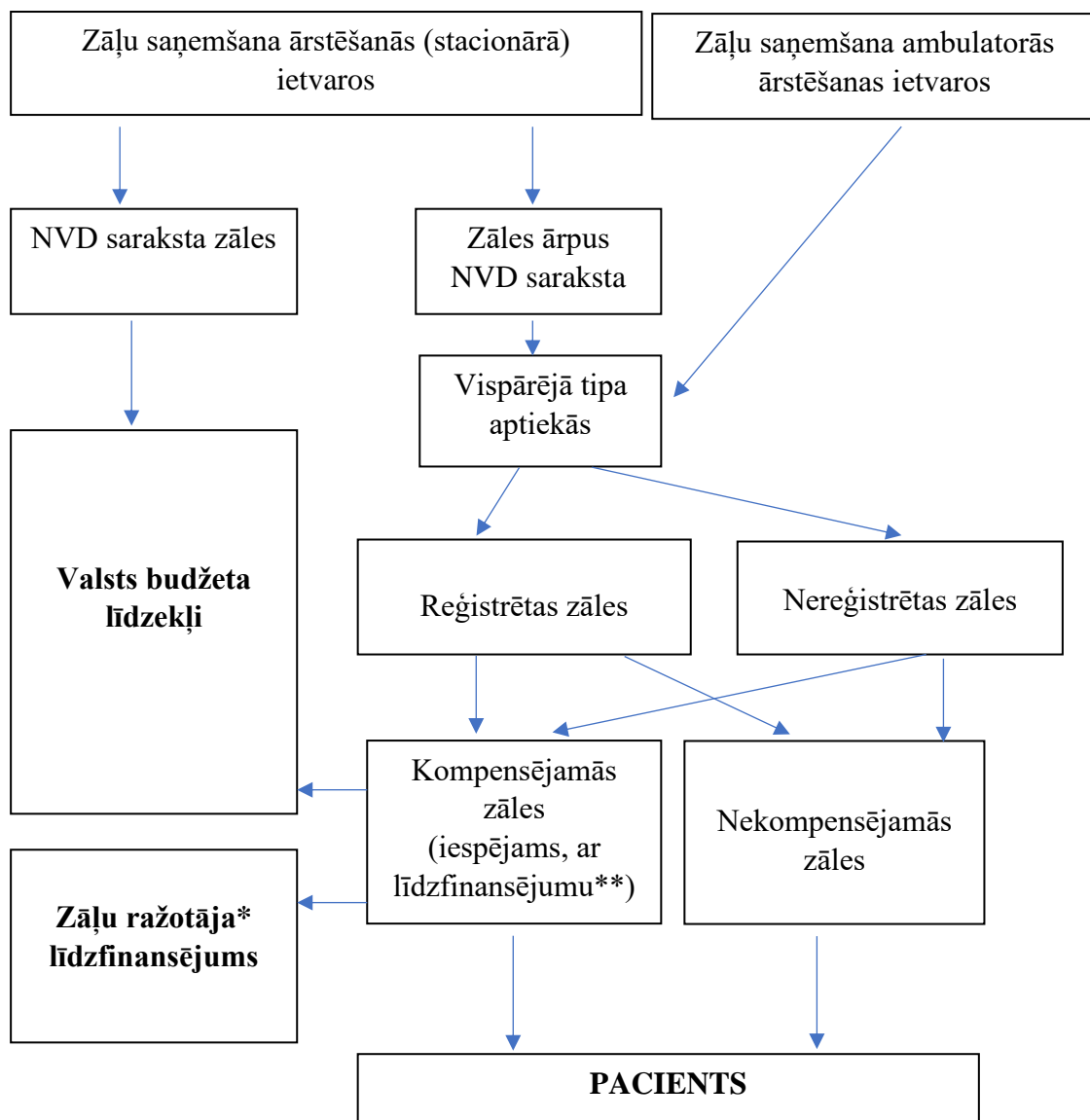
⁶ Slimnīcas var lietot arī papildus lietojamo zāļu sarakstu, kurā ietver zāles, kuras nepieciešamas slimnīcas profilam, bet nav iekļautas NVD sarakstā.

- 17 1.attēlā shematiski attēlota zāļu piegādes ķēde pacientiem ārstniecības un sociālās aprūpes iestādēs un aptiekās. 2.attēlā shematiski attēloti zāļu finansēšanas avoti pacientam atkarībā no zāļu kategorijas un to saņemšanas vietas.

1.attēls. Zāļu piegādes ķēde pacientiem ārstniecības un sociālās aprūpes iestādēs un aptiekās

* Īpašos gadījumos iespējams reģistrācijas apliecības turētāja (īpašnieka) vai vairumtirgotāja līdzfinansējums

** pacienta līdzfinansējums 50% vai 25% nepilnās kompensācijas gadījumos un gadījumos, kad KZS A zāļu cena ir augstāka par references cenu

2.attēls. Zāļu iegādes finansēšanas avots atkarībā no zāļu kategorijas un saņemšanas vietas

- 18 Ņemot vērā, ka aptieku zāļu apgrozījuma pamatā ir ienākumi no rūpnieciski izgatavoto zāļu pārdošanas un aptiekā izgatavoto zāļu apgrozījums nav būtisks, turpmāk Uzraudzībā analīze attiecībā uz cenu veidošanos zālēm, kas tiek izplatītas caur aptiekām, tiek veikta par rūpnieciski izgatavotām zālēm.

2. Normatīvais regulējums par zāļu cenu veidošanos Baltijas valstīs

- 19 Zālēm, kas paredzētas ambulatorajai ārstēšanai, cena veidojas trīs līmeņos: ražošanas, lieltirgotavu un aptieku līmenī. Latvijā, tāpat kā Lietuvā un Igaunijā, zāļu (nekompensējamo un kompensējamo) cena lieltirgotavās tiek veidota no trīs elementiem: ražotāja cena, lieltirgotavas uzcenojums procentuālā izteiksmē un/vai fiksētais lieltirgotavas uzcenojums un PVN.
- 20 Aptieku līmenī zāļu cena veidojas līdzīgi, to veido iepirkuma cena no piegādātāja (bez PVN), aptiekas uzcenojums procentuālajā izteiksmē un/vai fiksētais aptiekas uzcenojums un PVN.
- 21 Baltijas valstīs PVN zālēm atšķiras: Latvijā tas ir 12%, Lietuvā – 5%, Igaunijā – 9%.
- 22 Zāļu gala cena visvairāk ir atkarīga no ražotāja noteiktās cenas. Lieltirgotavu uzcenojumu apmēri ir dažādi, atšķiras dažādiem ražotāja cenu intervāliem, t.i., tiek noteikts ražotāja cenu intervāls un tam ir paredzēts noteikts lieltirgotavas uzcenojuma apmērs procentuālā un/vai fiksētā izteiksmē. Aptiekām uzcenojumi tiek noteikti līdzīgi, par pamatu ņemot nevis ražotāja cenu intervālus, bet iepirkuma (no lieltirgotavām) cenu intervālus.
- 23 Latvijā, Lietuvā un Igaunijā nekompensējamām un kompensējamām zālēm paredzētie cenu intervāli atšķiras. Latvijā un Lietuvā pastāv atšķirīga kārtība kompensējamo un nekompensējamo zāļu cenu veidošanai, Igaunijā šī kārtība ir vienota kompensējamām un nekompensējamām zālēm.
- 24 Šajā sadaļā par Latviju tiek apskatīti vairāki cenu ietekmējoši faktori, ieskaitot lieltirgotavu un aptieku uzcenojumu noteikšanas kārtību, bet par Lietuvu un Igauniju – tikai lieltirgotavu un aptieku uzcenojumu kārtība salīdzinājumā ar Latvijas normatīvo regulējumu.

2.1. Nekompensējamās zāles

2.1.1. Cenu, uzcenojumu veidošanās un struktūra Latvijā

- 25 Ambulatorās ārstēšanas ietvaros pacients zāles iegādājas vispārējā tipa aptiekās. Ja zāles nav iekļautas KZS, tad zāļu cena veidojas atbilstoši Noteikumos Nr.803 noteiktajai kārtībai.
- 26 Noteikumos Nr.803 noteikts, ka zāļu ražotājs vai tā pilnvarotais pārstāvis, zāļu paralēlais izplatītājs un zāļu paralēlais importētājs, uzsākot zāļu izplatīšanu Latvijā, informē ZVA par zāļu realizācijas cenu bez PVN. Tiek fiksētā ražotāja cena, paralēlā izplatītāja cena un paralēlā importētāja cena. Ražotāja, paralēlā izplatītāja un paralēlā importētāja cenas netiek regulētas, minētie piegādātāji nosaka tās pēc saviem apsvērumiem. Savukārt maksimālā cena, par kādu zāles

var pārdot lieltirgotava un aptieka, tiek noteiktas pēc formulām un koeficientiem. Tādējādi Noteikumi Nr.803 nosaka principus, pēc kuriem veidojas cenas struktūra: ražotāja (arī paralēlā izplatītāja vai paralēlā importētāja) cena, lieltirgotavas uzcenojums, aptiekas uzcenojums un PVN.

- 27 **Lieltirgotavas maksimāli pieļaujamā cena** veidojas pēc formulas: $LC=RC*k+X+PVN$, kur:

LC – lieltirgotavas cena,
 RC – ražotāja (un pēc analogijas – paralēlā izplatītāja vai paralēlā importētāja) cena,
 k – korekcijas koeficients,
 X – korekcijas summa.

- 28 Atbilstoši Noteikumiem Nr.803 tiek piemēroti šādi korekcijas koeficienti un korekcijas summas atkarībā no ražotāja cenas:

Nr.p.k.	Ražotāja cena, euro (RC)	Korekcijas koeficients (k)	Korekcijas summa, euro (X)
1.	līdz 4,26	1,18	0,00
2.	4,27 – 14,22	1,15	0,13
3.	14,23 un vairāk	1,1	0,84

- 29 **Aptiekas maksimāli pieļaujamā cena** veidojas pēc formulas: $AC=IC*n+Y+PVN$, kur:

AC – aptiekas cena,
 IC – iepirkuma cena (bez PVN) (iepirkot no lieltirgotavas vai ražotāja, paralēlā izplatītāja vai paralēlā importētāja),
 n – korekcijas koeficients,
 Y – korekcijas summa.

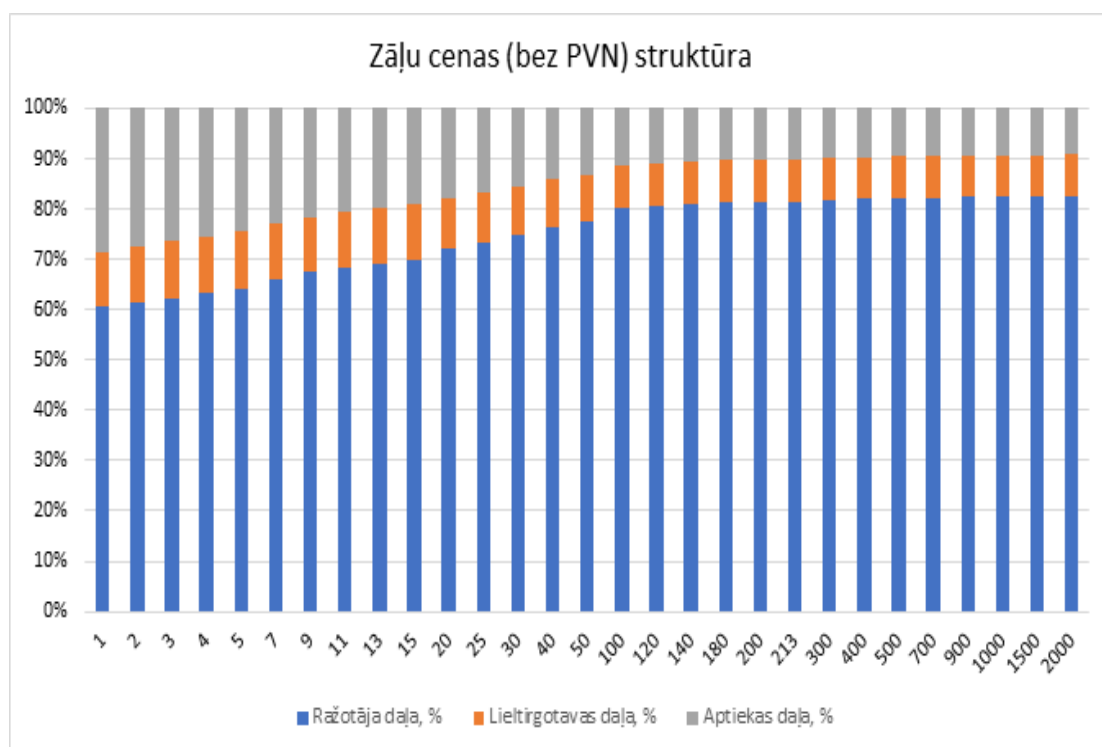
Atbilstoši Noteikumiem Nr.803 tiek piemēroti šādi korekcijas koeficienti un korekcijas summas atkarībā no iepirkuma cenas:

Nr.p.k.	Iepirkuma cena, euro (IC)	Korekcijas koeficients (n)	Korekcijas summa, euro (Y)
1.	līdz 1,41	1,4	0,00
2.	1,42 – 2,84	1,35	0,07
3.	2,85 – 4,26	1,3	0,21
4.	4,27 – 7,10	1,25	0,43
5.	7,11 – 14,22	1,2	0,78
6.	14,23 – 28,45	1,15	1,49
7.	28,46 un vairāk	1,1	2,92

- 30 Gan lieltirgotavas, gan aptiekas līmenī korekcijas koeficients (procentos no iepirkuma cenas) un korekcijas summa (kas ir nemainīga) tiek piemēroti vienlaicīgi. Pieaugot iepirkuma cenai, korekcijas koeficients samazinās, bet korekcijas summa palielinās. Mainoties ražotāja cenai, izmainās arī gala cenas struktūra, jo

dažādiem ražotāja cenas intervāliem korekcijas koeficienti un korekcijas summas atšķiras.

- 31 Saskaņā ar iepriekš norādītajām formulām, korekcijas koeficientiem un korekcijas summām, cenas struktūra mainās atkarībā no ražotāja cenas šādi (skat. arī 3.attēlu): ražotāja cenai mainoties no 1 līdz 2000⁷ euro, ražotāja daļa gala cenā palielinās no 54% līdz 74%, lieltirgotavas daļa samazinās no 10% līdz 7% un aptiekas daļa samazinās no 26% līdz 8%. 3.attēlā redzams, ka, ražotāja cenai mainoties no 1 līdz 2000 euro, lieltirgotavas daļa gala cenā būtiski nemainās, savukārt ražotāja daļa būtiski palielinās un aptiekas daļa būtiski samazinās. Tabulā Nr.1 skaitliski atspoguļots, kā, pakāpeniski mainoties ražotāja cenai, mainās korekcijas koeficienti un korekcijas summas lieltirgotavas un aptiekas līmenī, palielinās uzcenojumi un paaugstinās cenas.

3.attēls. **Nekompensējamo zāļu gala cenas (bez PVN) struktūras izmaiņas atkarībā no ražotāja cenas, pieņemot, ka gala cena (bez PVN) ir 100%.**

Avots: KP aprēķini, izmantojot Noteikumus Nr.803 un to pielikumos esošās formulas un koeficientus.

⁷ Šeit un turpmāk intervāls (ierobežojums) līdz 2000 euro pieņemts nosacīti.

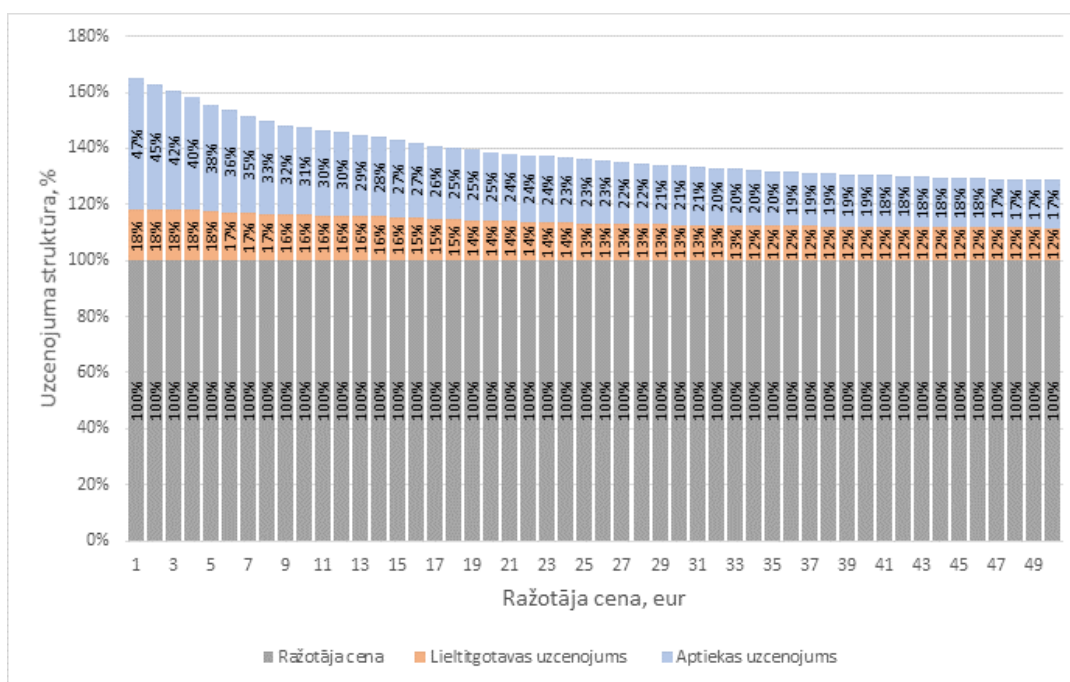
Tabula Nr.1

**Cenu veidošanās lieltirgotavā un aptiekā atkarībā no
ražotāja cenas nekompensējamām zālēm Latvijā (bez PVN)**

Cenas veidošanās lieltirgotavā					Cenas veidošanās aptiekā						
Ražotāja cena, euro (RC)	Korekcijas koeficients (k)	Korekcijas summa, euro (X)	Lieltirgotavas cena, euro (LC)	Lieltirgotavas uzcelojums, euro	Iepirkuma cena no lieltirgotavas, euro (IC)	Korekcijas koeficients (n)	Korekcijas summa, euro (Y)	Aptiekas cena (AC), euro	Aptiekas uzcelojums, euro	PVN 12%, euro	Aptiekas cena (AC) ar PVN 12%, euro
			RC*k+X					IC*n+Y		AC/100*12	
1	1,18	0	1,18	0,18	1,18	1,40	0,00	1,65	0,47	0,20	1,85
2	1,18	0	2,36	0,36	2,36	1,35	0,07	3,26	0,90	0,39	3,65
3	1,18	0	3,54	0,54	3,54	1,30	0,21	4,81	1,27	0,58	5,39
4	1,18	0	4,72	0,72	4,72	1,25	0,43	6,33	1,61	0,76	7,09
5	1,15	0,13	5,88	0,88	5,88	1,25	0,43	7,78	1,90	0,93	8,71
7	1,15	0,13	8,18	1,18	8,18	1,20	0,78	10,60	2,42	1,27	11,87
9	1,15	0,13	10,48	1,48	10,48	1,20	0,78	13,36	2,88	1,60	14,96
11	1,15	0,13	12,78	1,78	12,78	1,20	0,78	16,12	3,34	1,93	18,05
13	1,15	0,13	15,08	2,08	15,08	1,15	1,49	18,83	3,75	2,26	21,09
15	1,1	0,84	17,34	2,34	17,34	1,15	1,49	21,43	4,09	2,57	24,00
20	1,1	0,84	22,84	2,84	22,84	1,15	1,49	27,76	4,92	3,33	31,09
25	1,1	0,84	28,34	3,34	28,34	1,15	1,49	34,08	5,74	4,09	38,17
30	1,1	0,84	33,84	3,84	33,84	1,10	2,92	40,14	6,30	4,82	44,96
40	1,1	0,84	44,84	4,84	44,84	1,10	2,92	52,24	7,40	6,27	58,51
50	1,1	0,84	55,84	5,84	55,84	1,10	2,92	64,34	8,50	7,72	72,07
100	1,1	0,84	110,84	10,84	110,84	1,10	2,92	124,84	14,00	14,98	139,83
120	1,1	0,84	132,84	12,84	132,84	1,10	2,92	149,04	16,20	17,89	166,93
140	1,1	0,84	154,84	14,84	154,84	1,10	2,92	173,24	18,40	20,79	194,03
180	1,1	0,84	198,84	18,84	198,84	1,10	2,92	221,64	22,80	26,60	248,24
200	1,1	0,84	220,84	20,84	220,84	1,10	2,92	245,84	25,00	29,50	275,35
213	1,1	0,84	235,14	22,14	235,14	1,10	2,92	261,57	26,43	31,39	292,96
300	1,1	0,84	330,84	30,84	330,84	1,10	2,92	366,84	36,00	44,02	410,87
400	1,1	0,84	440,84	40,84	440,84	1,10	2,92	487,84	47,00	58,54	546,39
500	1,1	0,84	550,84	50,84	550,84	1,10	2,92	608,84	58,00	73,06	681,91
700	1,1	0,84	770,84	70,84	770,84	1,10	2,92	850,84	80,00	102,10	952,95
900	1,1	0,84	990,84	90,84	990,84	1,10	2,92	1092,84	102,00	131,14	1223,99
1000	1,1	0,84	1100,84	100,84	1100,84	1,10	2,92	1213,84	113,00	145,66	1359,51
1500	1,1	0,84	1650,84	150,84	1650,84	1,10	2,92	1818,84	168,00	218,26	2037,11
2000	1,1	0,84	2200,84	200,84	2200,84	1,10	2,92	2423,84	223,00	290,86	2714,71

Avots: KP aprēķini, izmantojot Noteikumus Nr.803 un to pielikumus esošās formulas un koeficientus.

- 32 Vērtējot absolūtajos skaitļos, no tabulas Nr.1 redzams, ka, ražotāja cenai palielinoties no 1 līdz 2000 *euro*, lieltirgotavas uzcelojums palielinās no 0,18 līdz ~ 201 *euro*, un aptiekas uzcelojums – no 0,47 līdz 223 *euro* (šis aprēķins veikts, pieņemot, ka gan lieltirgotava, gan aptieka piemēro maksimāli pieļaujamus uzcelojumus katrā savā cenas veidošanas posmā).
- 33 Ja ražotāja cenu pieņem par 100%, tad atkarībā no tā, cik liela ir ražotāja cena absolūtajos skaitļos (intervālā no 1 līdz 2000 *euro*), uzcelojums, ko piemēro lieltirgotava un aptieka, ir robežās no 65 līdz 31%. Saskaņā ar KP iegūto informāciju, visvairāk zāļu iepakojumu (apjoms) tiek pārdots zāļu cenu segmentā līdz 50 *euro*. Šis gala cenas segments atbilst ražotāja cenai aptuveni līdz 40 *euro*. 4.attēlā ir grafiski atspoguļota lieltirgotavas un aptiekas uzcelojuma īpatsvara dinamika, ražotāja cenai mainoties no 1 līdz 50 *euro*.
- 34 4.attēlā ir redzams, kādu daļu no ražotāja cenas veido uzcelojumi, kas ir paredzēti lieltirgotavai un aptiekai. Minētajā cenu segmentā – līdz ražotāja cenai 50 *euro* – lieltirgotavai paredzētais uzcelojums virs ražotāja cenas ir robežās no 18 līdz 12% un aptiekai paredzētais uzcelojums virs ražotāja cenas ir robežās no 47% līdz 17%.

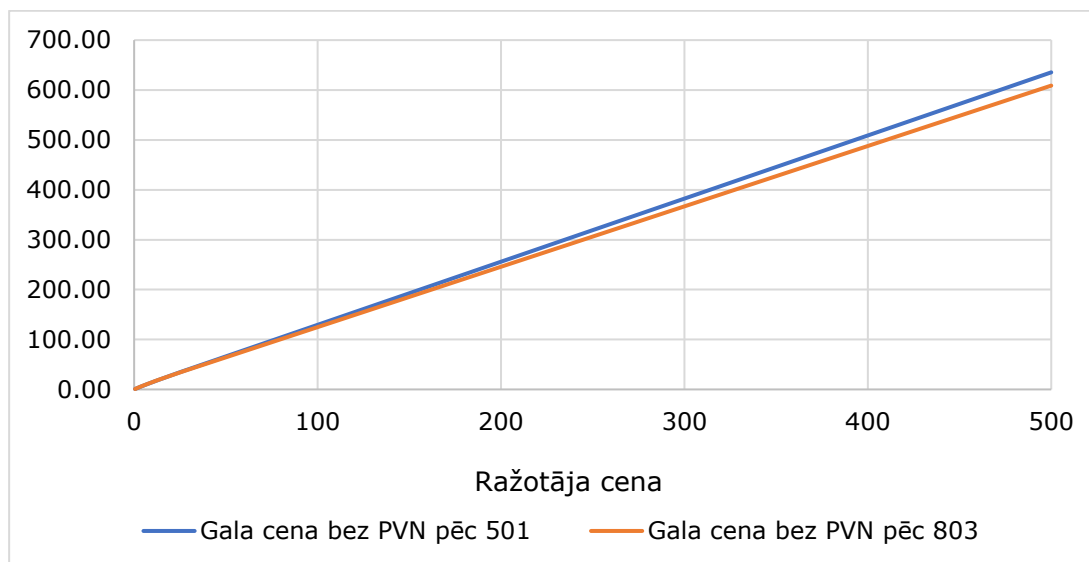
4.attēls. **Nekompensējamo zāļu lieltirgotavas un aptiekas uzcelojumu struktūras dinamika atkarībā no ražotāja cenas, pieņemot, ka ražotāja cena ir 100%.**

Avots: KP aprēķini, izmantojot Noteikumus Nr.803 un to pielikumos esošās formulas un koeficientus.

- 35 Jāatzīmē, ka ražotājs var piešķirt lieltirgotavai dažādas atlaides, kas palielinās lieltirgotavas ieņēmumus, un lieltirgotava var piešķirt atlaides aptiekai. Tas attiecīgi maina cenas struktūru. Saskaņā ar

- tirgus uzraudzībā "Kompensējamo zāļu izplatīšana un ar to saistītie iespējamie konkurences ierobežojumi" iegūtajiem datiem no līgumiem, ražotāji lieltirgotavām var piešķirt apjoma atlaides, skonto atlaides u.c. atlaides, turklāt ienākumu pārdalei un "motivācijai" var tikt izmantoti citi instrumenti, piemēram, ražotāja maksājumi lieltirgotavai par mārketinga pasākumiem vai cenas samazināšanai.
- 36 Lieltirgotavu sniegtā informācija liecina, ka aptiekām piešķirtās atlaides lielākoties ir par iepirkuma apjomu (piemēram, par konkrēto sasniegto apjomu, kas rada realizācijas izmaksu ietaupījumus). Atlaides var tikt piešķirtas arī tad, ja ražotājs īsteno kādu kampaņu, samazina cenas un piedāvā atlaidi lieltirgotavai. KP rīcībā esošā informācija liecina, ka šīs atlaides var sasniegt līdz pat 50%, tomēr ne vienmēr šīs atlaides gala rezultātā ietekmē aptiekas cenu. Atlaides apjomu vai tās piešķiršanu vispār, ietekmē pamatā tādi faktori kā aptiekas, kā klienta vēsture un maksāšanas disciplīna, iepērkamo produktu grozs, iepērkamais apjoms. Atsevišķos gadījumos, lieltirgotavas piešķir atlaides aptiekām arī tad, kad ražotājs nepiešķir atlaides lieltirgotavām, t.i., uz savu ienākumu rēķina.
- 37 Vērtējot iesaistīto pušu uzcenojuma (ieņēmumu) sadalījuma samērīgumu, konstatējams, ka, palielinoties ražotāja cenai, absolūtajā izteiksmē palielinās gan lieltirgotavas, gan aptiekas uzcenojums. Aptiekas uzcenojumi ir lielāki nekā lieltirgotavas uzcenojumi par katru pārdoto iepakojumu visās cenu kategorijās. Jo zemāka ražotāja cena, jo lielāka starpība starp lieltirgotavas un aptiekas uzcenojumiem. Lētākā segmentā aptiekas uzcenojums var pārsniegt lieltirgotavas uzcenojumu pat 2,6 reizes. Bet, vērtējot uzcenojuma sadalījumu, jāņem vērā atšķirības lieltirgotavas un aptiekas apgrozījumos: lieltirgotavu apgrozījums ir ievērojami lielāks, atšķiras arī pārdoto produktu sortiments (tajā skaitā starp aptiekām).
- 38 Secināms, ka, jo lielāka ražotāja cena, jo lielāki ir lieltirgotavas un aptiekas uzcenojumi absolūtajā izteiksmē, kas var radīt pušu ieinteresētību piedāvāt un realizēt dārgākas zāles.
- 39 MK 29.12.1998. noteikumos Nr.501 "Zāļu un farmaceitisko produktu cenu veidošanas noteikumi", kas noteica zāļu cenu veidošanu līdz Noteikumu Nr.803 pieņemšanai, atļautais maksimālais uzcenojums lieltirgotavām bija 15% no ražotāja cenas. Noteikumos Nr.803 maksimālais uzcenojums lieltirgotavai ir no 1-10% atkarībā no ražotāja cenas. Salīdzinot korekcijas koeficientus un korekcijas summas Noteikumos Nr.501 un Nr.803, secināms, ka Noteikumos Nr.803 cenu veidošanas mehānisms pirmšķietami (neņemot vērā citus faktorus) ir labvēlīgāks pacientiem, sākot ar ražotāja cenu 16,50 *euro*. Lētāku zāļu segmentā (ja ražotāja cena ir zemāka par 16,5 *euro*) gala cena zālēm pēc aprēķiniem saskaņā ar Noteikumiem Nr.501 ir mazāka kā pēc aprēķiniem saskaņā ar Noteikumiem Nr.803, taču dārgākajā segmentā (ja ražotāja cena ir augstāka par 16,5 *euro*) Noteikumi Nr.803 nosaka zemāku gala cenu. Piemēram, ja zāļu ražotāja cena ir 500 *euro*, tad pēc Noteikumiem Nr.803 gala

cena ir 608,84 *euro* bez PVN (lieltirgotavas uzcenojums 50,84 *euro*, aptiekas uzcenojums 58 *euro*), bet pēc Noteikumiem Nr.501 gala cena ir 635,43 *euro* bez PVN (lieltirgotavas uzcenojums ir 75 *euro*, aptiekas uzcenojums – 60,43 *euro*). Ražotāja cenai esot 500 *euro*, starpība starp gala cenām, kas aprēķinātas pēc Noteikumiem Nr.803 un Nr.501, ir 4,4% jeb 26,59 *euro*. Grafiski attēlotas atšķirības skat. 5.attēlā.

5.attēls. **Atšķirības starp gala cenām, kas aprēķinātas saskaņā ar Noteikumiem Nr.501 un Nr.803.**

Avots: Noteikumi Nr.501 un Nr.803 un uz tiem balstītie KP aprēķini.

2.1.2. Cenu un uzcenojumu veidošanās Lietuvā

- 39 Lietuvā zāļu cenu veidošanas principi ir līdzīgi cenu veidošanas principiem Latvijā. Cena sastāv no četriem elementiem: ražotāja cena, lieltirgotavas uzcenojums, aptiekas uzcenojums un PVN. PVN Lietuvā ir 5%. Nekompensējamo zāļu gadījumā ražotājs cenu nosaka pēc saviem ieskatiem, savukārt kompensējamo zāļu gadījumā ražotāja cenai jāatbilst noteiktiem kritērijiem, kurus nosaka par veselības aprūpi atbildīgās iestādes valstī.
- 40 **Nekompensējamo zāļu lieltirgotavas cenas** Lietuvā veidojas pēc formulas $LC=RC+LUK+US$, kur:

LC – lieltirgotavas cena,
 RC – ražotāja cena,
 LUK – uzcenojuma koeficients,
 LUS – uzcenojuma summa.

- 41 Paredzēti šādi uzcenojuma koeficienti un uzcenojuma summas atkarībā no ražotāja cenas:

N.p.k.	Ražotāja cena, euro	Uzcenojuma koeficients, %	Uzcenojuma summa, euro
1.	Līdz 1,86	18	0
2.	1,87-2,99	16	0
3.	3,00-5,63	9	0
4.	5,64-7,24	8	0
5.	7,25-15,51	7	0
6.	15,52-19,74	6	0
7.	19,75-263,29	5	0
8.	Virš 263,30	0	14,48

- 42 **Aptiekas cena** veidojas pēc formulas $AC=IC+AUK+AUS+PVN$, kur:
 AC – aptiekas cena,
 IC – iepirkuma cena,
 AUK – uzcenojuma koeficients,
 AUS – uzcenojuma summa.

- 43 Paredzēti šādi uzcenojuma koeficienti un uzcenojuma summas atkarībā no iepirkuma cenas:

N.p.k.	Iepirkuma cena, euro	Uzcenojuma koeficients, %	Uzcenojuma summa, euro
1.	Līdz 2,37	30	0
2.	2,38-2,89	25	0
3.	2,90-4,42	23	0
4.	4,43-7,24	22	0
5.	7,25-7,90	19	0
6.	7,91-21,72	17	0
7.	21,73-144,81	15	0
8.	Virš 144,82	0	17,38

- 44 Viena no būtiskākajām atšķirībām nekompensējamo zāļu cenu veidošanās mehānismā Latvijā un Lietuvā ir, ka, sākot ar noteikto cenas sliekšni un cenai palielinoties, Lietuvā tiek piemērots fiksēts lieltirgotavas un aptiekas uzcenojums, attiecīgi 14,48 un 17,38 euro. Pēc mehānisma, kāds noteikts Latvijā, lieltirgotavas uzcenojums noteikts proporcionāli ražotāja cenai, un, tai pieaugot, lieltirgotavas uzcenojums, kaut gan samazinās procentuālajā izteiksmē, tomēr turpina palielināties skaitliskā (naudas) izteiksmē. Analogiski ir ar aptiekas uzcenojumu. Rezultātā, lai kāda būtu ražotāja cena lieltirgotavas un aptiekas uzcenojums skaitliskā (naudas) izteiksmē Latvijā ir lielāks nekā Lietuvā, skat. tabulu Nr.4 pielikumā un 6.-

10.attēlus. Jo dārgākas zāles (jo augstāka ražotāja cena), jo lielāka starpība starp uzcenojumiem Latvijā un Lietuvā. Ja zāles ir lētākas, piemēram, ražotāja cena ir 1 *euro*, tad lieltirgotavu līmenī cenas atšķiras aptuveni par PVN lielumu (atšķirību tajā) un aptieku līmenī nebūtiski – par aptuveni 0,25 *euro*. Ja zāles ir dārgākas, piemēram, ražotāja cena ir 1000 *euro*, lieltirgotavu līmenī atšķirības ir uzskatāmas par būtiskām: lieltirgotavas cena bez PVN Latvijā jau pārsniedz cenu Lietuvā par vairāk kā 80 *euro*, un cena aptiekā Latvijā pārsniedz cenu aptiekā Lietuvā (bez PVN) pat par dažiem simtiem *euro*.

2.1.3. Cenu un uzcenojumu veidošanās Igaunijā

- 45 Igaunijā cenu veidošanas principi ir līdzīgi cenu veidošanas principiem Latvijā un Lietuvā. Cena sastāv no četriem elementiem: ražotāja cena, lieltirgotavas uzcenojums, aptiekas uzcenojums un PVN. PVN zālēm Igaunijā ir 9%. Nekompensējamo zāļu gadījumā ražotājs cenu nosaka pēc saviem ieskatiem, savukārt kompensējamo zāļu gadījumā ražotāja cenai jāatbilst noteiktiem kritērijiem, kurus nosaka par veselības aprūpi atbildīgās iestādes valstī.
- 46 Igaunijā pastāv tikai viens cenas veidošanas mehānisms lieltirgotavām un aptiekām – neatkarīgi no tā, vai zāles ir nekompensējamas vai kompensējamas.
- 47 **Lieltirgotavas cena** gan nekompensējamām, gan kompensējamām zālēm veidojas pēc formulas: $LC=RC+LU$, kur:

LC – lieltirgotavas cena,
 RC – ražotāja cena,
 LU – lieltirgotavas uzcenojums.

- 48 Lieltirgotavas uzcenojums mainās atkarībā no ražotāja cenas šādi:

N.p.k.	Ražotāja cena, <i>euro</i>	Lieltirgotavas uzcenojums, %
1.	Līdz 1,60	20
2.	1,61-2,88	15
3.	2,89-6,39	10
4.	6,40-12,78	5
5.	Virš 12,78	3 (maksimāli 6,39 <i>euro</i>)

- 49 Lieltirgotavas uzcenojumam noteikta maksimāla robeža – 6,39 *euro*, t.i., pie ražotāja cenas virš 12,78 *euro* lieltirgotavas ieņēmumi paaugstinās proporcionāli ražotāja cenai un veido 3% no tās, kamēr šie 3% nepārsniedz 6,39 *euro* par vienu iepakojumu. Ražotāja cena,

kurā lieltirgotavas ieņēmumi ar uzcenojumu 3% veido 6,39 *euro* par vienu iepakojumu, ir 213 *euro* (t.i., ražotāja cenai esot 213 *euro* lieltirgotavas uzcenojums 3% ir 6,39 *euro* un turpmāk tas ir nemainīgs, skat. tabulu Nr.3). Latvijas normatīvais regulējums par cenu veidošanu neparedz šādu robežu, un salīdzinājumam – Latvijā ražotāju cenai esot 213 *euro* lieltirgotavas ieņēmumi no viena iepakojuma pārdošanas ir 22,14 *euro*, kas ir aptuveni 2 reizes vairāk kā Lietuvā un 3 reizes vairāk kā Igaunijā (skat. tabulu Nr.3).

50 Aptiekas cena veidojas pēc formulas: $AC=IC+AU_{\%}+AU_n+PVN$, kur:

AC – aptiekas cena,

IC – iepirkuma cena,

$AU_{\%}$ – aptiekas uzcenojums procentos,

AU_n – aptiekas uzcenojums naudas vienībās.

51 Regulējumā paredzēti šādi aptiekas uzcenojumi atkarībā no iepirkuma cenas:

N.p.k.	Iepirkuma cena, <i>euro</i>	Aptiekas uzcenojums, %	Aptiekas uzcenojums, <i>euro</i>
1.	Līdz 0,64	0	0,38
2.	0,65-1,28	40	0,38
3.	1,29-1,92	35	0
4.	1,93-2,56	30	0
5.	2,57-3,20	25	0
6.	3,21-6,39	20	0
7.	6,40-44,74	15	0
8.	Virs 44,74	0	5,11

52 Aptiekai noteikti uzcenojuma griesti, t.i., iepirkuma cenai esot 44,75 *euro* (ražotāja cena 43,45 *euro*) un augstākai aptiekas uzcenojums ir nemainīgs – 5,11 *euro*. Latvijā "uzcenojuma griesti" nav noteikti un esot šādai ražotāja cenai aptiekas ieņēmumi Latvijā būtu augstāki – 7,78 *euro*. Salīdzinājumam, Lietuvā ražotāja cenai esot 43,45 *euro* aptiekas ieņēmumi ir 6,84 *euro*.

2.1.4. Normatīvā regulējuma Latvijā, Lietuvā un Igaunijā un tā ietekmes uz cenām un uzcenojumiem salīdzinājums

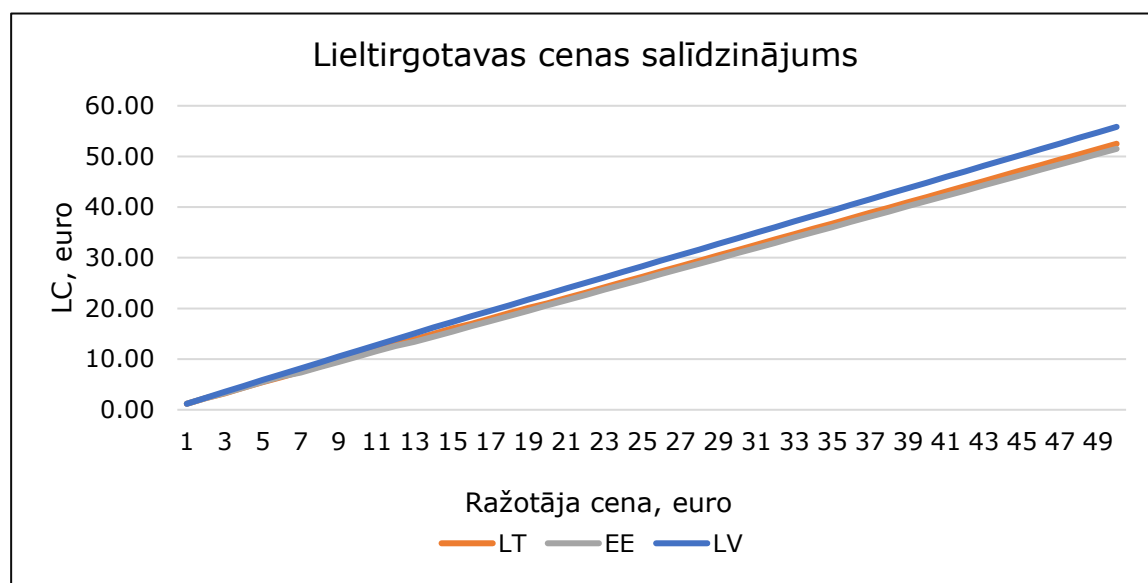
53 Kā viena no būtiskākajām atšķirībām normatīvajā regulējumā Latvijā un Igaunijā ir norādāma tā, ka Igaunijā pie noteiktajiem sliekšņiem (pie noteiktās ražotāja cenas un aptiekas iepirkuma cenas) lieltirgotavām un aptiekām ir noteikti "uzcenojuma griesti". Rezultātā visos cenu segmentos, izņemot lētāku zāļu grupu, kur lieltirgotavas un aptiekas procentuālam uzcenojumam nav būtiskas ietekmes uz

turpmāko cenas veidošanu, cenas Igaunijā (gan lieltirgotavas, gan aptiekas līmenī) ir zemākas. Igaunijas pieeja ir līdzīga Lietuvas pieejai – noteikti “griesti”, un cenas skaitliski veidojas līdzīgi. Igaunijā normatīvajā regulējumā paredzētais cenu veidošanas mehānisms paredz to, ka zāles Igaunijā cenu segmentā līdz 50 *euro* maksā līdzīgi kā Lietuvā (ar nelielām svārstībām) un lētāk nekā Latvijā, un dārgākajā segmentā – virs 50 *euro* – zāles Igaunijā ir lētākas nekā Lietuvā un Latvijā (skat. tabulu Nr.3). Šī salīdzināšana veikta, neievērojot PVN likmes atšķirības Baltijas valstīs.

- 54 Turpmāk Uzraudzībā tiek grafiski salīdzinātas lieltirgotavas cenas un uzcenojumi (procentos un skaitliskā (naudas) izteiksmē), un aptiekas cenas un uzcenojumi (procentos un naudas izteiksmē) Latvijā, Lietuvā un Igaunijā.
- 55 6.a un 6.b attēlā ir atspoguļotas lieltirgotavas cenas salīdzinājumā – kā tās veidojas Latvijā, Lietuvā un Igaunijā atbilstoši šo valstu normatīvajam regulējumam un atkarībā no ražotāja cenas. 6.a attēlā atspoguļots cenu līkņu salīdzinājums lētāku zāļu segmentā – līdz ražotāju cenai 50 *euro* (tas ir segments, kurā tiek pārdots visvairāk zāļu iepakojumu (apjoms)), un 6.b attēlā – salīdzinājums veikts plašākā ražotāja cenu intervālā – no 1 līdz 2000 *euro*.

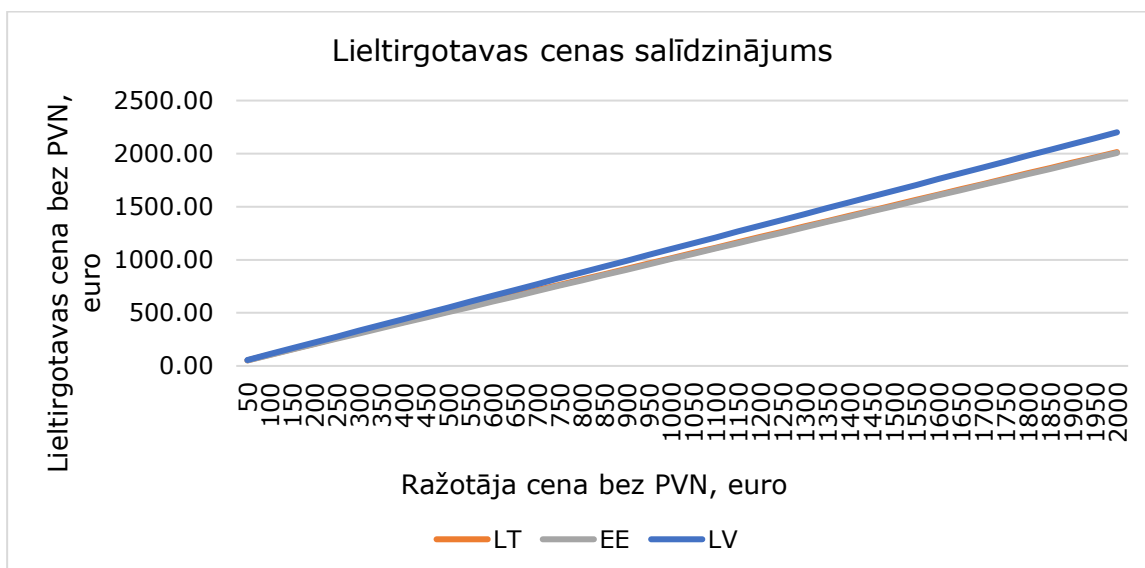
Lieltirgotavas cena

- 56 No 6.a un 6.b attēlos atspoguļotās informācijas redzams, ka Latvijā lieltirgotavas cena ir augstāka nekā Lietuvā un Igaunijā. Jo augstāka ir ražotāja cena, jo lielāka ir atšķirība starp lieltirgotavas cenu Latvijā un lieltirgotavas cenu Lietuvā un Igaunijā, kas var liecināt par to, ka Latvijā lieltirgotavas cenas mainīgā daļa (uzcenojums) ir nesamērīga un būtu samazināma.

6.a attēls. **Lieltirgotavas cena (bez PVN) Latvijā, Lietuvā un Igaunijā cenu segmentā līdz 50 *euro* par iepakojumu (nekompensējamām zālēm).**

Avots: KP aprēķini, pamatojoties uz Noteikumiem Nr.803 un tirgus dalībnieku sniegto informāciju.

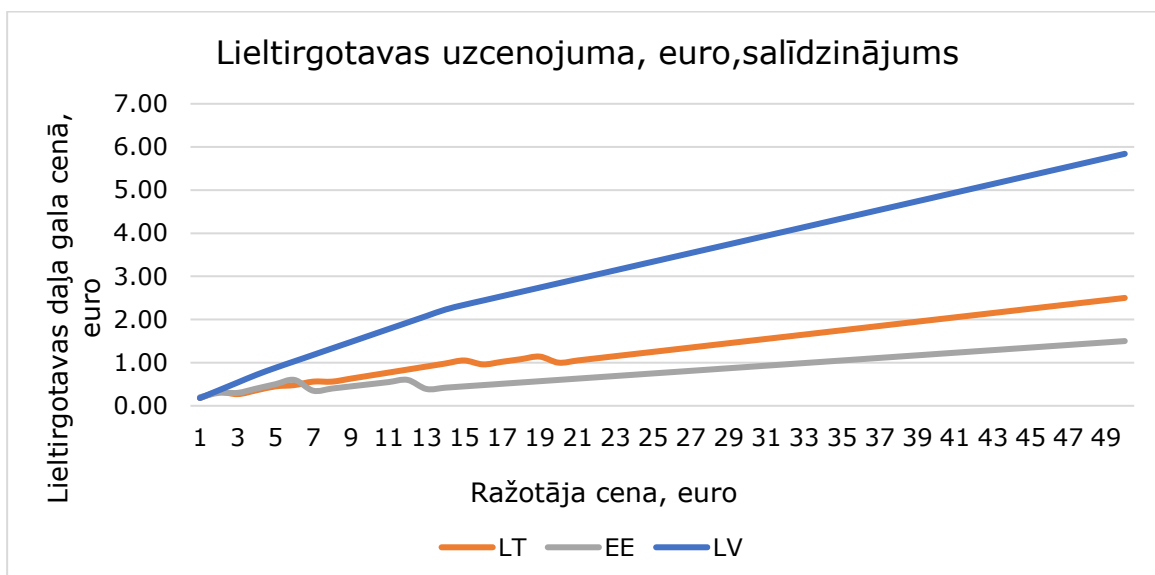

6.b attēls. **Lieltirgotavas cena (bez PVN) Latvijā, Lietuvā un Igaunijā cenu segmentā līdz 2000 euro par iepakojumu (nekompensējamām zālēm).**

Avots: KP aprēķini, pamatojoties uz Noteikumiem Nr.803 un tirgus dalībnieku sniegto informāciju.

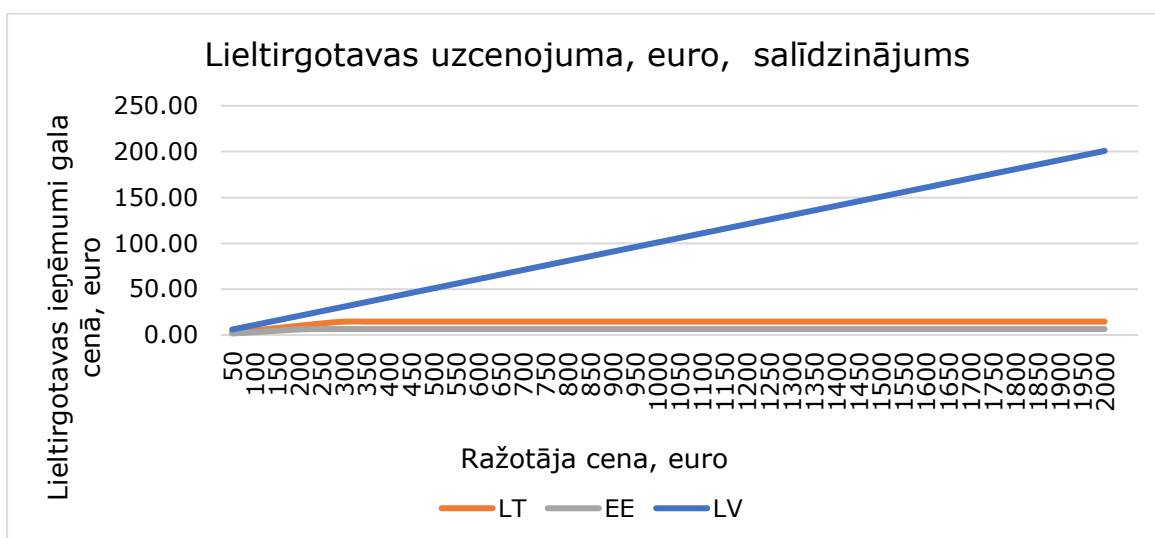
Lieltirgotavas uzcenojums

- 57 7.a un 7.b attēlā ir atspoguļots lieltirgotavas uzcenojumu salīdzinājums Latvijā, Lietuvā un Igaunijā. 7.a attēlā salīdzinājums ir šaurā (lētākā) zāļu cenu segmentā – līdz ražotāja cenai 50 euro, 7.b – plašākā segmentā - ražotāja cenai līdz 2000 euro.
- 58 7.a attēlā redzams, ka, piemēram, ja ražotāja cena ir 21 euro, tad Latvijā lieltirgotavas uzcenojums ir ap 3 euro, Lietuvā – ap 1 euro, Igaunijā – nerasniedz 1 euro. 7.b attēlā redzams, ka dārgāku zāļu segmentā atšķirības starp lieltirgotavas uzcenojumiem Baltijas valstīs ir būtiskas, kas arī papildus norāda uz to, ka Latvijā lieltirgotavām paredzēta iespēja noteikt salīdzinoši augstus uzcenojumus, kas var liecināt par to, ka tie ir pirmšķietami nesamērīgi. Vienlaikus tas negatīvi ietekmē zāļu gala cenu un tātad zāļu finansiālo pieejamību pacientiem.

7.a attēls. **Lieltirgotavas uzcelojums (euro) no viena zāļu iepakojuma pārdošanas Latvijā, Lietuvā un Igaunijā cenu segmentā līdz 50 euro par iepakojumu (nekompensējamām zālēm).**

Avots: KP aprēķini, pamatojoties uz Noteikumiem Nr.803 un tirgus dalībnieku sniegto informāciju.

7.b attēls. **Lieltirgotavas uzcelojums (euro) no viena zāļu iepakojuma pārdošanas Latvijā, Lietuvā un Igaunijā cenu segmentā līdz 2000 par iepakojumu (nekompensējamām zālēm).**

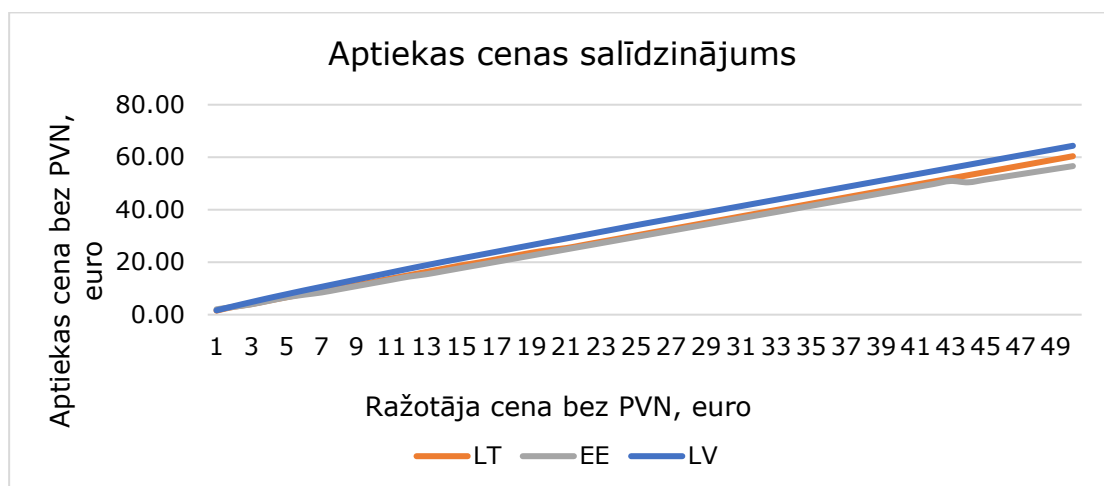
Avots: KP aprēķini, pamatojoties uz Noteikumiem Nr.803 un tirgus dalībnieku sniegto informāciju.

Aptiekas cena

59 8.a un 8.b attēlā ir salīdzinātas aptiekas cenas Latvijā, Lietuvā un Igaunijā – kā tās veidojas atbilstoši attiecīgās valsts normatīvajam regulējumam. 8.a attēlā salīdzinājums ir veikts šaurā, lētāku zāļu segmentā – līdz ražotāja cenai 50 euro, un 8.b attēlā – plašā

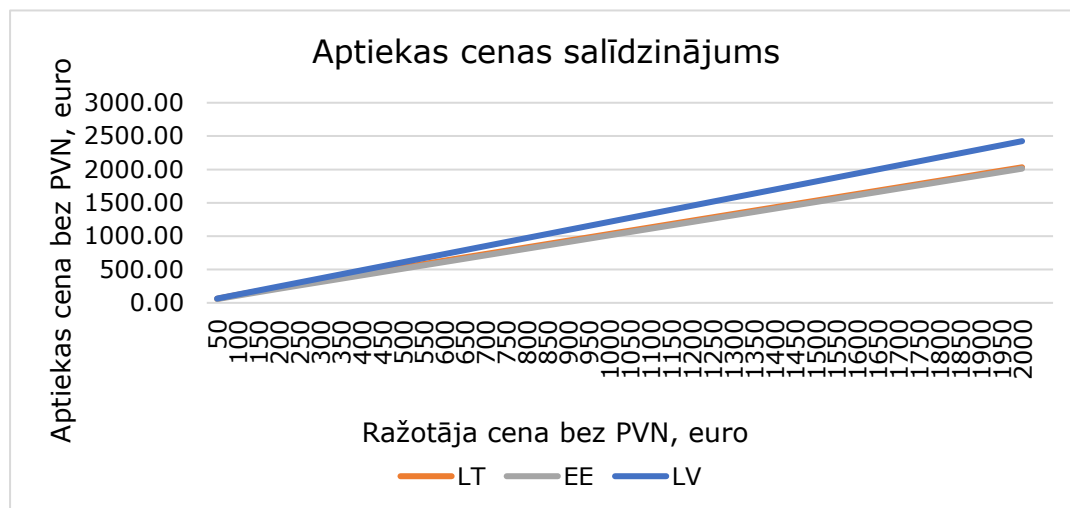
segmentā, līdz ražotāja cenai 2000 *euro*. No informācijas 8.a un 8.b attēlos redzams, ka aptiekas cena Latvijā ir augstāka nekā Lietuvā un Igaunijā.

- 60 Aptieku cenu salīdzinājumā redzams, ka saskaņā ar normatīvajiem aktiem, kas nosaka zāļu cenu veidošanos Baltijas valstīs, tieši Latvijā teorētiskās zāļu cenas aptiekās var būt augstākas, kas arī var liecināt par to, ka Latvijā aptieku cenas mainīgā daļa (uzcenojums) ir pirmskietami nesamērīga.

8.a attēls. **Aptiekas cenas bez PVN Latvijā, Lietuvā un Igaunijā cenu segmentā līdz 50 *euro* par iepakojumu (nekompensējamām zālēm).**

Avots: KP aprēķini, pamatojoties uz Noteikumiem Nr.803 un tirgus dalībnieku sniegto informāciju.

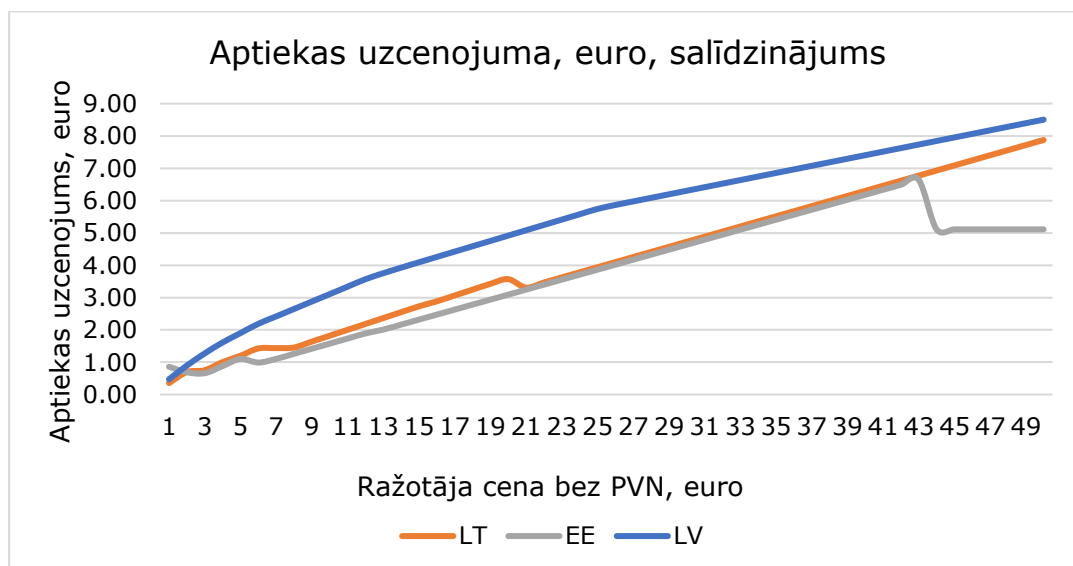

8.b attēls. **Aptiekas cenas bez PVN Latvijā, Lietuvā un Igaunijā cenu segmentā līdz 2000 *euro* par iepakojumu (nekompensējamām zālēm).**

Avots: KP aprēķini, pamatojoties uz Noteikumiem Nr.803 un tirgus dalībnieku sniegto informāciju.

Aptiekas uzcenojums

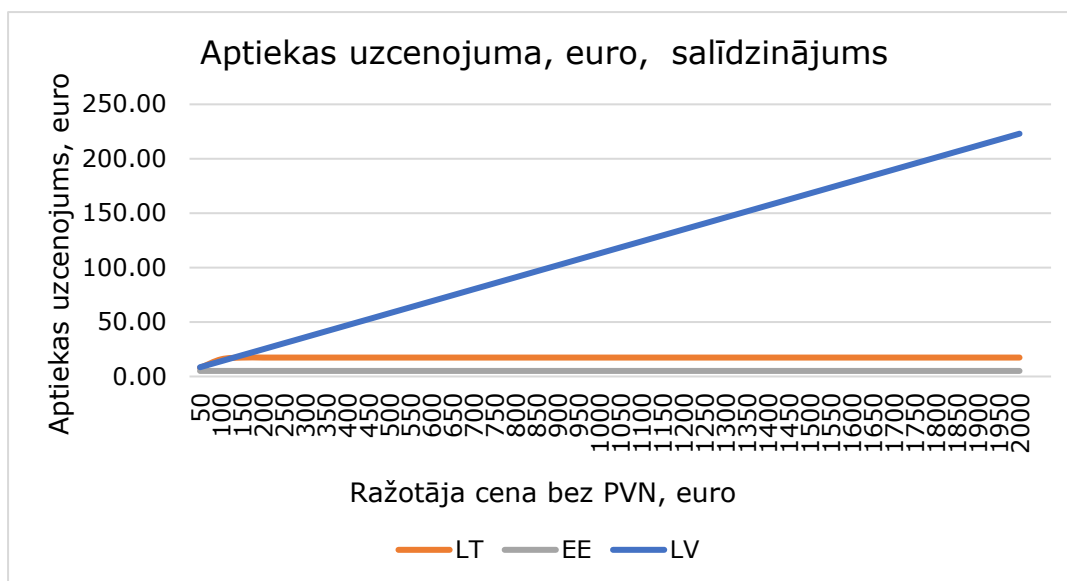
- 61 9.a un 9.b attēlā ir atspoguļots aptiekas uzcenojuma skaitliskās (naudas) izteiksmes salīdzinājums Latvijā, Lietuvā un Igaunijā. 9.a attēlā – lētākā (šaurākā) ražotāja cenu segmentā – cenā līdz 50 *euro*, un 9.b – dārgākā (plašākā) – cenā līdz 2000 *euro*.
- 62 9.a attēlā redzams, ka pie ražotāja cenas līdz 1 *euro* visaugstākais aptiekas uzcenojums ir Igaunijā, tai seko Latvija un Lietuva. Virs ražotāja cenas ap 2 *euro* aptiekas uzcenojums Latvijā kļūst augstāks nekā Lietuvā un Igaunijā. 9.b attēlā redzams, ka pie noteiktās ražotāja cenas (un attiecīgi lieltirgotavas cenas) uzcenojums Igaunijā un Lietuvā nemainās. Ražotāja cenu segmentā aptuveni 50-100 *euro* aptiekas uzcenojums visaugstākais ir Lietuvā. Vienlaikus uzcenojumam Latvijā ir novērojama pieauguma tendence, ievērojot to, kopumā uzcenojums ir augstākais Baltijā. Tas savukārt norāda uz to, ka aptiekām Latvijā salīdzinājuma ar Lietuvu un Igauniju, saskaņā ar normatīvo regulējumu ir visplašākās un stabilākās peļņas iespējas, kas ir tieši saistītas ar zāļu cenu.

9.a attēls. **Aptiekas uzcenojums Latvijā, Lietuvā un Igaunijā no viena zāļu iepakojuma realizācijas cenu segmentā līdz 50 *euro* par iepakojumu (nekompensējamām zālēm).**

Avots: KP aprēķini, pamatojoties uz Noteikumiem Nr.803 un tirgus dalībnieku sniegto informāciju.

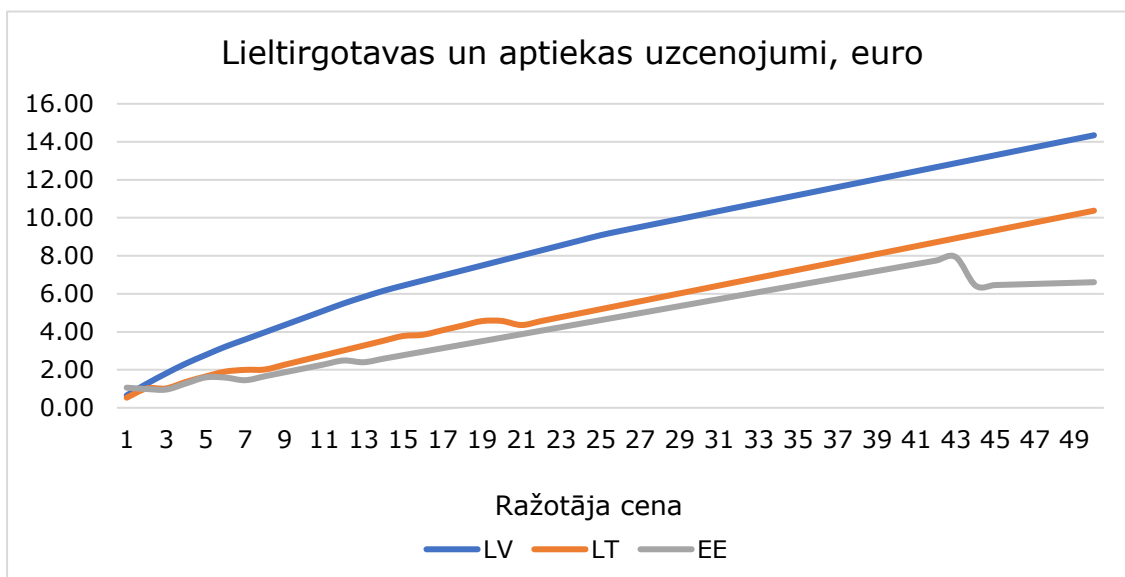

9.b attēls. **Aptiekas uzcenojums Latvijā, Lietuvā un Igaunijā no viena zāļu iepakojuma realizācijas cenu segmentā līdz 2000 euro par iepakojumu (nekompensējamām zālēm).**

Avots: KP aprēķini, pamatojoties uz Noteikumiem Nr.803 un tirgus dalībnieku sniegto informāciju.

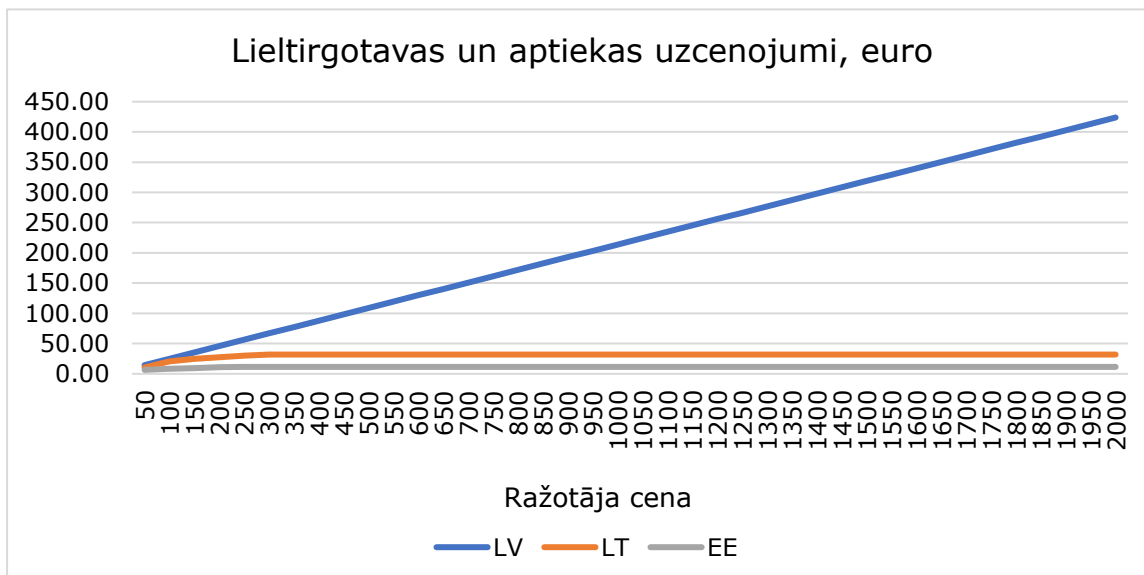
Kopējais uzcenojums

- 63 10.a un 10.b attēlā ir atspoguļots kopējā lieltirgotavas un aptiekas uzcenojuma (abu uzcenojumu summa) salīdzinājums Baltijas valstīs. 10.a attēlā – lētākā (šaurākā) cenu segmentā – cenā līdz 50 euro, un 10.b – lētākā (plašākā) cenā līdz 2000 euro. 10.a attēlā redzams, ka tikai salīdzinoši lētām zālēm – cenā līdz aptuveni 2 euro par iepakojumu – kopējais uzcenojums Latvijā nav augstākais Baltijā. Vienlaicīgi jāatzīmē, ka šajā salīdzinoši lētajā zāļu segmentā uzcenojumi neatstāj lielu iespaidu uz zāļu gala cenu, tomēr šāds uzcenojuma modelis var veicināt lieltirgotavas un aptiekas pārdot zāles ar zemāku gala cenu. 10.a un 10.b attēlā var redzēt, ka zāļu segmentā, kurā zāļu cena ir augstāka par 2 euro, Latvijā ir lielākais kopējais uzcenojums. Dārgāku zāļu segmentā – zāļu cenai esot no 150 euro – kopējais uzcenojums Latvijā ir būtiski lielāks nekā Lietuvā un Igaunijā, un, zāļu cenai palielinoties, palielinās arī kopējā uzcenojuma atšķirība.

10.a attēls. **Lieltirgotavas un aptiekas kopējā uzcelojuma salīdzinājums Latvijā, Lietuvā un Igaunijā no viena zāļu iepakojuma, realizācijas cenu segmentā līdz 50 euro par iepakojumu (nekompensējamām zālēm)**

Avots: KP aprēķini, pamatojoties uz Noteikumiem Nr.803 un tirgus dalībnieku sniegto informāciju.

10.b attēls. **Lieltirgotavas un aptiekas kopējā uzcelojuma salīdzinājums Latvijā, Lietuvā un Igaunijā no viena zāļu iepakojuma, realizācijas cenu segmentā līdz 2000 euro par iepakojumu (nekompensējamām zālēm).**

Avots: KP aprēķini, pamatojoties uz Noteikumiem Nr.803 un tirgus dalībnieku sniegto informāciju.

2.1.5. Secinājumi par normatīvā regulējuma atšķirībām, lieltirgotavas un aptiekas cenu un uzcenojumu salīdzināšanu Baltijas valstīs

64 Secinājumi par cenu veidošanos nekompensējamām zālēm Latvijā:

- gan lieltirgotavas, gan aptiekas uzcenojums veidojas (daļēji) procentuāli no ražotāja cenas. Situācija ir atšķirīga recepšu un bezrecepšu zāļu segmentā, ievērojot to, ka ārsti var izrakstīt receptē zāļu vispārīgo nosaukums – attiecīgi aptieka izsniegtu lētākās zāles. Savukārt attiecībā uz bezrecepšu medikamentiem, esošais uzcenojumu mehānisms motivē lieltirgotavas un aptiekas pārdot dārgākas zāles no iespējamajiem savstarpējiem aizvietošanai;
- ja ražotāja cenu pieņem par 100% (cenu intervālā no 1 līdz 2000 *euro*), tad kopējais lieltirgotavai un aptiekai paredzētais uzcenojums virs ražotāja cenas 100% ir no 65 līdz 31%;
- ja gala cenu pieņem par 100%, tad atkarībā no ražotāja cenas (cenu intervālā no 1 līdz 2000 *euro*) gala cenas struktūra ir: ražotāja daļa un aptiekas daļa – no 26% līdz 8%;
- vērtējot uzcenojumus absolūtajā izteiksmē, atkarībā no ražotāja cenas (intervālā no 1 līdz 2000 *euro*), lieltirgotavas uzcenojums ir no 0,18 līdz aptuveni 200 *euro* un aptiekas uzcenojums ir no 0,47 līdz 223 *euro*;
- ražotāji var piemērot atlaides lieltirgotavām, un lieltirgotavas var piemērot atlaides aptiekām, kas pamatā saistītas ar iepirkuma apjomu un kopējo iepirkuma grozu. Kā viens no faktoriem, lai lieltirgotava piešķirtu atlaides aptiekai, ir aptiekas, kā klienta maksāšanas disciplīna;
- vērtējot uzcenojumus kopumā to absolūtajā izteiksmē, secināms, ka tie būtu vērtējami kā lieli, un dārgāku zāļu segmentā – to lielums, iespējams, nav objektīvi pamatots ar zāļu izplatīšanu.

65 Salīdzinājumā Baltijas valstīs:

- būtiskākā atšķirība Latvijas, Lietuvas un Igaunijas normatīvajā regulējumā attiecībā uz lieltirgotavas un aptiekas cenu un uzcenojumu veidošanu ir tā, ka Lietuvā un Igaunijā ir noteikts maksimāls fiksēts uzcenojums ("griesti") lieltirgotavai un aptiekai. Pēc mehānisma, kāds noteikts Latvijā, lieltirgotavas uzcenojums noteikts proporcionāli ražotāja cenai, un, tai pieaugot, lieltirgotavas uzcenojums, kaut gan samazinās procentuālajā izteiksmē, tomēr turpina palielināties skaitliskā (naudas) izteiksmē. Tātad Latvijā lieltirgotavas un aptiekas uzcenojums vienmēr pieaug proporcionāli iepirkuma cenai;
- normatīvā regulējuma atšķirību ietekme uz lieltirgotavu un aptieku cenu un uzcenojumu atšķirībām Baltijas valstīs ir šāda:

-- ievērojot Latvijā noteikto proporcionalitātes mehānismu, Latvijā lieltirgotavas cenas vienmēr ir augstākas nekā Lietuvā un Igaunijā, un jo dārgākas zāles (jo augstāka ražotāja cena), jo lielāka veidojas uzcenojumu starpība;

-- tā kā Latvijas normatīvais regulējums neparedz "uzcenojuma griestus", Latvijā lieltirgotavas uzcenojums skaitliskā (naudas) izteiksmē, lai kāda būtu ražotāja cena, ir lielāks nekā Lietuvā un Igaunijā. Piemēram, Latvijā ražotāja cenai esot 213 *euro* lieltirgotavas ieņēmumi no viena iepakojuma pārdošanas ir 22,14 *euro*, kas ir aptuveni 2 reizes vairāk nekā Lietuvā un 3 reizes vairāk kā Igaunijā;

-- Latvijā lieltirgotavas uzcenojums procentuālajā izteiksmē nav visaugstākais lētākā zāļu segmentā (cenā līdz ~2,5 *euro*), bet dārgākām zālēm tas ir būtiski augstāks nekā Lietuvā un Igaunijā. Jo augstāka ir ražotāja cena, jo lielāka ir atšķirība starp lieltirgotavas cenu Latvijā un lieltirgotavas cenu Lietuvā un Igaunijā. Dārgāku zāļu segmentā atšķirības starp lieltirgotavas uzcenojumiem Baltijas valstīs ir būtiskas, kas arī papildus norāda uz to, ka Latvijā lieltirgotavām paredzēta iespēja noteikt salīdzinoši augstus uzcenojumus, kas var liecināt par to, ka tie ir nesamērīgi. Vienlaikus tas negatīvi ietekmē zāļu gala cenu un tātad zāļu finansiālo pieejamību.

-- Latvijā aptiekas cenas, lai kāda būtu iepirkuma cena ir augstākas nekā Lietuvā un Igaunijā;

-- Latvijā aptiekas uzcenojums skaitliskā (naudas) izteiksmē nav visaugstākais lētāko zāļu segmentā (cenai līdz ~2,5 *euro*), kur tas neatstāj būtisku ietekmi uz gala cenu, un intervālā 50-100 *euro* (Lietuvā augstāks). Segmentā, kurā tiek pārdots visvairāk iepakojumu (apjoms), t.i. līdz 50 *euro*, un dārgāku zāļu segmentā aptiekas uzcenojums Latvijā ir visaugstākais Baltijas valstīs;

-- Latvijā aptiekas uzcenojums procentuālajā izteiksmē pārsvarā ir līdzīgs kā Lietuvā (atkarībā no cenas tas var būt gan zemāks, gan augstāks) un augstāks kā Igaunijā. Dārgākām zālēm (sākot no ražotāja cenas aptuveni 200 *euro*) tas ir būtiski augstāks kā citās Baltijas valstīs.

-- attiecībā uz kopējo lieltirgotavas un aptiekas uzcenojuma (abu uzcenojumu summa) salīdzinājumu Baltijas valstīs, norādāms, ka tikai salīdzinoši lētām zālēm – cenā līdz aptuveni 2 *euro* par iepakojumu – kopējais uzcenojuma Latvijā nav augstākais Baltijā. Zāļu segmentā, kurā zāļu cena ir augstāka par 2 *euro*, Latvijā ir lielākais kopējais uzcenojums. Dārgāku zāļu segmentā – zāļu cenai esot no 150 *euro* – kopējais uzcenojums Latvijā ir būtiski lielāks nekā Lietuvā un Igaunijā, un, zāļu cenai palielinoties, palielinās arī kopējā uzcenojuma atšķirība.

- norādītās atšķirības liecina, ka normatīvais regulējums Latvijā pieļauj zāļu izplatīšanas starpniekposmiem (lieltirgotavām un aptiekām) piemērot pirmšķietami nesamērīgi lielus uzcenojumus un paredz tiem lielākas peļņas iespējas nekā Lietuvā un Igaunijā. Pie šādas uzcenojumu sistēmas liela nozīme ir vertikālajai integrācijai (saistīto tirgus dalībnieku vēlmei tirgū izplatīt konkrētas zāles), farmaceitu neatkarībai (neatkarīgi no aptiekas sasaistes ar lieltirgotavu u.c.).
- vienlaikus pie secinājumiem par starpniekposmu peļņas iespējām Latvijā jāņem vērā citu peļņu ietekmējošo faktoru atšķirības Baltijas valstīs (darba spēka nodokļi, kapitāla maksa, zemes noma u.c.), kas tomēr nepamato to proporcionalitātes mehānisma piemērošanu, jo atšķirības nav būtiskas, ievērojot to, ka tas neveicina pacientam zāļu finansiālo pieejamību.
- pie pastāvošās uzcenojumu sistēmas kā visjutīgākais zāļu segments tieši attiecībā uz cenu būtu vērtējams nekompensējamo bezrecepšu zāļu segments, kurā tirgus dalībniekiem, vienlaikus pastāvot vertikālajai integrācijai un nepietiekamai farmaceitu neatkarībai, ir visplašākā rīcības brīvība.

2.2. Kompensējamās zāles

- 66 Ja zāles ir iekļautas KZS, to cenas veidošanai ir vairāki papildu noteikumi. Vispirms – ražotāja vai vairumtirgotāja cena references valstīs. Šāds noteikums attiecībā uz references valstīm izveidots, lai ierobežotu ražotāja brīvību noteikt iespējami augstu cenu un lai nofiksētu atskaites punktu, no kura sākas cenas veidošana, ko piemēro lieltirgotavas un aptiekas.
- 67 Ražotāji un vairumtirgotāji ir motivēti iekļaut zāles KZS, jo tas veicina zāļu noietu – zāļu iegādi nodrošina valsts (atsevišķos gadījumos ar pacienta līdzmaksājumu), šīs zāles pacientam izraksta ārsts. Atkarībā no konkurences situācijas tirgū (konkurentu, kas piegādā analogas zāles, esamība un pozīcija tirgū), tirgus apjoma, kā arī tā, vai ražotājs jau ir pārstāvēts un atpazīstams šajā valstī ar citām zālēm u.c., ražotājs var būt motivēts uzturēt savas zāles kā vislētākās analogu zāļu grupā vai samazināt/paaugstināt cenu.
- 68 Kompensējamo zāļu gadījumā pozitīvu iespaidu uz zāļu finansiālo pieejamību pacientam var radīt 2019.gadā veiktie grozījumi Noteikumos Nr. 899, kas turpmāk paredz to, ka, izrakstot zāles, tiek norādīts attiecīgajai diagnozei paredzētais zāļu vispārīgais nosaukums. Aptiekai savukārt ir pienākums izsniegt lētākās zāles pēc šo zāļu vispārīgā nosaukuma, un tikai atsevišķos, pamatotos gadījumos, ja zāļu lietošana nedod vēlamo terapeitisko efektu, ārstniecības persona tā vietā izraksta citas zāles, sākot ar zemāko cenu vispārīgā nosaukuma ietvaros. Šāds noteikums palielina

konkurences spiedienu zāļu ražotāju starpā, kā arī rada papildu motivāciju zāļu ražotājiem uzturēt savas zāles KZS kā lētākās, rēķinoties ar lielāku zāļu noietu.

2.2.1. Cenu un uzcenojumu veidošanās struktūra Latvijā

- 69 Atbilstoši Noteikumu Nr.899 30.punktam⁸, lai zāles tiktu iekļautas KZS, to reģistrācijas apliecības turētāja (īpašnieka) deklarētajai zāļu cenai (ražotāja cena) jāatbilst t.s. references noteikumiem: cena nevar būt augstāka par šo zāļu otro⁹ zemāko ražotāja realizācijas cenu vai vairumtirdzniecības cenu Čehijā, Dānijā, Igaunijā, Lietuvā, Polijā, Rumānijā, Slovākijā, Ungārijā un nepārsniedz šo zāļu ražotāja realizācijas cenu vai vairumtirdzniecības cenu Igaunijā un Lietuvā.

Piemēram, zāļu ražotāja realizācijas cena vai vairumtirdzniecības cena minētajās valstīs ir šāda:

Čehijā	6,04	Polijā	Netiek izplatītas
Dānijā	6,43	Rumānijā	5,93
Igaunijā	5,98	Slovākijā	6,05
Lietuvā	5,92	Ungārijā	6,00

Otrā zemākā cena šajā sarakstā ir Rumānijā – 5,93 *euro*. Cena Lietuvā ir 5,92 *euro* un Igaunijā - 5,98 *euro*. Tas nozīmē, ka ražotāja cena Latvijā nedrīkst pārsniegt 5,92 *euro*.

Lai kontrolētu šī noteikuma ievērošanu, zāļu reģistrācijas apliecības turētāji (īpašnieki) vai to pārstāvji reizi gada (līdz 1.februārim) iesniedz NVD aktuālo informāciju par zāļu cenām konkrētajās valstīs.

- 70 Kompensējamo zāļu cenas veidojas šādi: vispirms nosaka KBC (maksimāli pieļaujamo lieltirgotavas realizācijas cenu) pēc formulas $KBC=KMRC+LP$, kur:

KBC – (faktiski tā ir lieltirgotavas piemērojama vairumtirdzniecības cena aptiekām bez PVN),
 KMRC – ražotāja cena,
 LP – lieltirgotavas uzcenojums.

Atbilstoši Noteikumu Nr.899 pielikumam Nr.4 lieltirgotavas uzcenojums ir:

Nr.p.k.	Ražotāja cena, <i>euro</i> (KMRC)	Lieltirgotavas uzcenojums, % (LP)
1.	0,01-2,83	10
2.	2,84-5,68	9
3.	5,69-11,37	7
4.	11,38-21,33	6
5.	21,34-28,44	5

⁸ 2019.gada jūlijā ir pieņemti grozījumi Noteikumos Nr.899, paplašinot references valstu loku.

⁹ Pirms grozījumiem – par trešo zemāko.

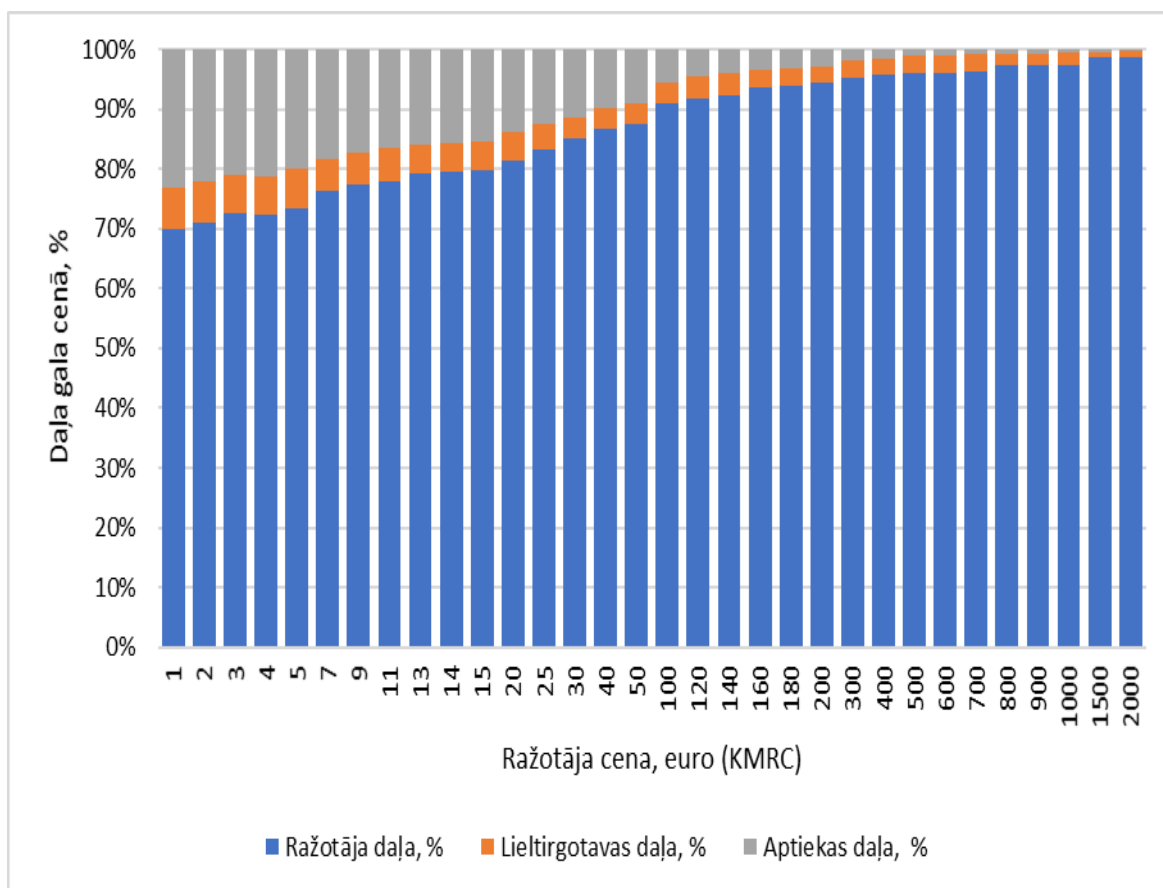
6.	28,45-142,27	4
7.	142,28-711,42	3
8.	711,43-1422,86	2
9.	1422,87 un vairāk	1

- 71 Aptiekas cenu aprēķina pēc formulas $KMAC = KBC \cdot k + X + PVN$, kur:
 KMAC – aptiekas cenas,
 KBC – kompensācijas bāzes cena,
 K – korekcijas koeficients,
 X – korekcijas summa.

- 72 Atbilstoši Noteikumu Nr.899 5.pielikumam korekcijas koeficients un korekcijas summa veidojas atkarībā no KBC:

N.p.k.	KBC, euro	Korekcijas koeficients (k)	Korekcijas summa, euro (X)
1.	0,01-1,41	1,30	0,00
2.	1,42-2,83	1,25	0,07
3.	2,84-4,25	1,20	0,21
4.	4,26-7,10	1,17	0,43
5.	7,11-14,21	1,15	0,57
6.	14,22-21,33	1,10	1,28
7.	21,34-28,44	1,07	1,92
8.	28,45-71,13	1,05	2,49
9.	71,14 un vairāk	1,00	6,05

- 73 Saskaņā ar normatīvajā regulējumā iekļautajām formulām, korekcijas koeficientiem un summām, cenas struktūra atkarībā no ražotāja cenas mainās šādi: ražotāja cenai palielinoties no 1 līdz 2000 euro, ražotāja daļa gala cenā mainās no 70% līdz 99%, lieltirgotavas daļa samazinās no 6% līdz aptuveni 1%, aptiekas daļa samazinās no 21% līdz 0,27% (skat. 12.attēlu). 12.attēlā redzams - jo dārgākas zāles, jo lielāka ir ražotāja daļa zāļu gala cenā. Palielinoties ražotāja cenai, gan lieltirgotavas, gan aptiekas daļa gala cenā būtiski samazinās. Aptiekas "daļa" sākotnēji ir ievērojami lielāka salīdzinājumā ar lieltirgotavas "daļu", bet tās samazinājums ir lielāks nekā lieltirgotavas samazinājums. Tabulā Nr.2 var redzēt skaitliski, kā, pakāpeniski mainoties ražotāja cenai, mainās lieltirgotavas un aptiekas uzcenojumi un paaugstinās cenas.

12.attēls. **Kompensējamo zāļu cenas (bez PVN) struktūras izmaiņas atkarībā no ražotāja cenas, pieņemot, ka gala cena (bez PVN) ir 100%.**

Avots: KP aprēķini, izmantojot Noteikumus Nr.899 un to pielikumos esošās formulas un koeficientus.

Cenu veidošanas lieltirgotavā un aptiekā atkarībā no ražotāja cenas kompensējamām zālēm Latvijā

Ražotāja cena, euro (KMRC)	Cenas veidošana lieltirgotavā			Cenas veidošana aptiekā					
	Lieltirgotavas uzcenojums, % (LP)	Lieltirgotavas uzcenojums, euro (LP)	Kompensācijas bāzes cena jeb lieltirgotavas cena, euro bez PVN (KBC)	Korekcijas koeficients (k)	Korekcijas summa, euro (X)	Aptiekas cena bez PVN, euro	Aptiekas uzcenojums, euro	PVN 12%, euro	Aptiekas cena ar PVN jeb gala cena, euro
1	10	0,1	1,1	1,3	0	1,43	0,33	0,17	1,60
2	10	0,2	2,2	1,25	0,07	2,82	0,62	0,34	3,16
3	9	0,27	3,27	1,2	0,21	4,13	0,86	0,50	4,63
4	9	0,36	4,36	1,17	0,43	5,53	1,17	0,66	6,19
5	9	0,45	5,45	1,17	0,43	6,81	1,36	0,82	7,62
7	7	0,49	7,49	1,15	0,57	9,18	1,69	1,10	10,29
9	7	0,63	9,63	1,15	0,57	11,64	2,01	1,40	13,04
11	7	0,77	11,77	1,15	0,57	14,11	2,34	1,69	15,80
13	6	0,78	13,78	1,15	0,57	16,42	2,64	1,97	18,39
14	6	0,84	14,84	1,1	1,28	17,60	2,76	2,11	19,72
15	6	0,9	15,9	1,1	1,28	18,77	2,87	2,25	21,02
20	6	1,2	21,2	1,1	1,28	24,60	3,40	2,95	27,55
25	5	1,25	26,25	1,07	1,92	30,01	3,76	3,60	33,61
30	4	1,2	31,2	1,05	2,49	35,25	4,05	4,23	39,48
40	4	1,6	41,6	1,05	2,49	46,17	4,57	5,54	51,71
50	4	2	52	1,05	2,49	57,09	5,09	6,85	63,94
100	4	4	104	1	6,05	110,05	6,05	13,21	123,26
120	4	4,8	124,8	1	6,05	130,85	6,05	15,70	146,55
140	4	5,6	145,6	1	6,05	151,65	6,05	18,20	169,85
160	3	4,8	164,8	1	6,05	170,85	6,05	20,50	191,35
180	3	5,4	185,4	1	6,05	191,45	6,05	22,97	214,42
200	3	6	206	1	6,05	212,05	6,05	25,45	237,50
300	3	9	309	1	6,05	315,05	6,05	37,81	352,86
400	3	12	412	1	6,05	418,05	6,05	50,17	468,22
500	3	15	515	1	6,05	521,05	6,05	62,53	583,58
600	3	18	618	1	6,05	624,05	6,05	74,89	698,94
700	3	21	721	1	6,05	727,05	6,05	87,25	814,30
800	2	16	816	1	6,05	822,05	6,05	98,65	920,70
900	2	18	918	1	6,05	924,05	6,05	110,89	1034,94
1000	2	20	1020	1	6,05	1026,05	6,05	123,13	1149,18
1500	1	15	1515	1	6,05	1521,05	6,05	182,53	1703,58
2000	1	20	2020	1	6,05	2026,05	6,05	243,13	2269,18

Avots: KP aprēķini, izmantojot Noteikumus Nr.899 un to pielikumos esošās formulas un koeficientus.

- 74 Vērtējot absolūtajos skaitļos, no tabulā Nr.2 atspoguļotās informācijas redzams, ka, palielinoties ražotāja cenai no 1 līdz 2000 euro, lieltirgotavas daļa palielinās no 0,1 līdz ~20 euro un aptiekas

daļa – no 0,33 līdz 6,05 *euro* (šis aprēķins veikts, pieņemot, ka lieltirgotava piemēro maksimāli pieļaujamus uzcenojumus¹⁰).

- 75 Ja ražotāja cenu pieņem par 100%, tad atkarībā no tā, cik liela ir ražotāja cena absolūtajos skaitļos (intervālā no 1 līdz 2000 *euro*), uzcenojums, ko piemēro lieltirgotava un aptieka, ir robežās no 43% līdz 14%. 13.attēlā ir grafiski atspoguļota lieltirgotavas un aptiekas uzcenojuma struktūras dinamika, ražotāja cenai mainoties no 1 līdz 50 *euro*. Cenu segments līdz 50 *euro* analizēts atsevišķi, jo tajā tiek pārdots visvairāk iepakojumu (lielākais apjoms), skat. tabulu Nr.3.

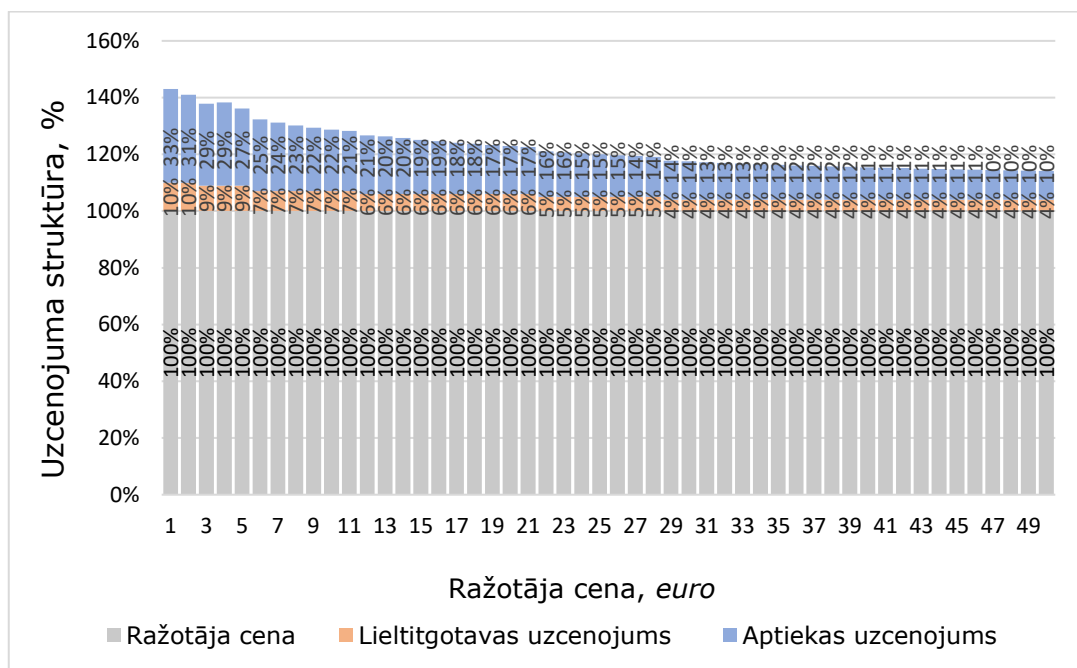
Tabula Nr.3.
KZS iekļauto zāļu sadalījums pa cenu segmentiem

N.p.k.	Cenas kategorija (pēc KBC), <i>euro</i>	Nosaukumu skaits	Īpatsvars
1.	Līdz 50,00	1340	79%
2.	50,01 – 100,00	111	6%
3.	100,01 – 205,99	95	5%
4.	Virs 206,00	150	9%
Kopā	-	1696	100%

Avots: KP izveidots, pamatojoties uz KZS datiem uz 01.06.2019., <http://www.vmnvd.gov.lv/lv/kompensejamiemedikamenti/kompensējamo-zalu-saraksts>.

- 76 No 13.attēla ir redzams, kādu daļu no ražotāja cenas veido uzcenojumi, kas ir paredzēti lieltirgotavai un aptiekai. Konkrētajā cenu segmentā – līdz ražotāja cenai 50 *euro* – lieltirgotavai paredzētais uzcenojums virs ražotāja cenas ir robežās no 10% līdz 4%, un aptiekai paredzētais uzcenojums virs ražotāja cenas ir robežās no 33% līdz 10%.

¹⁰ Atbilstoši Noteikumu Nr.899 29.¹ punktam KZS iekļautās zāles kompensācijas kārtības ietvaros aptiekās izplata tikai par NVD noteikto aptiekas cenu, skat. <https://likumi.lv/doc.php?id=147522>, līdz ar to aptiekām nav atļauts šo cenu samazināt.

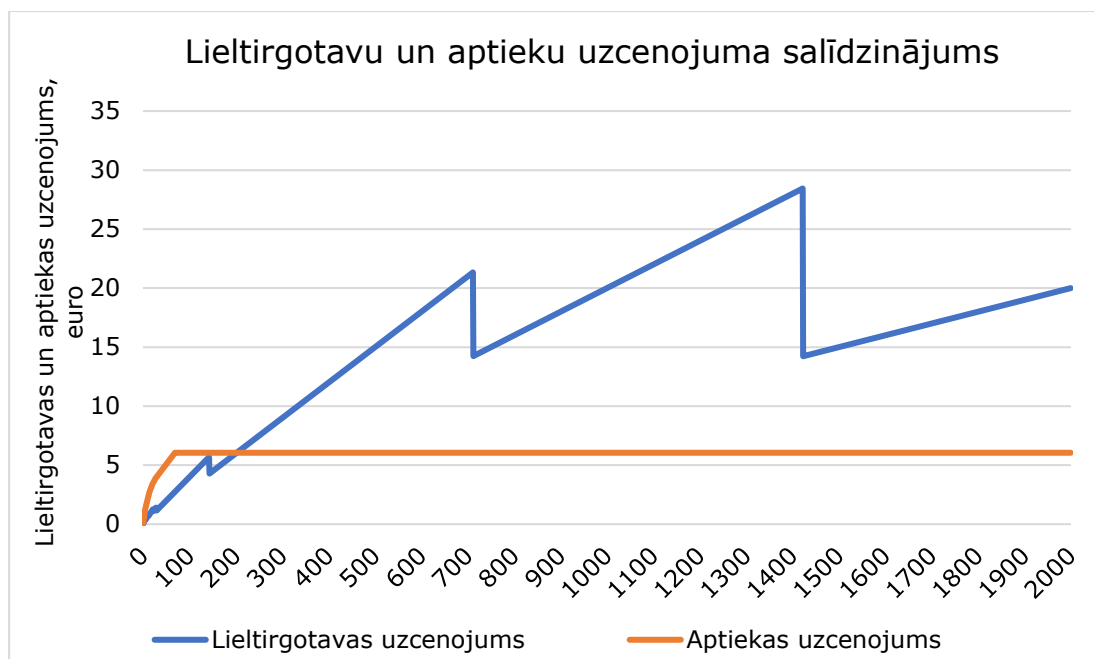

13.attēls. **Kompensējamo zāļu uzcelojuma struktūras dinamika atkarībā no ražotāja cenas, pieņemot, ka ražotāja cena ir 100%.**

Avots: KP aprēķini, izmantojot Noteikumus Nr.899 un to pielikumos esošās formulas un aprēķinus.

- 77 Iesaistīto pušu uzcelojuma sadalījuma samērīguma analīzē tabulā Nr.2 redzams, ka, palielinoties ražotāja cenai, lieltirgotavas ieņēmumi absolūtajās vienībās palielinās. Savukārt aptiekas ieņēmumi sākumā palielinās, bet pēc tam ražotāja cenai esot 100 *euro* un turpmāk ir nemainīgi – 6,05 *euro* no katra pārdotā iepakojuma neatkarīgi no ražotāja cenas (skat. 14.attēlu).
- 78 14.attēlā redzams, ka aptiekās uzcelojums ir lielāks par lieltirgotavas uzcelojumu cenu segmentā līdz ražotāja cenai 200 *euro* (atbilst KBC 206 *euro*), bet, vērtējot uzcelojuma sadalījuma samērīgumu, jāņem vērā atšķirības lieltirgotavu un atsevišķu aptieku apgrozījumos. Pie ražotāja cenas 200 *euro* lieltirgotavu un aptieku uzcelojums (absolūtajā izteiksmē) izlīdzinās. Turpmāk, palielinoties ražotāja cenai, lieltirgotavas uzcelojums turpina palielināties, bet aptiekas uzcelojums, kā jau minēts iepriekš, ir nemainīgs. Sasniedzot segmentu virs ražotāja cenas 200 *euro*, lieltirgotavas uzcelojums palielinās diapazonā no 6 *euro* līdz 20 *euro* par katru pārdoto iepakojumu. Tātad, cenu segmentā virs 200 *euro* vienai iesaistītai pusei uzcelojums palielinās, bet otrai nemainās un pakāpeniski kļūst būtiski zemāks, piemēram, pie ražotāju cenas 500 *euro* lieltirgotavas uzcelojums ir 15 *euro* par iepakojumu un aptiekas uzcelojums ir 6,05 *euro* par iepakojumu. Šāds uzcelojuma sadalījums pirmšķietami var būt nesamērīgs un ļauj vienai zāļu izplatīšanā iesaistītai pusei saņemt ievērojami lielākus ieņēmumus. Tas veicina lieltirgotavu posma tirgus varu pār neintegritātām

aptiekām¹¹ un individuālo aptieku lielāku atkarību no lieltirgotavām, kas var tikt panākta, piedāvājot labvēlīgākus sadarbības noteikumus, piemēram, atlaidi, iesaistīšanos kādā mārketinga aktivitātē, kuru mērķi ir kādu noteikto zāļu aktīvāka virzīšana tirgū.

14.attēls. **Lieltirgotavas un aptieku ieņēmumi no kompensējamo zāļu viena iepakojuma realizācijas atkarībā no ražotāja cenas.**

Avots: KP aprēķini, izmantojot Noteikumus Nr.899 un to pielikumos esošās formulas un koeficientus.

- 79 Secināms, ka cenu veidošanas mehānisms veicina lieltirgotavas interesi piedāvāt un realizēt dārgākas zāles, šāda motivācija pastāv arī aptiekām cenu segmentā līdz ražotāja cenai 100 *euro*. Segmentā virs ražotāja cenas 100 *euro* aptiekām vairs nav tiešas motivācijas piedāvāt dārgākas zāles, bet šī motivācija var būt netieša – caur lieltirgotavu darbībām, kuras arī šajā segmentā motivētas virzīt dārgākas zāles nevis lētākas. Kaut gan lieltirgotavai dārgāku zāļu segmentā var būt motivācija realizēt lētākās zāles, skat. 14.attēlu, īpatnēji veidotā mehānisma dēļ (ražotāja cenu intervāli un uzcenojuma proporcionalitāte). Šo mehānisma īpatnību daļēji novērš VM izstrādātie grozījumi Noteikumos Nr.899 par vispārīgā zāļu nosaukuma norādīšanu, kas daļēji ierobežo lieltirgotavas un aptiekas.

¹¹ Aptiekas, kas nav vertikāli saistītas (vertikāli integrētas) ar lieltirgotavām. Vertikālās integrācijas neesamība palielina aptieku atkarību no lieltirgotavām, skat. KP ziņojuma "Kompensējamo zāļu izplatīšana un ar to saistītie iespējamie konkurences ierobežojumi" 137.-138., 150.punkts., pieejams: https://www.kp.gov.lv/files/documents/20180823_Komp%20z%C4%81%C4%BCu%20TU_public%C4%93%C5%A1anai_izlabot%C4%81%20versija.pdf

- 80 Lieltirgotavu iespējas ietekmēt aptieku rīcību var izpausties caur aptieku dalību lieltirgotavas mārketinga programmās, caur atlaīžu piedāvāšanu aptiekām (tirgus dalībnieku sniegtā informācija liecina, ka lieltirgotavas piedāvā un aptiekas saņem atlaides, turklāt, pēc neatkarīgu (ar lieltirgotavām neintegrētu) aptieku pārstāvju teiktā, atlaidēm ir būtiska nozīme aptieku darbības uzturēšanai, jo Noteikumos Nr.899 noteiktais aptiekas uzcenojums skaitliskā (naudas) izteiksmē nav pietiekams aptiekas darbības uzturēšanai un attīstībai. Iegūtā informācija liecina, ka ražotāji un arī lieltirgotavas var piemērot atlaides par noteiktā zāļu pārdošanas apjoma sasniegšanu, kas veicina konkrētā ražotāja zāļu realizāciju.
- 81 Pacienti zāļu iegādes kompensācija paredzēta dažādos apjomos atkarībā no pacientam noteiktās diagnozes: 100%, 75% un 50%. 75% un 50% kompensācijas gadījumā paredzēts pacienta līdzfinansējums attiecīgi 25% un 50%.
- 82 Pie kompensācijas 100%, 75% un 50% apjomā pastāv arī ar t.s. references cenu saistīts zāļu kompensācijas ierobežojums, tādēļ pacientam var rasties nepieciešamība līdzfinansēt zāļu, kas iekļautas KZS A, iegādi: ja A sarakstā ir vairākas līdzvērtīgas terapeitiskās efektivitātes zāles, starp kurām ārsts var izvēlēties atbilstošākas un kuru cenas var atšķirties, pacientam tiks kompensēta tikai t.s. references zāļu cena.
- 83 References cena ir A saraksta zālēm piemērojama zāļu cena, kas ir viszemākā noteiktā līdzvērtīgas terapeitiskās efektivitātes zāļu grupā.

Piemēram, KZS A ir divas līdzvērtīgas terapeitiskās efektivitātes zāles ar aktīvo vielu *Pancreatinum*, ATĶ kodu A09AA02, forma – zarnās šķīstošas cietas kapsulas, stiprums – 25 000 EFV un iepakojums – 50 vienības:

1) *Kreon 25000 V* (zāļu identifikācijas Nr.99-0595-01);

2) *Pangrol 25 000 V* (zāļu identifikācijas Nr.98-0222-05).

Kreon cena aptiekā ir 18,87 euro un *Pangrol* cena aptiekā ir 17,05 euro. Šajā līdzvērtīgas terapeitiskās efektivitātes zāļu grupā references cena ir lētāko zāļu – *Pangrol* – cena – 17,05 euro. Abu zāļu kompensācija, ja tā paredzēta 100% apjomā, notiek 17,05 euro apmērā, t.i., ja pacientam izrakstītas zāles *Pangrol*, pacients saņems to "bez maksas", bet par *Kreon* ir nepieciešams pacienta līdzfinansējums 1,82 euro (no 18,87 tiek kompensēti tikai 17,05 euro).

Ja zāļu kompensācija pacientam paredzēta mazākā apjoma, piemēram, 50%, tad, saņemot *Pangrol*, pacienta līdzfinansējums veidosies 50% apmērā no *Pangrol* cenas aptiekā, t.i., 8,52 euro. Savukārt, izvēloties *Kreon*, pacientam pie summas 8,52 euro jāpiemaksā starpība starp *Pangrol* cenu un *Kreon* cenu – 1,82 euro,

- 84 Gadījumā, ja zāles iekļautas KZS, bet diagnozes dēļ tās netiek kompensētas, pacients par zālēm maksā pats. Pēc tirgus dalībnieku un VM sniegtās informācijas šajā gadījumā cena, kuru samaksās pacients, veidosies no ražotāja KZS deklarētās cenas, bet lieltirgotavas un aptiekas uzcenojumu aprēķināšanai tiks piemērota Noteikumos Nr.803 noteiktā formula, cenu intervāli un koeficienti. Tas nozīmē, ka, faktiski, KZS iekļautām zālēm var paralēli pastāvēt

divi cenu veidošanas algoritmi un attiecīgi vienlaicīgi pastāvēt divas aptiekas cenas.

Tādējādi, pat ja diagnozes dēļ pacientam netiek nodrošināta zāļu kompensācija, pie zāļu iekļaušanas KZS pacienta maksājums samazinās, t.i., zāļu iekļaušana KZS pozitīvi ietekmē zāļu pieejamību arī pacientiem ārpus kompensācijas sistēmas.

- 85 To apstiprina arī ZVA dati par to, kā mainījās ražotāju cena pēc tam, kad zāles tika iekļautas KZS (ZVA norādīja zāļu cenas realizācijai ārpus KZS): 2016.-2018.gadā KZS (A un B sarakstos) tika iekļautas 408 zāles. 66 zālēm jeb 16% no 408 cena pēc iekļaušanas KZS samazinājās, vismaz 123 zālēm jeb 30% zāļu cena nav izmainījies (daļai zāļu – paralēli importētajām zālēm – normatīvais regulējums cenu samazināšanu nepieprasa). Trīs zālēm jeb 1% cena paaugstinājās (visdrīzāk, kādu specifisku apstākļu dēļ) un 216 zālēm jeb 52% nav iespējams salīdzināt cenas pirms un pēc iekļaušanas, jo zāļu cena netika deklarēta. Vienlaicīgi šie aprēķini liecina, ka tas, ka zāles iekļauj KZS, nenozīmē, ka visos gadījumos zāļu cena, realizējot tās ārpus kompensācijas sistēmas, kļūs zemāka. Pastāv faktori, piemēram, ja zāles ir paralēli importētas vai zāles ir iekļautas KZS tikai, lai nodrošinātu Latvijas kā references valsts esamību citās jurisdikcijās un zāles faktiski netiek piedāvātas tirgū, attiecīgi cenas samazinājums nenotiks.

Piemēram, zāļu, kas nav iekļautas KZS, ražotāja cena ir 10 *euro*. Cena aptiekā šajā gadījumā veidojas atbilstoši Noteikumu Nr.803 kārtībai:

1) $LC=10*1,15+0,13+PVN=11,63+PVN$ 12%, kopā 13,02 *euro*;

2) $AC=11,63*1,2+0,78+PVN=14,73+PVN$ 12%, kopā 16,49 *euro*.

Ja šīs zāles ir iekļautas KZS un ražotāja cena ir 10 *euro*, tad cena aptiekā veidojas atbilstoši Noteikumu Nr.899 kārtībai:

1) $KBC=10+7\%=10,70$ *euro*;

2) $AC=10,70*1,15+0,57+PVN=12,87+PVN$, kopā 14,41 *euro*.

Ja zāles ar ražotāja cenu 10 *euro* tiek iekļautas KZS un, lai izpildītu references noteikumus, ražotājs zāļu cenu samazināja, piemēram, līdz 8 *euro*, pacientam, kuram nav paredzēta kompensācija, cena aptiekā veidosies šādi (atbilstoši Noteikumiem Nr.803):

1) $LC=8*1,15+0,13+PVN=9,33+PVN$ 12%, kopā 10,44 *euro*;

2) $AC=9,33*1,2+0,78+PVN=11,97+PVN$ 12%, kopā 13,40 *euro*.

- 86 Normatīvajos aktos nav skaidri noteikts, ka, gadījumā, ja zāles iekļautas KZS un diagnoze netiek kompensēta, tad cenai aptiekā jāveidojas tā, kā aprakstīts piemērā, t.i., atbilstoši Noteikumiem Nr.803. Tirgus dalībnieki un par nozari atbildīgās iestādes interpretē normatīvo regulējumu tā, ka šādos gadījumos cenai jāveidojas atbilstoši Noteikumiem Nr.803 (pašreizējā prakse) nevis Noteikumiem Nr.899.

- 87 Tomēr, ja šādos gadījumos aptiekas cena veidotos atbilstoši Noteikumiem Nr.899, tā būtu zemākā, jo ražotāju cenai tiktu piemēroti zemāki koeficienti, lieltirgotavai un aptiekai uzcenojumi būtu zemāki.

Iepriekš norādītajā piemērā, kad zāles tika iekļautas KZS un ražotājs samazināja cenu no 10 *euro* uz 8 *euro*, piemērojot Noteikumos Nr.803 cenu veidošanas kārtību, lieltirgotavas cena (ar PVN) ir 10,44 *euro* un aptiekas cena ir 13,40 *euro*. Ja tiktu piemēroti Noteikumi Nr.899, lieltirgotavas un aptiekas cenas būtu:

- 1) $KBC=8+7\%=8,56$ *euro*;
- 2) $KMAC=8,56*1,15+0,57+PVN\ 12\% =10,41$ *euro*+PVN 12%, kopā 11,65 *euro*.

- 88 Jāatzīmē, ka gan lieltirgotavu, gan aptieku procesi, realizējot vienu un to pašu zāļu iepakojumu kompensācijas sistēmas ietvaros un ārpus kompensācijas sistēmas, pirmšķietami būtiski neatšķiras, vismaz neatšķiras tik būtiski, lai radītu nepieciešamību piemērot gandrīz par 2 *euro*¹² lielākus uzcenojumus katram iepakojumam KZS iekļauto zāļu (ar ražotāja cenu 8 *euro*) realizācijai ārpus kompensācijas sistēmas. Par to liecina arī tas, ka pacienta maksājums par receptes apkalpošanu aptiekā, kas paredzēts Noteikumos Nr.899, ir vien 0,71 *euro*.
- 89 Tirgus dalībnieki skaidroja, ka uzcenojumu atšķirības ļauj šķērssubsidēt KZS iekļauto zāļu realizāciju kompensācijas sistēmas ietvaros, kur tirgus dalībnieku ieņēmumi ir mazāki, no ieņēmumiem no KZS zāļu realizācijas ārpus kompensācijas sistēmas, kur ieņēmumi (par iepakojumu) ir augstāki. KP uzskata, ka šis skaidrojums kopsakarā ar iepriekš izklāstītiem secinājumiem par ieņēmumu nesamērīgumu un šī fakta ietekmi uz aptieku neatkarību liecina, ka uzcenojumu regulējums ir nepilnīgs un ir iemesls tam, ka pacientiem zāles izmaksā dārgāk.
- 90 KZS iekļautām zālēm cena var tikt pārskatīta, t.sk. palielināta. Šajā gadījumā reģistrācijas apliecības turētājs (īpašnieks) vai tā pilnvarotais pārstāvis iesniedz NVD pamatojumu KBC palielināšanai. Tas var būt ražošanas izmaksu pieaugums vai valūtas kursa izmaiņas, vai maksimālā vairumtirgotāja uzcenojuma piemērošana.¹³
- 91 Cena KZS A zālēm var tikt samazināta. Ja reģistrācijas apliecības turētājs (īpašnieks) vēlas palielināt realizācijas apjomu, to var panākt, samazinot zāļu cenu tā, lai tā kļūtu par jaunu references cenu līdzvērtīgas terapeitiskās efektivitātes zāļu grupā, jo, ja zāles kļūst par references zālēm, tad ar lielu varbūtības pakāpi ārsti izrakstīs tieši šīs zāles. Ja reģistrācijas apliecības turētājs (īpašnieks) ir tam gatavs, tad tas nosaka jaunu KBC zālēm tā, lai tā būtu par 5% zemāka nekā esošās references zāles KBC (Noteikumu Nr.899 38.² punkts). Ņemot vērā iepriekš norādīto kompensējamo zāļu cenas

¹² $10,44-8,56=1,88$ *euro* un $13,40-11,65=1,75$ *euro*

¹³ Noteikumu Nr.899 16.².1.punkts, skat. <https://likumi.lv/doc.php?id=147522>.

veidošanas formulu, samazinoties KBC, samazināsies arī ražotāja cena un arī lieltirgotavas ieņēmumi.

Piemēram, līdzvērtīgās terapeitiskas efektivitātes zāļu grupā ir divas zāles:

- 1) *Kreon 25000 V* (zāļu identifikācijas Nr.99-0595-01);
- 2) *Pangrol 25 000 V* (zāļu identifikācijas Nr.98-0222-05).

Šajā grupā references zāles ir *Pangrol*, jo tās ir lētākās. Ja *Kreon* reģistrācijas apliecības īpašnieks (kompānijas *Mylan Healthcare GmbH; Mylan S.A.S; Mylan IRE Healthcare Ltd*) vēlas, lai *Kreon* kļūtu par references zālēm šajā grupā, tad ir jāmaina *Kreon* kompensācijas bāzes cena. Pašreizējā *Kreon* kompensācijas bāzes cena ir 14,16 euro (iepakojumam 50 vienības), un tā ir jāsamazina, lai tā būtu par 5% zemākā nekā *Pangrol* kompensācijas bāzes cena, kas ir 12,74 euro. Atņemot no 12,74 euro 5%, iegūstam summu 12,10 euro. Tātad, jaunā *Kreon* kompensācijas bāzes cenai būtu jābūt ne augstākai par 12,10 euro. Lai *Kreon* kompensācijas bāzes cena būtu 12,10 euro, ievērojot cenas veidošanas formulu $KCB=RC+LP$, ražotāja cenai jābūt 11,31 euro ($11,31+7\%=12,10$). Pēc formulas, ievērojot Noteikumu Nr.899 4.pielikumā noteiktos koeficientus, iespējams izskaitļot, ka pie *Kreon* kompensācijas bāzes cenas 14,16 euro ražotāja cenai jābūt 13,36 euro ($13,36+6\%=14,16$). Tādējādi, lai *Kreon* kļūtu par references zālēm, *Kreon* ražotājam jāsamazina cena no 13,36 euro uz 11,31 euro (par 2,05 euro). (KBC samazināsies no 14,16 euro uz 12,10 euro).

Vērtējot šī ražotāja cenas samazināšanas ietekmi uz lieltirgotavas ieņēmumiem, pie iepriekšējās *Kreon* ražotāja cenas 13,36 euro lieltirgotavas ieņēmumi bija 0,80 euro (6% no 13,36) un pie jaunās ražotāja cenas 11,31 euro lieltirgotavas ieņēmumi ir 0,79 euro (7% no 11,31). Šajā gadījumā lieltirgotavas ieņēmumi absolūtajos skaitļos samazinās tikai par 0,01 euro.

Ja pieņemtu, ka šajā līdzvērtīgas terapeitiskas efektivitātes zāļu grupā ir zāles X, kuru ražotāja cena ir 14,16 euro (attiecīgi kompensācijas bāzes cena ir 15 euro – $14,16+6\%$), lieltirgotava šīs zāles realizē, saņemot ieņēmumus 0,84 euro par vienu realizēto iepakojumu (6% no 14,16).

- 92 Arī iepriekš norādītais piemērs apstiprina secinājumu, ka esošajam uzcenojumu modelim ir trūkumi, kas negatīvi ietekmē konkurenci, jo šis modelis var, tajā skaitā, demotivēt ražotājus samazināt cenas. Sniedzot informāciju, ražotāji norādīja, ka sarunās ar lieltirgotavām par piegādes cenām lieltirgotavām piemīt tāda tirgus vara, ka tās var noteikt, lai ražotājs mainītu cenu tā, lai lieltirgotavas ieņēmumi būtu augstāki, ievērojot esošo regulējumu Noteikumos Nr.899 (regulējuma specifika ir tāda, ka pie ražotāja cenas x lieltirgotavas ieņēmumi var būt mazāki nekā pie ražotāja cenas $x-n$ vai $x+n$, līdz ar to lieltirgotavai var būt izdevīgi gan tas, ka ražotājs paaugstina cenu (kas nav izdevīgi patērētājiem/kompensācijas sistēmai), gan ka ražotājs samazina cenu (kas ne vienmēr ir izdevīgi ražotājam)).
- 93 Ja reģistrācijas apliecības turētājs (īpašnieks) piesaka iekļaut KZS A jaunās zāles un NVD pieņem lēmumu kompensējamās zāles no KZS B iekļaut KZS A, tad atbilstoši Noteikumu Nr.899 38.³punktam

mainās prasības pret references zāļu cenu līdzvērtīgas terapeitiskās efektivitātes zāļu grupā: iekļaujot jaunās zāles KZS A sarakstā, jauno references zāļu cena vienā zāļu vispārīgā nosaukuma ietvaros jābūt vismaz par 30% zemākai nekā KZS B esošo zāļu KBC. Nākamo divu KZS A iekļaujamo zāļu KBC viena zāļu vispārīgā nosaukuma ietvaros jābūt vismaz par 10% zemākai nekā KZS A attiecīgajā references grupā esošo references vai lētāko zāļu KBC. Turpmāk KZS A iekļaujamo zāļu KBC viena zāļu vispārīgā nosaukuma ietvaros jābūt vismaz par 5% zemākai nekā KZS A attiecīgajā references grupā esošo references vai lētāko zāļu KBC.

Piemēram, pieņemts lēmums ražotāja AS *NovoNordisk* zāles *NovoRapid FlexPen* 100V/ml-3ml, šķīdums injekcijām pilnšlircē (aktīvā viela *Insulinum aspart*, ATĶ kods A10AB05, zāļu identifikācijas Nr.EU/1/99/119/009), kas pašlaik ir B sarakstā, iekļaut KZS A (tas nozīmē, ka reģistrēts šo zāļu aizstājējs – zāles ar līdzvērtīgu terapeitisko efektivitāti un tagad grupā ir divas konkurējošās zāles, no kurām vienas ir *NovoRapid FlexPen*). *NovoRapid FlexPen* KBC ir 34,65 euro (un cena aptiekā ir 43,53 euro). Pārliedot *NovoRapid FlexPen* KZS A, references zāļu cenai jaunizveidotajā zāļu grupā A sarakstā jābūt par vismaz 30% zemākai par 34,65, t.i., nepārsniegtu 24,25 euro (34,65 euro mīnuss 30%). Šīs grupas konkurējošo zāļu ražotāji var izlemt, kādu cenu piemērot, vai noteikt savas zāles kā references zāles šajā grupā. Ja citi ražotāji (trešais, ceturtais) vēlas iekļaut šajā grupā savas zāles, tad trešajam un ceturtajam ražotājam jānosaka savu zāļu cena tā, lai to KBC būtu par vismaz 10% zemāka nekā esošā references zāļu cena. T.i., ja, piemēram, *NovoRapid FlexPen* ir references zāles šajā zāļu grupā ar KBC 24,25 euro, tad trešajam un ceturtajam ražotājam jānosaka savām zālēm cenas tā, lai to KBC būtu ne augstākas par 21,82 euro (24,25 euro mīnuss 10%). Pie KBC 24,25 euro ražotāja cena ir 23,10 euro un lieltirgotavas ieņēmumi 1,15 euro (5% no 23,10). Un pie KBC 21,82 euro ražotāja cena ir 20,59 euro un lieltirgotavas ieņēmumi 1,23 euro (6% no 20,59).

- 94 Šis mehānisms veicina zāļu cenu samazināšanu, ja parādās konkurējošas, jaunas līdzvērtīgas terapeitiskās efektivitātes zāles. Jo dārgākas zāles, jo lielāks cenu samazināšanas efekts, var tikt sasniegts, pieaugot konkurencei.
- 95 Vienlaicīgi ir secināms, ka cenas veidošanas mehānisms ir komplicēts, un intervālu-procentuālo uzcenojumu sistēma var būt gan motivējoša pārdot lētākas zāles, gan demotivējoša, atkarībā no tā, kurā cenu intervāla pozīcijā būs ražotāja jaunā, samazinātā cena. Lai izslēgtu grūti prognozējamo ražotāja cenas samazināšanas ietekmi uz lieltirgotavas uzcenojumu un ieņēmumiem, iespējama risinājums varētu būt, piemēram, fiksētā uzcenojuma noteikšana vienam iepakojumam neatkarīgi no tā ražotāja cenas.

96 Paralēli izplatīto un paralēli importēto zāļu cenām, ja šīs zāles iekļautas KZS, Noteikumos Nr.899 30.¹punktā noteikta prasība, ka tās ir zemākas par to kompensējamo zāļu cenu, attiecībā pret kurām ir veikta paralēlā izplatīšana vai paralēlais imports. Paralēlā importa efekta novērtējumam jānotiek sistēmiski, jo administratīvie resursi, kas tiek patērēti attiecīgām procedūrām, valstij var izmaksāt dārgāk nekā minētais cenu samazinājums. Būtu jānovērtē ne tikai tiešā ietekme uz budžeta ietaupījumiem samazinātās cenas dēļ (samazināta viena iepakojuma cena, potenciālais pārdošanas apjoms), bet arī nepieciešamais administratīvais resursu patēriņa apjoms šādu darbību veikšanai.

2.2.2. Cenu un uzcenojumu veidošanās Lietuvā un Igaunijā

97 Kompensējamo zāļu lieltirgotavas cenas Lietuvā veidojas pēc formulas $LC=RC+LU$, kur:

- LC – lieltirgotavas cena,
- RC – ražotāja cena,
- LU – lieltirgotavas uzcenojums.

98 Paredzēti šādi lieltirgotavas uzcenojumi atkarībā no ražotāja cenas:

N.p.k.	Ražotāja cena, euro	Lieltirgotavas uzcenojums, euro
1.	Līdz 49,99	0,51
2.	50-263,29	2,45
3.	Virš 263,30	5,79

99 Kā redzams no uzcenojumiem, lieltirgotavas cenu veidošana Lietuvā kompensējamām zālēm nav proporcionāla/procentuāla, bet paredz trīs fiksētus uzcenojuma apmērus, kas nozīmē, ka faktiski ir noteikti trīs "uzcenojuma griesti" absolūtajā izteiksmē, neatkarīgi no tā, vai ražotāja cena palielinās, un tas savukārt nozīmē, ka lieltirgotavām ir mazāka motivācija virzīt tirgū dārgākas zāles (tajā skaitā caur iedarbību uz citiem izplatīšanas posmiem). Piemēram, neatkarīgi no tā, vai ražotāja cena ir 50 *euro* vai 250 *euro*, lieltirgotavas uzcenojums ir 2,45 *euro*.

100 Aptiekas cena veidojas pēc formulas $AC=IC+AU+PVN$, kur:

- AC – aptiekas cena,
- IC – iepirkuma cena,
- AU – aptiekas uzcenojums.

101 Paredzēti šādi aptiekas uzcenījumi atkarībā no iepirkuma cenas:

N.p.k.	Iepirkuma cena, euro	Aptiekas uzcenījums, euro
1.	Līdz 47,46	1,00
2.	47,47-144,48	5,10
3.	Virš 144,81	14,48

102 Tāpat kā lieltirgotavas posmā arī aptieku posmā noteiktais uzcenījums veidojas nevis proporcionāli/procentuāli iepirkuma cenai, bet ir fiksēts trīs cenu intervāliem. Turklāt ir redzams, ka aptiekas uzcenījums un tātad arī ieņēmumi katrā izplatīšanas posmā ir augstāki nekā lieltirgotavas ieņēmumi par vienu iepakojumu.

103 Igaunijā normatīvais regulējums cenai un uzcenījumam nekompensējamām un kompensējamām zālēm ir vienots (neatšķiras) un šajā ziņojumā tas, kā veidojas lieltirgotavas un aptiekas cenas un uzcenījumi (koeficienti utt.), ir atspoguļots sadaļā par nekompensējamām zālēm.

2.2.3. Normatīvā regulējuma salīdzinājums Latvijā, Lietuvā un Igaunijā un tā ietekmes uz cenām un uzcenījumiem

104 Galvenās atšķirības starp normatīvo regulējumu par cenu veidošanu kompensējamām zālēm Latvijā un Lietuvā ir: 1) Lietuvā ieviestais mehānisms daudz mazākā mērā nekā Latvijā var ietekmēt izplatīšanas ķēdes dalībniekus izplatīt dārgākus analogus un 2) tas nodrošina aptiekām lielākus uzcenījumus, tātad vairāk kā Latvijā spēkā esošais cenu veidošanās mehānisms kalpo aptieku neatkarībai.

105 Tabulā Nr.5 un 15.-19.attēlos ir atspoguļots kompensējamo zāļu cenu veidošanās salīdzinājums pa posmiem Latvijā, Lietuvā un Igaunijā. Redzams, ka lieltirgotavas cenas, ko nosaka normatīvais regulējums Latvijā un Lietuvā, ir līdzīgas, bet atkarībā no cenas segmenta, cenas Latvijā var būt gan zemākas, gan augstākas. Latvijā lieltirgotavas cenas (bez PVN) ir zemākas ražotāja cenai esot 1-7 *euro*. Segmentā no 7-50 *euro* cenas Latvijā ir nedaudz augstākas. Segmentā virs 100 *euro* Latvijā cenas ir augstākas un atšķirība jau ir pamanāmāka – līdz 14-15 *euro* par iepakojumu, kas būtiski ietekmē valsts finansējuma izmantošanu dārgāku medikamentu kompensācijas sistēmas ietvaros.

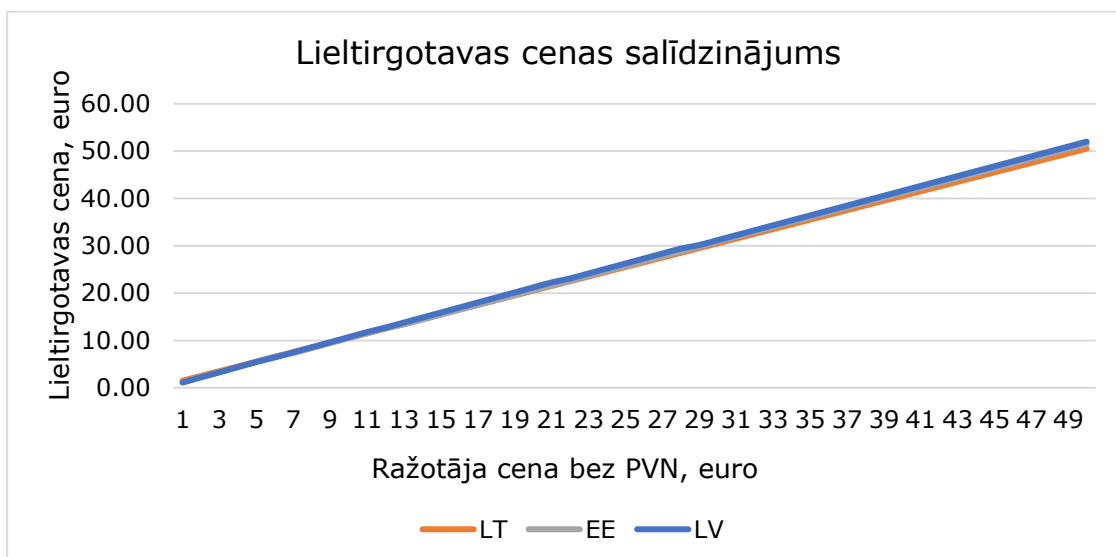
106 Salīdzinot lieltirgotavu uzcenījumus no viena iepakojuma pārdošanas, konstatējams, ka cenu segmentā līdz 50 *euro* atšķirības ir mainīgas (atkarībā no ražotāja cenas Latvijā tie var būt gan augstāki, gan zemāki), bet nebūtiskas – 1 *euro* robežās. Cenu segmentā no 100 līdz 2000 *euro* lieltirgotavu ieņēmumi no viena iepakojuma realizācijas Latvijā ir lielāki nekā Lietuvā un atšķirības ir ievērojamas – līdz 15 *euro* par iepakojumu. Procentuālā izteiksmē

lieltirgotavu ieņēmumi gala cenā Lietuvā un Latvijā ir atšķirīgi: lētākajā cenu segmentā Lietuvā tie ir ievērojami lielāki, bet, ievērojot, ka cena ir zema, tie neatstāj būtisku iespaidu uz to. Dārgākā zāļu cenu segmentā Latvijā praktiski vienmēr lieltirgotavu ieņēmumi ir augstāki, un, kaut gan tie nepārsniedz 5% gala cenā, ņemot vērā, ka gala cena ir augsta (vairāki desmiti un simti *euro*), arī šis, salīdzinoši nelielais procentuālais uzcenojums veido summu līdz pat 21 *euro* un atstāj ievērojamu ietekmi uz zāļu finansiālo pieejamību pacientiem.

- 107 Salīdzinot aptieku cenas vienām un tām pašām zālēm, konstatējams, ka atkarībā no cenu segmenta aptiekas cenas Lietuvā var būt gan zemākas, gan augstākas par cenām Latvijā. Atšķirības vidēji ir robežās līdz 7 *euro*.
- 108 Salīdzinot aptieku uzcenojumus no viena zāļu iepakojuma realizācijas, konstatējams, ka atkarībā no cenu segmenta aptieku uzcenojums Latvijā var būt arī augstāks nekā Lietuvā. Cenu segmentā līdz 50 *euro* atšķirības ir līdz 4 *euro*, un cenu segmentā virs 50 *euro*, kurā gan Latvijā, gan Lietuvā ir noteikti "uzcenojuma griesti", – attiecīgi 6,05 *euro* un 14,48 *euro*, Latvijā aptieku ieņēmumi ir mazāki, starpība ir konstanta – 8,43 *euro*.
- 109 Tabulā Nr.5 arī redzams, ka lētākā cenu segmentā kompensējamo zāļu lieltirgotavas cenas Latvijā un Igaunijā ir aptuveni vienādas, bet dārgākajā segmentā Igaunijā lieltirgotavas cenas ievērojami zemākas. Šo atšķirību veido tas, ka Igaunijā noteikti "uzcenojuma griesti". "Uzcenojuma griestu" esamība Igaunijā un neesamība Latvijā nosaka arī to, ka Latvijā lieltirgotavas ieņēmumi ir lielāki nekā Igaunijā.
- 110 Ar aptieku cenām situācija atšķiras, jo arī Latvijā, tāpat kā Igaunijā, noteikti nosacīti aptiekas "uzcenojuma griesti". Lētākā zāļu cenu segmentā aptiekas cenas Latvijā ir zemākas nekā Igaunijā, vidējā – Latvijā var būt gan augstākas, gan zemākas atkarībā no ražotāja cenas, un dārgākā segmentā Latvijā cenas ir augstākas. Atšķirības dārgākā segmentā veidojas pamatā tāpēc, ka lieltirgotavas uzcenojums ir lielāks. Aptiekas uzcenojums Latvijā nebūtiski atšķiras no aptiekas uzcenojuma Igaunijā – attiecīgi 6,05 *euro* un 5,11 *euro*. Papildus cenu atšķirības ietekmē arī atšķirīgs zālēm piemērojamais PVN.

Lieltirgotavas cena

- 111 15.attēlā ir atspoguļotas lieltirgotavas cenas kompensējamām zālēm salīdzinājumā pa Baltijas valstīm. Lieltirgotavas cenas (bez PVN) Latvijā, Lietuvā un Igaunijā cenu segmentā līdz ražotāja cenai 50 *euro* nav izteikti atšķirīgas, tomēr cenas Latvijā ir augstākas. Tabulā Nr.5 redzams, ka plašā cenu segmentā – līdz 2000 *euro* – cenas Latvijā tomēr ir augstākas, un jo augstāka ražotāja cena, jo vairāk lieltirgotavas cena Latvijā pārsniedz cenas Lietuvā un Igaunijā.

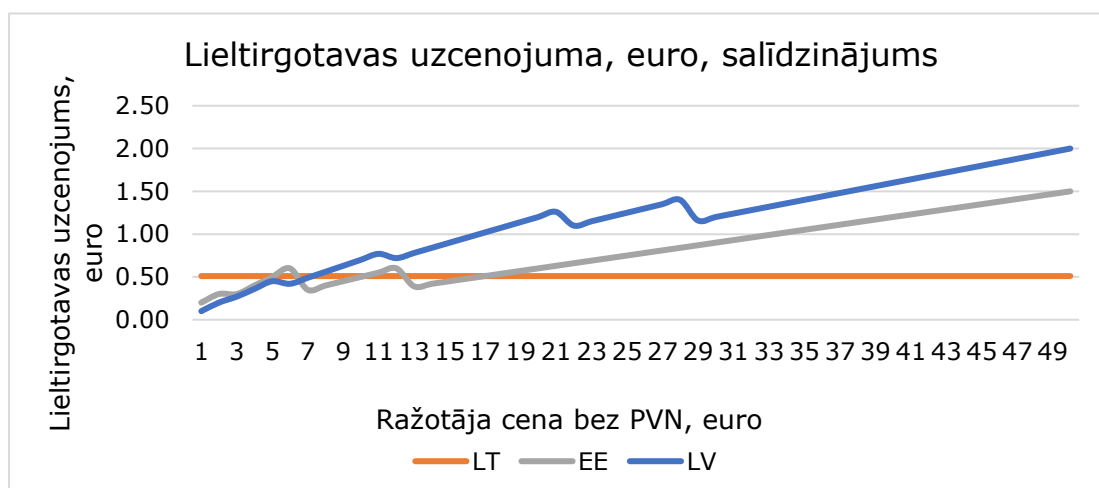

15.attēls. **Lieltirgotavas cenas (bez PVN) kompensējamām zālēm Latvijā, Lietuvā un Igaunijā cenu segmentā līdz 50 euro par iepakojumu.**

Avots: KP aprēķini, pamatojoties uz Noteikumiem Nr.899 un tirgus dalībnieku sniegto informāciju.

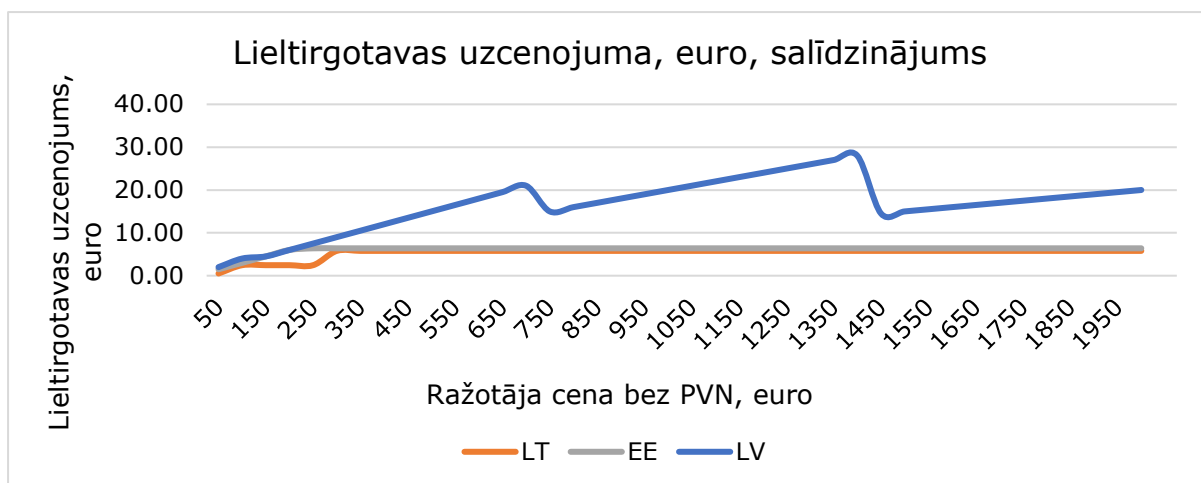
Lieltirgotavas uzcelojums

112 16.a un 16.b attēlā ir atspoguļots lieltirgotavas uzcelojums kompensējamām zālēm skaitliskā (naudas) izteiksmē salīdzinājumā Baltijas valstīs. 16.a attēlā redzams, ka ražotāja cenas segmentā līdz apmēram 7 euro lieltirgotavas uzcelojums Latvijā ir zemāks nekā citās Baltijas valstīs. Pēc tam tas palielinās un vērtējamā segmenta gala sliekšnī (skat. 16.b attēlu) ir visaugstākais, turklāt būtiski pārsniedz lieltirgotavas uzcelojumu Lietuvā un Igaunijā.

16.a attēls. **Lieltirgotavu uzcelojuma (euro) no viena kompensējamo zāļu iepakojuma pārdošanas Latvijā, Lietuvā un Igaunijā cenu segmentā līdz 50 euro par iepakojumu.**

Avots: KP aprēķini, pamatojoties uz Noteikumiem Nr.899 un tirgus dalībnieku sniegto informāciju.

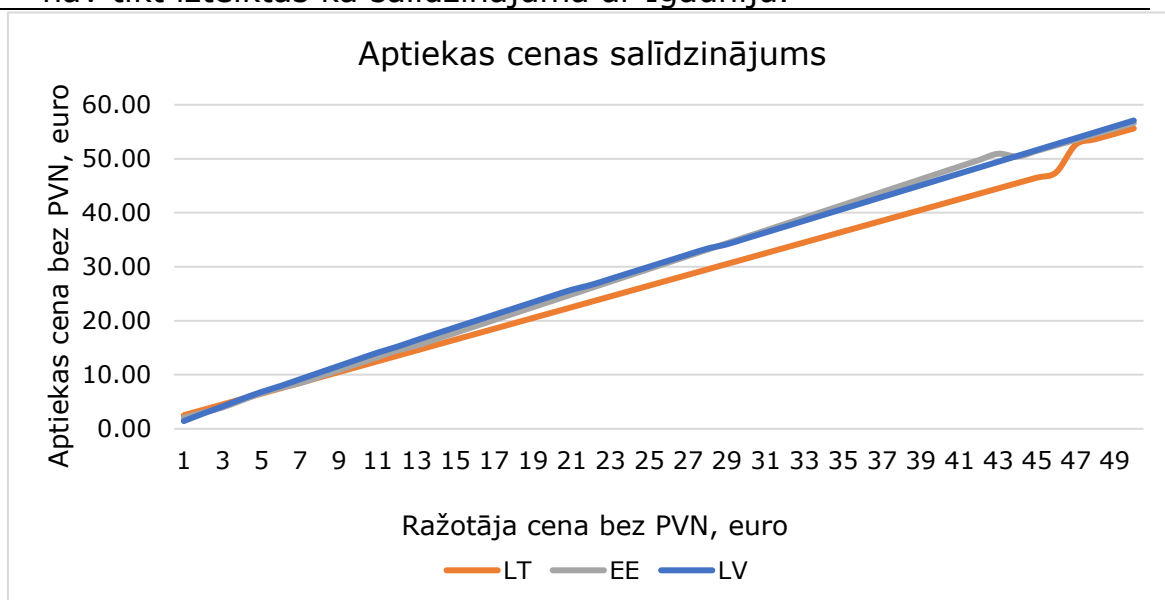

16.b attēls. **Lieltirgotavu uzcenojuma (euro) no viena kompensējamo zāļu iepakojuma pārdošanas Latvijā, Lietuvā un Igaunijā cenu segmentā no 100 līdz 2000 par iepakojumu.**

Avots: KP aprēķini, pamatojoties uz Noteikumiem Nr.899 un tirgus dalībnieku sniegto informāciju.

Aptiekas cena

113 17.attēlā ir atspoguļotas aptiekas cenas salīdzinājumā pa Baltijas valstīm. 17.attēlā var redzēt, ka segmentā līdz ražotāja cenai 50 euro aptiekas cena Latvijā ne vienmēr ir augstāka. Vienām un tām pašām zālēm atkarībā no ražotāja cenas aptiekas cena Latvijā var būt gan zemāka, gan augstāka nekā citās valstīs, skat. tabulu Nr.5. Tabulā Nr. 5 redzams, ka arī virs ražotāja cenas 50 euro, aptiekas cena Latvijā var nebūt visaugstākā. Tā kļūst stabili visaugstākā virs ražotāja cenas ap 500 euro. Atšķirības ar cenu Lietuvā svārstās un nav tikt izteiktas kā salīdzinājumā ar Igauniju.

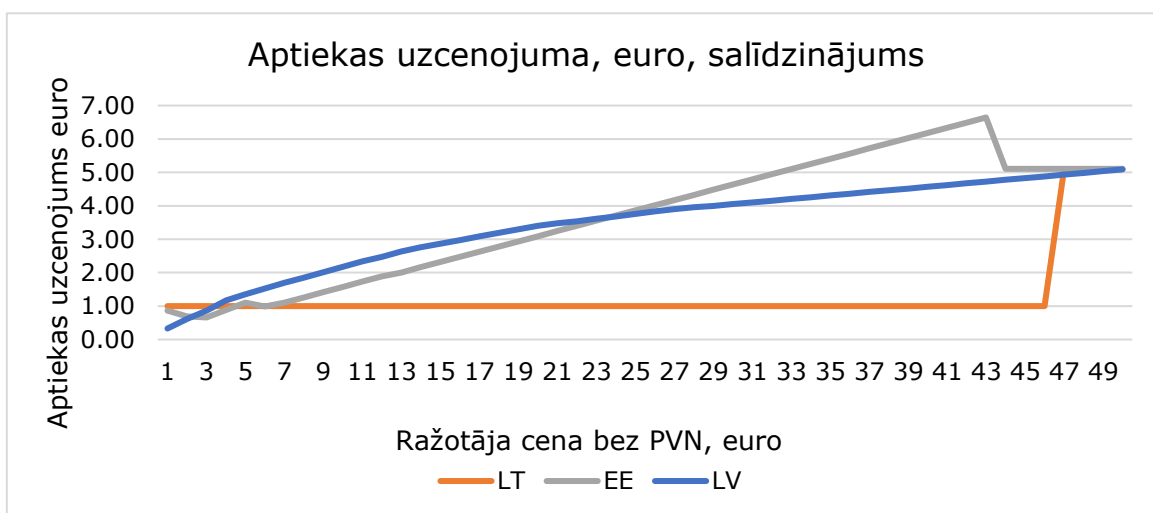

17.attēls. **Aptiekas cenas kompensējamām zālēm bez PVN Latvijā, Lietuvā un Igaunijā cenu segmentā līdz 50 euro par iepakojumu.**

Avots: KP aprēķini, pamatojoties uz Noteikumiem Nr.899 un tirgus dalībnieku sniegto informāciju.

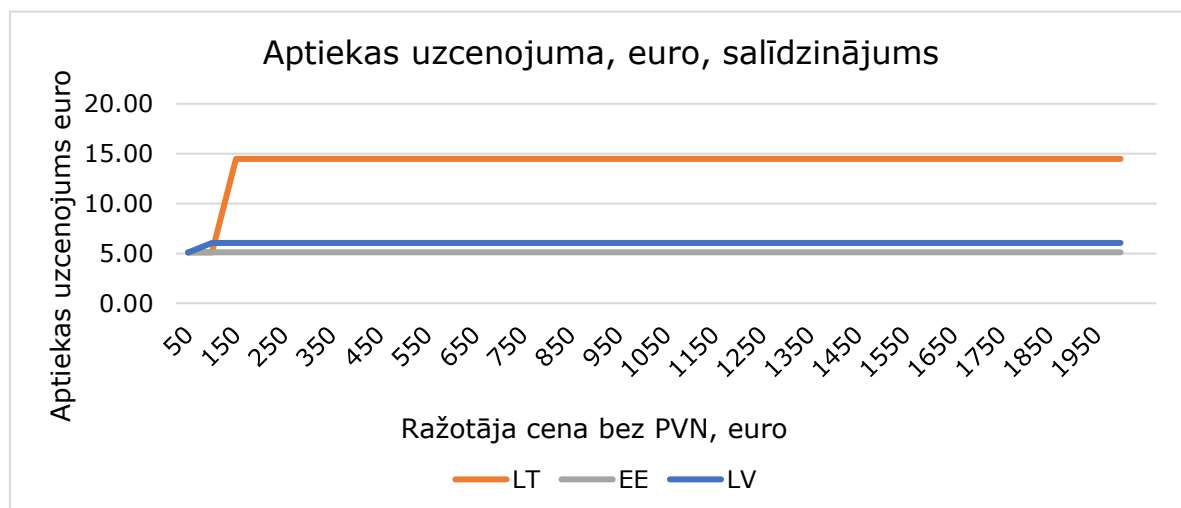
Aptiekas uzcenojums

114 18.a un 18.b attēlā ir atspoguļots aptiekas uzcenojums skaitliskā (naudas) izteiksmē salīdzinājumā Baltijas valstīs. 18.a attēlā redzams, ka segmentā līdz ražotāja cenai 50 euro aptiekas uzcenojums skaitliskā (naudas) izteiksmē Latvijā ir gan zemāks, gan augstāks nekā citās valstīs atkarībā no ražotāja cenas. 18.b attēlā redzams, ka virs ražotāja cenas ~100 euro visaugstākais aptiekas uzcenojums naudas izteiksmē ir Lietuvā. Visās valstīs aptiekas uzcenojums pie noteiktās ražotāja cenas (kas katrā valstī ir citāda) kļūst fiksēts, bet Lietuvā tas ir būtiski augstāks nekā Latvijā un Igaunijā.

18.a attēls. **Aptieku uzcenojums Latvijā, Lietuvā un Igaunijā no viena kompensējamo zāļu iepakojuma realizācijas cenu segmentā līdz 50 euro par iepakojumu.**

Avots: KP aprēķini, pamatojoties uz Noteikumiem Nr.899 un tirgus dalībnieku sniegto informāciju.

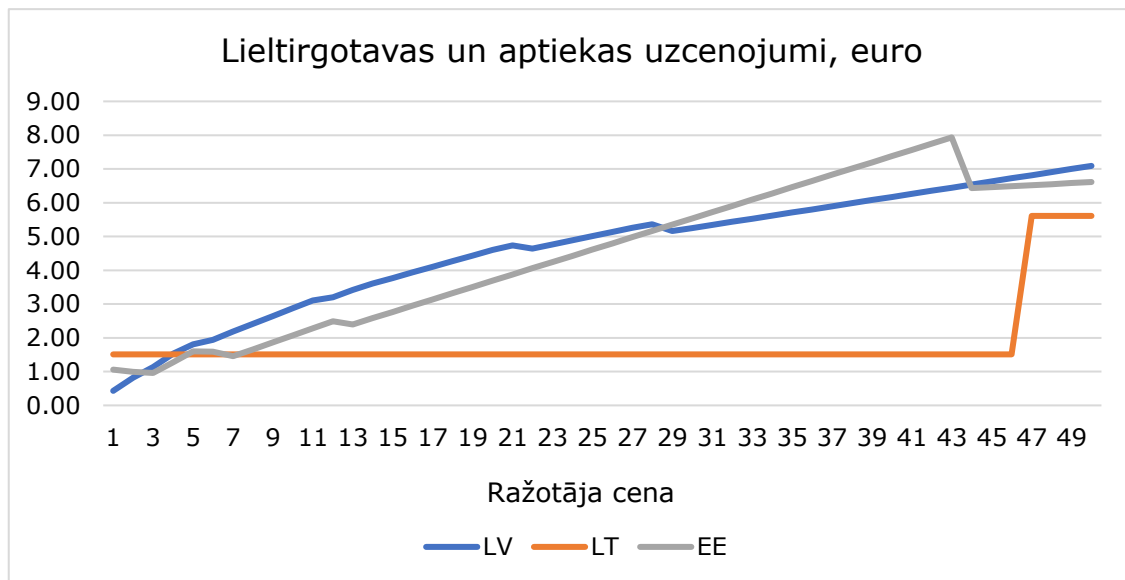

18.b attēls. **Aptieku uzcenojums Latvijā, Lietuvā un Igaunijā no viena kompensējamo zāļu iepakojuma realizācijas cenu segmentā līdz 2000 euro par iepakojumu.**

Avots: KP aprēķini, pamatojoties uz Noteikumiem Nr.899 un tirgus dalībnieku sniegto informāciju.

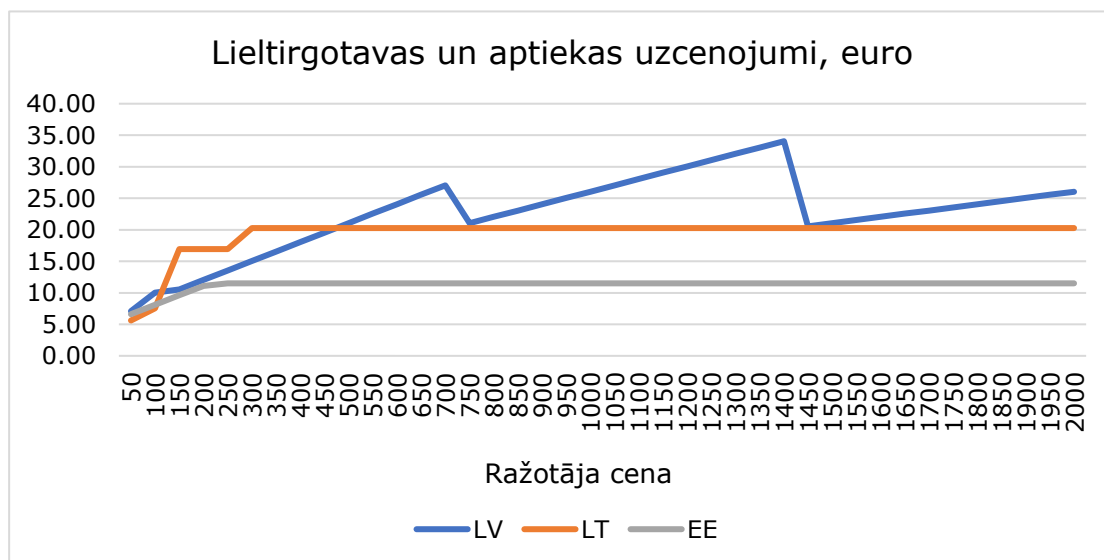
Kopējais uzcelojums

115 19.a un 19.b attēlā ir atspoguļots kopējais lieltirgotavas un aptiekas uzcelojums (abu uzcelojumu summa) skaitliskā (naudas) izteiksmē salīdzinājumā Baltijas valstīs.

19.a attēls. **Lieltirgotavas un aptiekas kopējā uzcelojuma salīdzinājums Latvijā, Lietuvā un Igaunijā no viena zāļu iepakojuma realizācijas cenu segmentā līdz 50 euro par iepakojumu kompensējamām zālēm).**

Avots: KP aprēķini, pamatojoties uz Noteikumiem Nr.899 un tirgus dalībnieku sniegto informāciju.

19.b attēls. **Lieltirgotavas un aptiekas kopējā uzcelojuma salīdzinājums Latvijā, Lietuvā un Igaunijā no viena zāļu iepakojuma realizācijas cenu segmentā līdz 2000 euro par iepakojumu kompensējamām zālēm).**

Avots: KP aprēķini, pamatojoties uz Noteikumiem Nr.899 un tirgus dalībnieku sniegto informāciju.

2.2.4. Secinājumi par normatīvā regulējuma atšķirībām, lieltirgotavas un aptiekas cenu un uzcenojumu salīdzināšanu Baltijas valstīs

116 Secinājumi par kompensējamo zāļu cenu un uzcenojumu veidošanos Latvijā:

- normatīvais regulējums paredz atšķirīgu kārtību lieltirgotavas un aptiekas uzcenojuma veidošanai: lieltirgotavas uzcenojums vienmēr (visos cenu segmentos) veidojas proporcionāli ražotāja cenai, bet aptiekai, ražotāja cenai esot 100 *euro*, uzcenojums kļūst fiksēts, turklāt, veicot salīdzinājumu, tas pakāpeniski kļūst ievērojami zemāks par lieltirgotavas uzcenojumu;
- aptiekas uzcenojums ir lielāks par lieltirgotavas uzcenojumu cenu segmentā līdz ražotāja cenai 200 *euro* (atbilst KBC 206 *euro*), bet, vērtējot uzcenojuma sadalījuma samērīgumu, jāņem vērā atšķirības lieltirgotavu un atsevišķu aptieku apgrozījumos. Pie ražotāja cenas 200 *euro* lieltirgotavu un aptieku uzcenojums (absolūtajā izteiksmē) izlīdzinās. Turpmāk, palielinoties ražotāja cenai, lieltirgotavas uzcenojums turpina palielināties, bet aptiekas uzcenojums, kā jau minēts iepriekš, kļūst fiksēts. Sasniedzot segmentu virs ražotāja cenas 200 *euro*, lieltirgotavas uzcenojums palielinās diapazonā no 6 *euro* līdz 20 *euro* par katru pārdoto iepakojumu. Tātad, cenu segmentā virs 200 *euro* vienai iesaistītai pusei uzcenojums palielinās, bet otrai - nemainās un pakāpeniski kļūst būtiski zemāks, piemēram, pie ražotāju cenas 500 *euro* lieltirgotavas uzcenojums ir 15 *euro* par iepakojumu, bet aptiekas uzcenojums ir 6,05 *euro* par iepakojumu;
- šīs atšķirības norāda uz to, ka starp starpniekposmiem uzcenojums pirmšķietami sadalās nevienmērīgi un var būt nesamērīgs, vienlaikus tas veicina arī aptieku posma atkarību no lieltirgotavu posma (caur piemērojamām atlaidēm un sadarbības);
- cenu veidošanas mehānisms normatīvajā regulējumā veicina lieltirgotavas interesi (jāņem vērā arī vertikālās integrācijas radītās sekas un ārstu/farmaceitu neatkarības faktors) piedāvāt un realizēt dārgākas zāles. Šādu situāciju daļēji novērš šogad veiktie grozījumi Noteikumos Nr.899, arī par zāļu vispārīgā nosaukuma lietošanu;
- šāda motivācija pastāv arī aptiekām cenu segmentā līdz ražotāja cenai 100 *euro*. Segmentā virs ražotāja cenas 100 *euro* aptiekām vairs nav tiešās motivācijas piedāvāt dārgākās zāles, bet šī motivācija var būt netieša – caur lieltirgotavu darbībām;
- normatīvais regulējums par to, kā jānosaka cenas KZS iekļautām zālēm, ja pacienta diagnoze nav atbilstoša KZS, ir neviennozīmīgs. Tas pieļauj, ka kompensējamām zālēm paralēli var pastāvēt divi cenu veidošanas algoritmi un attiecīgi – divas aptiekas cenas. Šāda situācija ir pretēja pacientu interesēm un ir labvēlīgāka starpnieku (lieltirgotavu un aptieku) interesēm;

- vienlaikus, pat ja diagnozes, kas netiek kompensēta dēļ pacientam netiek nodrošināta zāļu kompensācija, pie zāļu iekļaušanas KZS pacienta maksājums samazinās, t.i., zāļu iekļaušana KZS pozitīvi ietekmē zāļu pieejamību arī pacientiem ārpus kompensācijas sistēmas;
- normatīvajā regulējumā paredzēti mehānismi, kas ražotājus veicina samazināt cenas, bet vienlaicīgi uzcenojuma veidošanas modelis darbojas pretēji šiem mehānismiem un to piemērošanai;
- piemērojamais uzcenojumu mehānisms nav pilnīgs, tas pirmšķietami var nenodrošināt adekvātus uzcenojumus atsevišķos zāļu izplatīšanas posmos, turklāt tas ir iemesls tam, ka pacientiem zāles izmaksā dārgāk;
- cenu izmaiņas, kuras veicina paralēlais imports, kopumā var būt neefektīvas, jo administratīvie resursi, kas tiek patērēti attiecīgām procedūrām, valstij var izmaksāt dārgāk nekā minētais cenu samazinājums, tāpēc paralēlā importa efekta novērtējumam jānotiek sistēmiski, t.i., novērtējot ne tikai tiešo ietekmi uz budžeta ietaupījumiem samazinātās cenas dēļ, bet arī nepieciešamos administratīvos resursus;
- zāļu iekļaušana KZS pozitīvi ietekmē zāļu pieejamību arī pacientiem ārpus kompensācijas sistēmas, bet ne visos gadījumos pēc tam, kad zāles tiek iekļautas KZS, zāļu cena, realizējot tās ārpus kompensācijas sistēmas, kļūst zemāka;
- kompensējamo zāļu gadījumā, pozitīvi iespaidu uz zāļu finansiālo pieejamību pacientam var radīt šogad veiktie grozījumi Noteikumos Nr. 899, kas turpmāk paredz to, ka, izrakstot zāles, tiek norādīts attiecīgajai diagnozei paredzētais zāļu vispārīgais nosaukums. Aptiekai savukārt ir pienākums izsniegt lētākās zāles pēc šo zāļu vispārīgā nosaukuma, un tikai atsevišķos, pamatotos gadījumos, ja zāļu lietošana nedod vēlamo terapeitisko efektu, ārstniecības persona tā vietā izraksta citas zāles, sākot ar zemāko cenu vispārīgā nosaukuma ietvaros. Šāds noteikums palielina konkurences spiedienu zāļu ražotāju starpā, kā arī rada papildu motivāciju zāļu ražotājiem uzturēt savas zāles KZS kā lētākās, rēķinoties ar lielāku zāļu noietu.

117 Salīdzinājums Baltijas valstīs:

- normatīvais regulējums Baltijas valstīs būtiski atšķiras, atšķirības nosaka arī to, ka dažādās valstīs situācija ir labvēlīgāka dažādiem starpnieku posmiem, piemēram, salīdzinot normatīvo regulējumu par cenu veidošanu kompensējamajām zālēm Latvijā un Lietuvā, secināms, ka Lietuvā pastāvošais mehānisms nodrošina aptiekām lielākus uzcenojumus, tādā veidā nodrošina plašāku aptieku neatkarību vertikālās integrācijas gadījumā;

- veicot kompensējamo zāļu cenu veidošanās salīdzinājumu dažādos posmos Latvijā, Lietuvā un Igaunijā, secināms, ka lieltirgotavas cenas, ko nosaka normatīvais regulējums Latvijā un Lietuvā, ir līdzīgas, bet atkarībā no cenas segmenta cenas Latvijā var būt gan zemākas, gan augstākas. Latvijā lieltirgotavas cenas (bez PVN) ir zemākas pie ražotāja cenas 1-7 *euro*. Segmentā no 7-50 *euro* cenas Latvijā ir nedaudz augstākas. Zāļu cenu segmentā virs 100 *euro* Latvijā cenas ir augstākas un atšķirība jau ir pamanāmāka – līdz 14-15 *euro* par iepakojumu, kas būtiski ietekmē valsts finansējuma izmantošanu dārgāku medikamentu kompensācijas sistēmas ietvaros;
- secināms, ka lieltirgotavas uzcenojums naudas izteiksmē Latvijā pamatā ir lielāks nekā citās valstīs. Tikai lētākām zālēm (līdz ražotāja cenai aptuveni 7*euro*) lieltirgotavas uzcenojums skaitliskā (naudas) izteiksmē Latvijā nav vislielākais. Kopumā Latvijā normatīvais regulējums pirmšķietami pieļauj lielākas peļņas iespējas salīdzinājumā ar Lietuvu un Igauniju;
- procentuālā izteiksmē lieltirgotavu ieņēmumi gala cenā Lietuvā un Latvijā ir atšķirīgi: lētākajā cenu segmentā Lietuvā tie ir ievērojami lielāki, bet, ievērojot, ka cena ir zema, tie neatstāj būtisku iespaidu uz to;
- dārgākā zāļu cenu segmentā Latvijā praktiski vienmēr lieltirgotavu ieņēmumi ir augstāki, un, kaut gan tie nepārsniedz 5% gala cenā, ņemot vērā, ka gala cena ir augsta (vairāki desmiti un simti *euro*), arī šis, salīdzinoši nelielais procentuālais uzcenojums veido summu līdz pat 21 *euro* un atstāj ievērojamu ietekmi uz zāļu finansiālo pieejamību pacientiem. Jo augstāka ražotāja cena, jo vairāk lieltirgotavas cena Latvijā pārsniedz cenas Lietuvā un Igaunijā;
- Lietuvā aptiekas uzcenojums skaitliskā (naudas) izteiksmē ir lielāks nekā Latvijā un Igaunijā, turklāt atšķirība ir būtiska. Tas nozīmē, ka Lietuvā apstākļi aptiekas peļņas gūšanai pirmšķietami ir labvēlīgāki nekā citās valstīs.

3. Faktiski piemērotās cenas Baltijas valstīs un to salīdzināšana

118 Lai pārbaudītu, kā zāļu cenu veidošanas noteikumi un to atšķirības Latvijā, Lietuvā un Igaunijā ietekmē cenu veidošanos šajās valstīs praksē, KP salīdzināja ražotāju piemērotās faktiskās cenas lieltirgotavām. Sadarbībā ar ZVA tika izveidota datu bāze no 54 zālēm, kurā tika atlasītas vispieprasītākās (pēc 2018.gadā pārdoto iepakojumu skaita) reģistrētās zāles šādās kategorijās¹⁴:

- bezrecepšu zāles:
  - Latvijā ražotās;
  - citās valstīs ražotās;
- recepšu zāles:
  - nekompensējamas:
    - Latvijā ražotās;
    - citās valstīs ražotās;
  - kompensējamas no A saraksta:
    - Latvijā ražotās;
    - citās valstīs ražotās;
  - kompensējamas, kuras 2018.gadā pārceltas no saraksta B uz A:
    - Latvijā ražotās;
    - citās valstīs ražotās;
  - kompensējamas no B saraksta:
    - Latvijā ražotās;
    - citās valstīs ražotās.

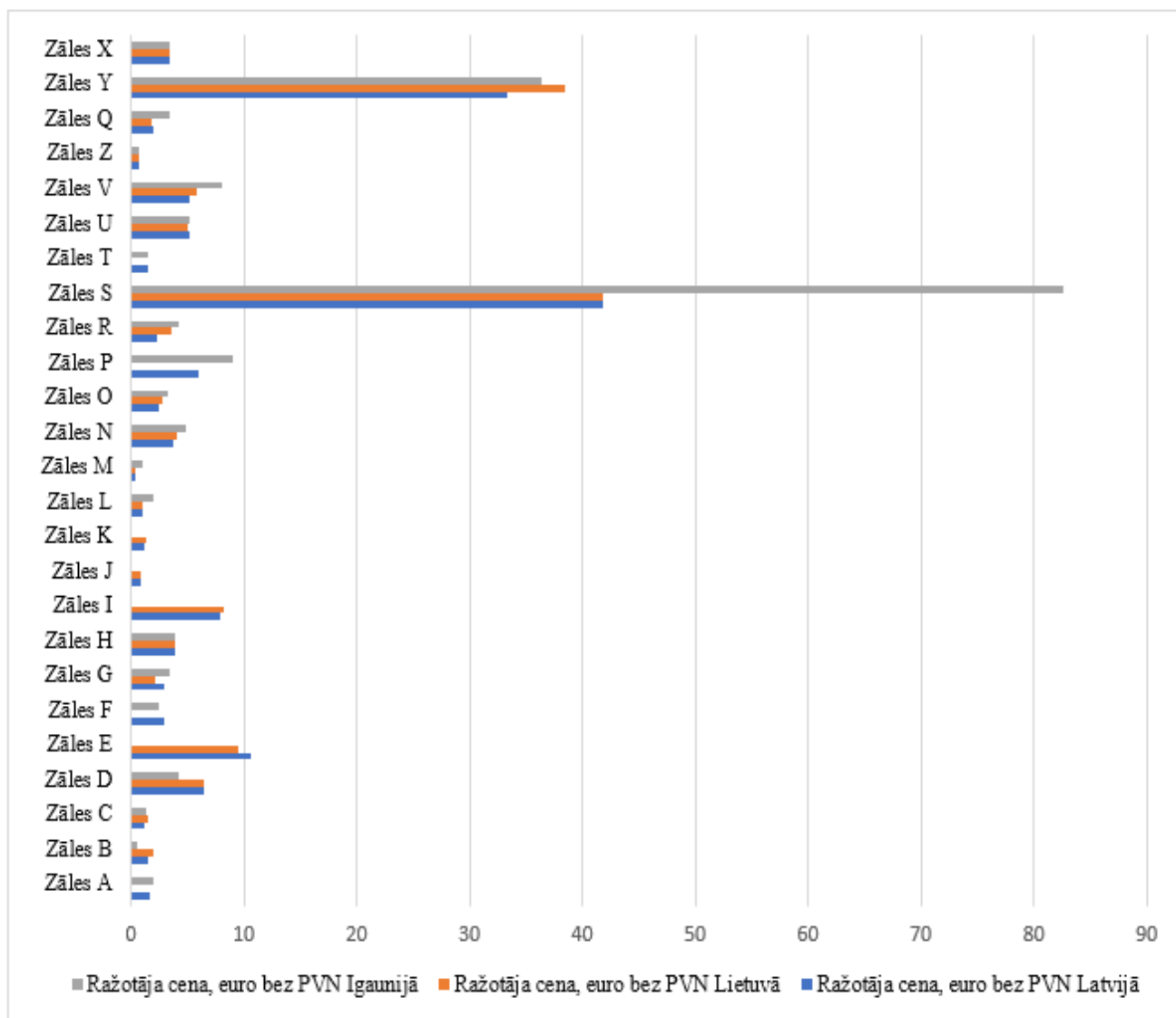
Par datu bāzes struktūru KP konsultējās ar ZVA un nozares asociācijām.

119 Dati tika iegūti no atlasīto zāļu ražotājiem, to pārstāvniecībām, filiālēm, reģistrācijas apliecības īpašniekiem, to pārstāvniecībām u.c., kuru rīcībā atbilstoši ZVA datiem varēja būt informācija par ražotāju cenām Latvijā, Lietuvā un Igaunijā. Šie dati ir uzskatāmi par ierobežotas pieejamības informāciju, tāpēc KP analīzes rezultātus atspoguļo tikai vispārīgā veidā. Zāļu cenas salīdzinātas bez PVN.

120 20.attēlā ir grafiski atspoguļoti ražotāju cenu salīdzināšanas rezultāti Baltijas valstīs.

---

¹⁴ Piemēram, pozīcijas "kompensējamas zāles, kuras 2018.gadā pārceltas no saraksta B uz A, Latvijā ražotās" datu bāzē palika neaizpildīta, jo nebija šādiem kritērijiem atbilstošo zāļu.

20.attēls. **Ražotāju¹⁵ (dažādu valstu) cenas un to atšķirības Latvijā, Lietuvā un Igaunijā.**

Avots: tirgus dalībnieku sniegtā informācija.

- 121 Izvērtējot ražotāju cenu atšķirības Latvijā un Lietuvā (skat. tabulu Nr.6), secināms, ka pārsvarā ražotāji cenas Latvijā nosaka zemākas nekā Lietuvā. No 18 gadījumiem, kuros bija iespējams veikt ražotāju cenu salīdzinājumu, 10 gadījumos cena Latvijā bija noteikta zemāka nekā Lietuvā, trīs gadījumos cena Latvijā bija noteikta augstāka nekā Lietuvā un piecos gadījumos cenas abās valstīs noteiktas vienādas. Ja cenas Latvijā noteiktas zemākas, starpība vidēji ir lielāka par 10%.
- 122 Izvērtējot ražotāju cenu atšķirības Latvijā un Igaunijā (skat. tabulu Nr.7), secinājumi ir līdzīgi pārsvarā ražotāji cenas Latvijā nosaka zemākas nekā Igaunijā. No 19 gadījumiem, kad iespējams salīdzināt

¹⁵ Dažādu valstu tirgus dalībnieki (zāļu ražotāji, to pārstāvji, reģistrācijas apliecību īpašnieki), kas snieguši datus šim pētījumam.

ražotāju cenas Latvijā un Igaunijā, 13 gadījumos ražotāji cenu Latvijā noteica zemāku nekā Igaunijā, trīs gadījumos – augstāku nekā Igaunijā un trīs gadījumos bija noteiktas vienādas cenas. Ja cenas Latvijā noteiktas zemākas, starpība ir lielāka par 10%.

- 123 Kopumā secināms, ka pamatā ražotāji Latvijā nosaka cenas zemākas nekā Lietuvā un Igaunijā, un šajos gadījumos cenu starpība pārsniedz 10%. Tas nozīmē, ka zāļu gala cenā tā daļa, kas atkarīga no ražotājiem, pacientiem un vispār finansiālās pieejamības ziņā Latvijā ir labvēlīgāka nekā Lietuvā un Igaunijā.
- 124 Šie secinājumi jāvērtē kopsakarā ar citiem apstākļiem, kas noskaidroti Uzraudzībā par faktoriem, kas ir svarīgi ražotājiem, nosakot cenas, piemēram, tirgus apjoms un ražošanas izmaksas - Latvijas, Lietuvas un Igaunijas tirgi nav tik būtiski atšķirīgi, lai cenas kopumā būtu būtiski atšķirīgas.
- 125 Lai izvērtētu cenu veidošanas faktoru un iedarbību uz gala cenu no praktiskās puses, KP salīdzināja atlasīto zāļu gala (aptiekas) cenas Latvijā, Lietuvā un Igaunijā, skat. tabulu Nr.6 un Nr.7.
- 126 Aptiekas cenu salīdzināšanai tika izmantoti šādi informācijas avoti: Latvijā – ZVA sniegtā informācija par zāļu maksimālo cenu aptiekā, Lietuvā informācija no portāla <http://kainynas.vlk.lt/idrug-public-app/search/mode/uncompensated.123>, skatīts 19.06.2019., Igaunijā – informācija no portāla <http://www.raviminfo.ee>, skatīts 19.06.2019. Lietuvā dati ir par maksimāli pieļaujamām zāļu cenām aptiekās, Igaunijā – par faktiskām zāļu cenām, kas tiek piemērotas aptiekās Igaunijā. Ievērojot, ka par Igauniju tika izmantotas faktiskas cenas, kuras dažādās aptiekās atšķiras, salīdzināšanai attiecībā par Igauniju tika izmantota viszemākā un visaugstākā attiecīgo zāļu cena, kas fiksēta 19.06.2019. Cenas aptiekās salīdzinātas bez PVN. Salīdzināto zāļu cenu (ar PVN) diapazons ir līdz 50 *euro* (aptiekas cenas ar PVN Latvijā), t.i., faktiski salīdzinātas lētākā segmenta zāles. Salīdzinājumā par praksē esošām cenām aptiekās netika ņemts vērā, vai attiecīgas zāles Lietuvā un Igaunijā ir vai nav kompensējamās. Gadījumā, ja zālēm ir atšķirīgs statuss Latvijā un, piemēram, Igaunijā, tas var būtiski ietekmēt cenu atšķirību.

Tabula Nr.6

Ražotāju un aptieku cenu salīdzinājums Latvijā, Lietuvā, Igaunijā

Nr. datu bāzē	Zāļu nosaukums	Ražotāja cena vairumtirgotājam (bez PVN)			Cenas aptiekās* (bez PVN)			Kurā valstī ražotāja cena ir zemāka	Kurā valstī aptiekas cena ir zemāka
		LV	LT	EE	LV	LT	EE		
		Cenas							
3	Zāles 1	1,51	1,93	0,54	2,47	3,36	1,01-1,38	EE	EE
5	Zāles 2	1,18	1,53	1,3	1,95	2,71	1,79-2,39	LV	EE vai LV atkarībā no aptiekas
14	Zāles 3	6,4	6,4	4,17	9,77	8,8	5,51	EE	EE
15	Zāles 4	10,7	9,5	x	15,71	12,52	x	LT	LT
19	Zāles 5	3	2,16	x	4,81	3,7	x	LT	LT
20	Zāles 6	3,95	3,95	x	6,26	5,3	x	LT un LV vienāda	LT
21	Zāles 7	7,88	8,19	x	11,81	10,26	x	LV	LT
25	Zāles 8	1,1	1,1	2,05	1,82	1,69	2,88-3,07	LT un LV vienāda	LT
26	Zāles 9	0,34	0,38	0,95	0,56	0,59	1,91-1,98	LV	LV
27	Zāles 10	3,79	4,1	4,8	6,02	5,45	5,42-6,34	LV	EE vai LT atkarībā no aptiekas
28	Zāles 11	2,51	2,82	3,2	4,06	4,02	4,18-4,22	LV	LT
35	Zāles 12	2,3	3,54	4,16	3,73	4,75	5,5	LV	LV
41	Zāles 13	41,76	41,76	X	54,38	50,43	X	LT un LV vienāda	LT
49	Zāles 14	5,23	5,85	8	7,24	8,48	9,66	LV	LV
50	Zāles 15	0,71	0,71	x	1,18	1,09	x	LT un LV vienāda	LT
51	Zāles 16	1,96	1,9	3,5	3,19	2,87	3,7-5,66	LT	LT
52	Zāles 17	33,31	38,44	36,32	44,15	46,87	43,02- 45,66	LV	EE vai LV atkarībā no aptiekas
53	Zāles 18	3,49	3,5	3,49	5,58	4,7	4,61	EE un LV vienāda	EE

Avots: tirgus dalībnieku sniegtā informācija par ražotāju cenām, ZVA sniegtā informācija par maksimāli pieļaujamām cenām aptiekām Latvijā; informācija par aptiekas cenu Lietuvā no <http://kainynas.vlk.lt/idrug-public-app/search/mode/uncompensated.123>, skatīts 19.06.2019.; informācija par aptiekas cenu Igaunijā no <http://www.raviminfo.ee>, skatīts 19.06.2019.

Secinājumi par faktiski piemēroto zāļu cenu salīdzinājumu

- 131 Izvērtējot apkopotos datus par 18 zālēm, salīdzinot to noteiktās ražotāju cenas un aptiekas cenas Latvijā un Lietuvā, secināms, ka:
- no 18 zālēm 15 ražotāju cenas Latvijā ir zemākas nekā Lietuvā vai vienādas ar tām. Ja cenas Latvijā noteiktas zemākas, starpība vidēji ir lielāka par 10%;
  - no šīm 15 zālēm (100%), kuru ražotāja cenas Latvijā ir zemākas nekā Lietuvā vai vienādas ar tām, tikai sešos gadījumos (jeb 40%) aptiekas cena Latvijā arī zemāka nekā Lietuvā. Attiecīgi deviņos gadījumos (jeb 60%) aptiekas cena Lietuvā ir zemāka.
- 132 Izvērtējot apkopotos datus par 19 zālēm, salīdzinot to ražotāju cenas un aptiekas cenas Latvijā un Igaunijā, secināms, ka:
- no 19 zālēm 16 ražotāja cenas Latvijā ir zemākas nekā ražotāju cenas Igaunijā vai vienādas ar tām. Ja cenas Latvijā noteiktas zemākas, starpība vidēji ir lielāka par 10%;
  - no šīm 16 zālēm (100%), kuru ražotāja cenas Latvijā ir zemākas nekā Igaunijā vai vienādas ar tām, tikai sešos gadījumos (jeb 37%) aptiekas cenas Latvijā ir zemākas nekā Igaunijā. Vēl piecos gadījumos (jeb 31%) cenas Latvijā var būt zemākas vai augstākas nekā Igaunijā – atkarībā no konkrētās aptiekas Igaunijā. Un astoņos gadījumos (jeb 50%) aptiekas cena Latvijā ir augstāka nekā Igaunijā.
- 133 Secināms, ka ražotāji Latvijā lielākoties nosaka zemākas zāļu cenas nekā Lietuvā un Igaunijā, savukārt cenas aptiekās Latvijā ir lielākoties augstākas. Tas liecina, ka izplatīšanas posmos uzcenojumi (starpnieku uzcenojumi) arī praksē Latvijā ir augstāki nekā Lietuvā un Igaunijā.
- 134 Nav pamata izplatītajam apgalvojumam, ka Latvijā visas zāles maksā dārgāk nekā Lietuvā un Igaunijā. Uzraudzības ietvaros izvērtēto zāļu grupā ap 40% gadījumu zāļu cenas aptiekās Latvijā ir zemākas nekā Lietuvā un Igaunijā. Tomēr, salīdzinot atsevišķi aptiekas cenas Latvijā un Lietuvā un Latvijā un Igaunijā, secināms, ka 66% gadījumu zāļu cenas aptiekās Latvijā ir augstākas nekā Lietuvā un vismaz 42% gadījumu – augstākas nekā Igaunijā.
- 135 Kopsakarā ar citiem apstākļiem, kas noskaidroti Uzraudzībā par faktoriem, kas ir būtiski ražotājiem, nosakot cenas, piemēram, tirgus apjoms: Latvijas, Lietuvas un Igaunijas tirgi nav tik ievērojami atšķirīgi, lai cenas kopumā būtiski atšķirtos.
- 136 Atšķirības zāļu cenās aptiekās ir dažādas, būtiskākās atšķirības novērojamas tad, kad zālēm, kuras savstarpēji salīdzina, ir atšķirīgs statuss kompensācijas ziņā (ir vai nav iekļautas KZS), kas ietekmē zāļu cenu veidošanās mehānismu un tā piemērošanu praksē.

4. Tirgus dalībnieku viedokļi

- 137 Uzraudzības ietvaros 21 zāļu ražotājam/to pārstāvniecībām¹⁶ tika lūgts sniegt viedokli par būtiskākajām atšķirībām Latvijas, Lietuvas un Igaunijas normatīvajā regulējumā (par zāļu cenu veidošanos, kompensācijas sistēmu un principiem u.c.). Tika izvērtēta informācija par to, kurā no minētajām valstīm normatīvais regulējums ir labvēlīgāks, lai panāktu cenu samazinājumu, kurā no minētajām valstīm zāļu kompensācijas sistēma un principi ir labvēlīgāki, lai nodrošinātu pacientiem lielāku zāļu pieejamību. Izvērtējot aptaujāto ražotāju viedokli, apkopots turpmākais.
- 138 Ražotāji nosaka zāļu cenu, ievērojot dažādus faktoros, par būtiskiem var uzskatīt: ražošanas izmaksas, konkrētās valsts tirgus apjoms (esošais un potenciālais pieprasījums jeb pacientu skaits), konkurences situācija (konkurentu skaits, vidējais cenu līmenis, vai ražotājs var piedāvāt konkrētajā valstī kādu inovatīvu risinājumu, vai to jau dara konkurenti, vai ražotājs ir pārstāvēts konkrētajā valstī ar citām zālēm), vai zāles ir iekļautas KZS, kā arī kādas iespējas ir iekļaut zāles KZS attiecīgajā valstī. Atkarībā no šiem faktoriem, ražotāji Latvijā, Lietuvā un Igaunijā var noteikt gan vienādas, gan atšķirīgas cenas.
- 139 Salīdzinot Latviju, Lietuvu un Igauniju zāļu finansiālās pieejamības ziņā, Latvijā tiek identificēti vairāki aspekti, kas nosaka, ka Latvijā ir nelabvēlīgāka situācija nekā Lietuvā un Igaunijā. Kopumā tirgus dalībnieku vidū pastāv viedoklis, ka kompensācijas sistēma un principi Latvijā nav tik labvēlīgi ražotājiem kā Lietuvā un Igaunijā un Lietuvā un Igaunijā kompensācijas sistēma vairāk kā Latvijā veicina inovatīvo zāļu iekļaušanu KZS.

Kompensācijas budžeta atšķirības

- 140 Latvijā kompensācijas budžets salīdzinājumā ar Lietuvu un Igauniju ir mazāks. Tirgus dalībnieki norādīja, ka, ja kompensācijas budžets ir lielāks, tad valstij ir vieglāk prognozēt kompensācijas un attiecīgi iepirkumu apjomus no ražotājiem. Vienlaikus tika norādīts, ka mazāks kompensācijas budžeta apjoms nosaka to, ka jaunās inovatīvās zāles tiek iekļautas KZS Latvijā vēlāk nekā Lietuvā un Igaunijā. Viens no tirgus dalībniekiem sniedza statistikas datus, ka no 2014.gada janvāra līdz 2016.gada decembrim Latvijā kļuva pieejamas tikai 21 zāles (14% no visām zālēm, kas kļuva pieejamas ES), Lietuvā – 29 zāles (20%), Igaunijā – 30 zāles (21%). Atsevišķi tirgus dalībnieki norādīja, ka Baltijas valstis atpaliek no pārējām ES valstīm zāļu finansiālās pieejamības ziņā.

¹⁶ 1. Actavis (Teva/Sicor Biotech UAB) 2. SIA "AG Farm Baltic", 3. SIA "AstraZeneca Latvija", 4. SIA "Berlin-Chemie/ Menarini Baltic", 5. SIA "BRIZ", 6. Gedeon Richter Plc. pārstāvniecība Latvijā, 7. SIA "GlaxoSmithKline Latvia", 8. AS "Grindex", 9. SIA "KRKA Latvija", 10. SIA "Lundbeck Latvia", 11. SIA "Medochemie Latvia", 12. SIA "Merck Serono", 13. AS NovoNordisk pārstāvniecība Latvijā, 14. AS "Olainfarm", 15. Pfizer Luxembourg SARL filiāle Latvijā, 16. SIA "Servier Latvia", 17. Ratiopharm International GmbH pārstāvniecība Latvijā (Teva/Sicor Biotech UAB), 18. AS "Rīgas Farmaceutiskā fabrika", 19. SIA "Roche Latvija", 20. Sandoz d.d. Latvia filiāle, 21. SIA "Takeda Latvia".

141 Latvijā diagnožu skaits, kas iekļauts kompensācijas sistēmā, ir mazāks nekā Lietuvā un Igaunijā. Tirgus dalībnieki norādīja, ka Latvijā ir mazāks kompensācijas apjoms (tikai 50% vai 75%) hroniskām slimībām. Papildus norādīts, ka tas negatīvi ietekmē pacientu līdzestību ārstēšanas procesā.

PVN

142 Vairāki tirgus dalībnieki norādīja, ka cenu atšķirības Latvijā, Lietuvā un Igaunijā veidojas tajā skaitā atšķirīga PVN dēļ. Latvijā PVN likme zālēm ir visaugstākā Baltijas valstīs – 12%. Igaunijā tas ir 9% un Lietuvā – 5%.

Uzcenojumi

143 Vairāki tirgus dalībnieki norādīja, ka Latvijā ir augstāki uzcenojumi zālēm, daži konkretizēja, ka šī atšķirība pastāv nekompensējamām zālēm.

144 Aptieku pārstāvji publiski (VM darba grupās, Farmācijas jomas konsultatīvajā padomē, konferencēs) pauduši informāciju, ka normatīvajā regulējumā aptiekām atļautie uzcenojumi nav pietiekami, lai nodrošinātu un attīstītu aptiekas darbību. Uzcenojumi nav pietiekami arī tad, ja lieltirgotavas piešķir aptiekām atlaides. Lieltirgotavas neslēpj, ka šādas atlaides tiek piešķirtas, turklāt lieltirgotavas bieži saņem atlaides no ražotājiem, šo atlaižu apjoms var būt līdz 50%. Šī informācija arī liecina, ka ieņēmumu sadalījums (jeb atļautie uzcenojumi) izplatīšanas līmeņos, iespējams, ir noteikti neproporcionāli: viena puse var atļauties piešķirt otrai pusei atlaides (tātad ir pietiekami ieņēmumi), bet otra puse pastāvīgi cieš no nepietiekamiem ieņēmumiem. Tas savukārt palielina aptieku atkarību no lieltirgotavām.

145 Tika norādīts, ka Lietuvā un Igaunijā pacienti var pirkt zāles, kuras nav iekļautas KZS, no slimnīcas aptiekas, un tad tiek piemērots tikai viens uzcenojums (jo ir viens izplatīšanas posms), bet Latvijā pacientam jāpērk zāles atvērta tipa aptiekā, un zāļu cena ietvers divu posmu uzcenojumus (gan lieltirgotavas, gan aptiekas).

146 Aptaujātie tirgus dalībnieki attiecībā uz uzcenojumu noteikšanu Latvijā norādīja turpmāko: iesniedzot pieteikumu zāļu iekļaušanai KZS, ražotājam jānorāda ražotāja cena un KBC. Ražotāji iesniedz maksimāli pieļaujamo KBC, t.i., aprēķinot KBC, tiek izmantots maksimāli pieļaujamais uzcenojums, jo pretējā gadījumā lieltirgotavas pieprasa uzcenojuma kompensāciju.

Citas ar normatīvo regulējumu saistītas atšķirības, kas ietekmē vai var ietekmēt zāļu cenas

147 Viens no aptaujātajiem tirgus dalībniekiem norādīja, ka Lietuvā un Igaunijā, lai noteiktu zāļu cenu, tiek izmantotas trīs references valstis, Latvijā – astoņas, šīs KP skatījumā pirmšķietami neizprotamās īpatnības novērtējums netika sniegts, līdz ar to nav skaidrs, vai un kā šī atšķirība ietekmē zāļu cenu atšķirības.

- 148 Viens tirgus dalībnieks norādīja uz izmaiņu, kas pieņemtas ar pēdējiem Noteikumu Nr.899 grozījumiem, ietekmi - "koridora" noteikšanas ietekme - saskaņā ar tirgus dalībnieka viedokli, šāda sistēma var veicināt ražotājus ar vidējo cenu iziet no tirgus, un tad KZS budžets zaudēs uzturēšanas maksu no šī ražotāja. Tas arī neveicina dārgāku par 100% (cenas starpība jeb "koridora platums") ģenērisku un kombinētu zāļu ienākšanu. Iespējamais risinājums, ko piedāvāja šis tirgus dalībnieks, ir noteikt, ka starpība starp KZS A zāļu cenu/ lētāko cenu vienā grupā un augstāko cenu nedrīkst pārsniegt 100% vai pacienta līdzmaksājuma starpība nepārsniedz 0,14 euro/DDD un kombinētajiem - 0,25 euro/DDD.
- 149 Viedokļos tika norādīts uz normatīvā regulējuma trūkumu specifisko diagnožu gadījumos, kad nav paredzēta kompensācija- otrās paaudzes antipsihotisko jeb neiroleptisko līdzekļu ilgstošas darbības injicējamās zāļu formas bieži vien ir efektīva alternatīva to orāli lietojamiem ekvivalentiem, jo tas būtiski uzlabo pacientu līdzestību nozīmētajai terapijai, kas ir svarīgi, lai novērstu psihožu epizožu recidīvu un pacienta atkārtotu hospitalizāciju. Saskaņā ar normatīvo regulējumu injicējamās zāļu formas cena nevar būt vairāk par 100% augstāka par esošo zāļu ar tādu pašu patentbrīvo (ģenērisko) nosaukumu cenu, ja zāles jau ir pieejamas tirgū (skat. Noteikumu Nr.899, 36.4 punktu un 6.pielikumu). Tāpēc Latvijā jaunu ilgstošas darbības injicējamu zāļu ar tādu pašu aktīvo vielu kā iekšķīgi lietojamām zāļu formām, kas jau ir pieejamas tirgū (piem., tabletes), kompensācija tiek noraidīta, jo cenu starpība ir lielāka (piemēram, (*)). Vienlaikus kompensācija ir bijusi iespējama tām zālēm, kurām iepriekš tirgū nebija iekšķīgi lietojamu zāļu formu un tāpēc nebija šādas cenas atsaucēs vērtības (piemēram, (*)). Norādāms, ka Lietuvā un Igaunijā nav šāda cenu regulējuma, kas būtu piemērojams ilgstošas iedarbības injicējamām zāļu formām.
- 150 Atsevišķi jāmin tāds zāļu cenu ietekmējošs faktors kā atlaides, ko ražotāji piešķir lieltirgotavām. Citā KP veiktajā tirgus uzraudzībā tika konstatēts, ka bez atlaidēm, kas pamatotas ar efektivitātes ietaupījumiem (apjoma atlaide, skonto atlaide u.c.), pastāv arī atlaides, kas nav pamatotas ar efektivitātes ietaupījumiem vai sniegtajiem pakalpojumiem. Arī šajā Uzraudzībā iegūtā informācija liecina, ka lielākām lieltirgotavām tiek piešķirtas atlaides, kas nav pamatotas ar minētiem ieguvumiem, un atlaižu apjoms var sasniegt līdz 50%.
- 151 Lai gan vairākums aptaujāto ražotāju/pārstāvniecību norādīja, ka šādas atlaides nepiemēro, tomēr pastāv pamatotas šaubas, vai ražotāji pareizi saprot atlaižu būtību. Tikšanās laikā ar ražotājiem/pārstāvjiem tika iegūta informācija, ka atsevišķas lieltirgotavas ir ieinteresētas, lai KP rīcībā nenonāktu ražotāju un lieltirgotavu līgumi, kuri satur t.sk. informāciju par atlaidēm.

5. Secinājumi

- 1 Kompensējamām un nekompensējamām zālēm pastāv atšķirīgi cenu veidošanas mehānismi. Ja vienas un tās pašas zāles aptiekā realizē kā kompensējamās un kā nekompensējamās, tās maksā atšķirīgi. Ja zāles ir iekļautas KZS un tās realizē kompensācijas sistēmas ietvaros, tad tām cena veidojas atbilstoši Noteikumiem Nr.899. Ja zāles ir iekļautas KZS, bet tās realizē ārpus kompensācijas sistēmas, cena (caur lieltirgotavas un aptiekas) uzcenojumiem veidojas atbilstoši Noteikumiem Nr.803, un šajā gadījumā cenā ir augstāka nekā tā, kura veidojas atbilstoši Noteikumiem Nr.899.
- 2 Normatīvajā regulējumā nav skaidri noteikts, ka KZS iekļautām zālēm, kuras realizē ārpus kompensācijas sistēmas, cena jāveido atbilstoši Noteikumiem Nr.803, nevis Noteikumiem Nr.899, pēc būtības tā ir normatīvā regulējuma piemērošanā iesaistīto pušu interpretācija. Šīs interpretācijas dēļ KZS iekļautās zāles, kuras realizē ārpus kompensācijas sistēmas, pacientiem izmaksā dārgāk.
- 3 Zāļu iekļaušana KZS veicina zāļu cenu samazināšanu ne tikai tad, kad šīs zāles tiek nodrošinātas pacientiem kompensācijas sistēmas ietvaros, bet arī tad, ja tās tiek realizētas ārpus kompensācijas sistēmas, jo cenas veidošanas pamatā esošā ražotāja cena tiek samazināta.

Cenu veidošanās nekompensējamām zālēm Latvijā

- 4 Lieltirgotavas un aptiekas uzcenojums veidojas (daļēji) procentuāli no ražotāja cenas, kas pirmšķietami var motivēt lieltirgotavas un aptiekas izplatīt pacientiem dārgākas zāles no iespējamām savstarpējiem aizvietotājiem. Situācija ir atšķirīga recepšu un bezrecepšu zāļu segmentā, ievērojot to, ka ārsts receptē var norādīt zāļu vispārīgo nosaukumu – attiecīgi arī aptieka izsniegs lētākās zāles. Savukārt attiecībā uz bezrecepšu zālēm esošais uzcenojumu mehānisms motivē lieltirgotavas un aptiekas pārdot dārgākas zāles, kas ietekmē zāļu finansiālo pieejamību pacientiem.
- 5 Ja ražotāja cenu pieņem par 100% (cenu intervālā no 1 līdz 2000 euro), tad kopējais lieltirgotavai un aptiekai paredzētais uzcenojums virs ražotāja cenas 100% ir no 65 līdz 31%. Savukārt, ja zāļu gala cenu pieņem par 100%, tad atkarībā no ražotāja cenas (cenu intervālā no 1 līdz 2000 euro) gala cenas struktūra ir: ražotāja daļa un aptiekas daļa – no 26% līdz 8%.
- 6 Vērtējot piemērojamās uzcenojumus to absolūtajā izteiksmē atkarībā no ražotāja cenas (intervālā no 1 līdz 2000 euro), lieltirgotavas uzcenojums ir no 0,18 līdz aptuveni 200 euro, un aptiekas uzcenojums ir no 0,47 līdz 223 euro.
- 7 Kopumā vērtējot zālēm piemērojamās uzcenojumus to absolūtajā izteiksmē, secināms, ka tie ir lieli un dārgāku zāļu segmentā – to lielums, iespējams, nav objektīvi pamatots ar zāļu izplatīšanas saistītām izmaksām.

- 8 KP jau iepriekš secinājusi, ka ražotāji mēdz piemērot atlaides lieltirgotavām un lieltirgotavas var piemērot atlaides aptiekām, kas pamatā saistītas ar iepirkuma apjomu un kopējo iepirkuma grozu. Lai aptiekai tiktu piešķirta atlaide, nozīme ir aptiekas kā klienta maksāšanas disciplīnai, tomēr šādu atlaižu piemērošana var neietekmēt zāļu finansiālo pieejamību, jo "nesasniedz" pacientu.
- 9 Vienlaikus, ja aptiekas pastāvēšana un "izdzīvošana" ir gandrīz pilnībā atkarīga no cita komersanta piešķirtām atlaidēm par iegādāto zāļu apjomu, mārketinga aktivitāšu izpildi utt., aptiekas licences turētājam arī būtu rūpīgi jāpārskata saimnieciskā darbība, lai optimizētu darbības procesus.

Nekompensējamo zāļu cenu veidošanās salīdzinājums Baltijas valstīs

- 10 Ietekmi uz cenu atšķirībām Latvijā, Lietuvā un Igaunijā atstāj atšķirīgs PVN: Latvijā 12%, Lietuvā 5% un Igaunijā 9%. Tomēr Uzraudzības ietvaros iegūtā informācija un veiktais salīdzinājums ļauj secināt, ka Baltijas valstīs piemērojamā zāļu cenu veidošanās mehānisma atšķirības būtiski ietekmē zāļu gala cenu.
- 11 Kā viena no būtiskākajām atšķirībām Latvijas, Lietuvas un Igaunijas normatīvajā regulējumā attiecībā uz lieltirgotavas un aptiekas cenu un uzcenojumu veidošanu ir tā, ka Lietuvā un Igaunijā ir noteikts maksimāls fiksēts uzcenojums ("griesti") lieltirgotavai un aptiekai. Pēc mehānisma, kāds noteikts Latvijā, lieltirgotavas uzcenojums noteikts proporcionāli ražotāja cenai, un, tai pieaugot, lieltirgotavas uzcenojums, kaut gan samazinās procentuālajā izteiksmē, tomēr turpina palielināties skaitliskā (naudas) izteiksmē. Tātad Latvijā lieltirgotavas un aptiekas uzcenojums vienmēr, t.i., neatkarīgi no iepirkuma cenas, pieaug proporcionāli iepirkuma cenai;
- 12 Lietuvā un Igaunijā *nekompensējamo* zāļu uzcenojumi ir mazāki nekā Latvijā. Rezultātā lieltirgotavas un aptiekas cenas Lietuvā un Igaunijā ir zemākas nekā Latvijā, izņemot lētāko zāļu segmentu, kur uzcenojumu ietekme ir nebūtiska. Lieltirgotavas līmenī atšķirība ar Lietuvu var būt līdz 80 *euro*, aptiekas līmenī (ieskaitot PVN) – pat līdz 270 *euro*.
- 13 Tā kā Latvijas normatīvais regulējums neparedz "uzcenojuma griestus", Latvijā lieltirgotavas uzcenojums skaitliskā (naudas) izteiksmē, lai kāda būtu ražotāja cena, ir lielāks nekā Lietuvā un Igaunijā. Piemēram, Latvijā ražotāju cenai esot 25 *euro*, lieltirgotavas ieņēmumi no viena iepakojuma pārdošanas ir 3,34 *euro*, kas ir gandrīz 2,7 (uzcenojums LT 1,25 *euro*) reizes vairāk nekā Lietuvā un 4,5 (uzcenojums EE 0,75 *euro*) reizes vairāk nekā Igaunijā.
- 14 Latvijā pie ražotāja cenas 50 *euro* lieltirgotavas ieņēmumi no viena iepakojuma pārdošanas ir 5,84 *euro*, kas ir 2,4 (uzcenojums LT 2,50 *euro*) reizes vairāk nekā Lietuvā un gandrīz 4 (uzcenojums EE 1,50 *euro*) reizes vairāk nekā Igaunijā. Latvijā ražotāju cenai 213

euro lieltirgotavas ieņēmumi no viena iepakojuma pārdošanas ir 22,14 *euro*, kas ir aptuveni 2 reizes vairāk nekā Lietuvā un 3 reizes vairāk nekā Igaunijā. Dārgāku zāļu segmentā atšķirības starp lieltirgotavas uzcenojumiem Baltijas valstīs ir būtiskas, kas arī papildus norāda uz to, ka Latvijā lieltirgotavām paredzēta iespēja noteikt salīdzinoši augstus un šķietami nesamērīgus uzcenojumus. Vienlaikus tas negatīvi ietekmē zāļu gala cenu un tātad zāļu finansiālo pieejamību.

- 15 Attiecībā uz aptieku ieņēmumiem situācija *nekompensējamām* zālēm ir līdzīga kā lieltirgotavu līmenī -pie ražotāja cenas 25 *euro* aptiekas ieņēmumi Latvijā ir 5,74 *euro*, Lietuvā – 3,94 *euro*, Igaunijā – 3,86 *euro*. Ražotāja cenai esot 50 *euro*, aptiekas ieņēmumi Latvijā ir jau 8,50 *euro*, Lietuvā – 7,88 *euro* un Igaunijā – 5,11 *euro*. Pie ražotāja cenas 213 *euro* aptiekas ieņēmumi Latvijā ir 26,43 *euro*, Lietuvā – 17,38 *euro*, Igaunijā – 5,11 *euro*. Segmentā, kurā tiek pārdots visvairāk iepakojumu (apjoms), t.i. līdz 50 *euro*, un dārgāku zāļu segmentā, aptiekas uzcenojums Latvijā ir visaugstākais Baltijas valstīs.
- 16 Vērtējot atļauto ieņēmumu (uzcenojumu) atšķirības *nekompensējamām* zālēm Baltijas valstīs, tātad vērtējot starpniekposmu peļņas iespējas Latvijā, jāņem vērā citu peļņu ietekmējošo faktoru atšķirības Baltijas valstīs, tomēr tas nepamatoto proporcionalitātes mehānisma piemērošanu, ievērojot to, ka tas nav objektīvi pamatoti un vienlaikus neveicina zāļu finansiālo pieejamību pacientam.
- 17 Šādas atšķirības liecina, ka normatīvais regulējums Latvijā pieļauj zāļu izplatīšanas starpniekposmiem (lieltirgotavām un aptiekām) piemērot pirmšķietami nesamērīgi lielus uzcenojumus un paredz tiem lielākas peļņas iespējas nekā Lietuvā un Igaunijā. Jānorāda, ka šādas atšķirības uzcenojumiem un to proporcionalitāte nav saistīta ar to, ka zālēm, kas ir dārgākas, ir atšķirīgas cenas veidošanās komponentes, proti būtu atšķirīgas farmaceita konsultācijas vai glabāšana/loģistika (ar atsevišķiem izņēmumiem). Šādas uzcenojumu sistēmas negatīva ietekme ir vertikālajai integrācijai (saistīto tirgus dalībnieku vēlmei tirgū izplatīt konkrētas zāles), farmaceitu atkarībai (neatkarīgi no aptiekas sasaistes ar lieltirgotavu u.c.).
- 18 Šādā uzcenojumu sistēmā kā visjutīgākais zāļu segments tieši attiecībā uz cenu vērtējams *nekompensējamo* bezrecepšu zāļu segments, kurā tirgus dalībniekiem ir visplašākā rīcības brīvība, vienlaikus pastāvot vertikālajai integrācijai un nepietiekamai farmaceitu neatkarībai.
- 19 Vienlaicīgi jāņem vērā, ka cenu atšķirības nav izteiktas visos cenas segmentos. Lētāko zāļu segmentā atšķirības ir mazāk izteiktas, dārgāku zāļu segmentā – vairāk izteiktas. Turklāt situācija dažādās aptiekās var būt tik atšķirīga, ka vienām aptiekām atļautais uzcenojums var būt pietiekams un spēj nodrošināt labu peļņu, attīstības iespējas, citām – tikai lai segtu izdevumus, citām – nepietiekams (ņemot vērā arī aptieku atšķirīgo sortimentu un

pieprasījumu). Atšķirīgā situācija aptiekām veidojas arī no citiem aspektiem, piemēram, vai tā ir tīkla aptieka vai neatkarīga, integrēta ar lieltirgotavu, vai patstāvīga, vai tā atrodas blīvi apdzīvotā vietā vai mazāk apdzīvotā vietā, vai slimnīcas teritorijā, vai tā saņem atlaides no piegādātājiem u.c.

Kompensējamo zāļu cenu un uzcenojumu veidošanās Latvijā

- 20 Normatīvais regulējums paredz atšķirīgu kārtību lieltirgotavas un aptiekas uzcenojuma veidošanai - lieltirgotavas uzcenojums visos cenu segmentos veidojas proporcionāli ražotāja cenai, bet aptikai ražotāja cenai virs 100 *euro* uzcenojums kļūst fiksēts, turklāt cenas segmentos virs 300 *euro* tas pakāpeniski kļūst ievērojami zemāks par lieltirgotavas uzcenojumu.
- 21 Aptiekas uzcenojums ir lielāks par lieltirgotavas uzcenojumu cenu segmentā līdz ražotāja cenai 200 *euro* (atbilst KBC 206 *euro*), bet, vērtējot uzcenojuma sadalījuma samērīgumu, jāņem vērā atšķirības lieltirgotavu un atsevišķu aptieku apgrozījumos. Pie ražotāja cenas 200 *euro* lieltirgotavu un aptieku uzcenojums (absolūtajā izteiksmē) izlīdzinās. Turpmāk, palielinoties ražotāja cenai, lieltirgotavas uzcenojums turpina palielināties, bet aptiekas uzcenojums, kā jau minēts iepriekš, kļūst fiksēts. Sasniedzot segmentu virs ražotāja cenas 200 *euro*, lieltirgotavas uzcenojums palielinās diapazonā no 6 *euro* līdz 20 *euro* par katru pārdoto iepakojumu. Tātad, cenu segmentā virs 200 *euro* vienai iesaistītai pusei uzcenojums palielinās, bet otram - nemainās un pakāpeniski kļūst būtiski zemāks, piemēram, pie ražotāju cenas 500 *euro* lieltirgotavas uzcenojums ir 15 *euro* par iepakojumu un aptiekas uzcenojums ir 6,05 *euro* par iepakojumu.
- 22 Šādas atšķirības norāda uz to, ka starp starpniekposmiem uzcenojums pirmšķietami sadalās nevienmērīgi un var būt nesamērīgs, vienlaikus tas veicina arī aptieku atkarību no lieltirgotavām (caur piemērojamām atlaidēm un vairāk vai mazāk veiksmīgas sadarbības).
- 23 *Kompensējamo zāļu cenu veidošanas regulējumam ir pretrunīga iedarbība uz tirgus dalībnieku motivāciju samazināt zāļu cenu - ir mehānismi, kas veicina ražotāja cenu samazināšanu, un vienlaikus pastāv tādi, kas neveicina zāļu cenu samazināšanos. Šī iedarbība atkarīga no cenu un ieņēmumu veidošanās lieltirgotavu līmenī. Ieņēmumu noteikšana proporcionāli ražotāja cenai veicina lieltirgotavu motivāciju (tajā skaitā caur vertikālo integrāciju - ar ārstniecības iestādēm/aptekām) izplatīt dārgākas zāles starp analogām. Regulējums par cenu samazināšanu, kad zāles tiek pārceltas no KZS B uz KZS A un kad KZS A parādās konkurējošie analogi, veicina lētāko zāļu piedāvāšanu. Vienlaikus jānorāda, ka šādu situāciju daļēji novērš šogad veiktie grozījumi Noteikumos Nr.899 par zāļu vispārīgā nosaukuma lietošanu receptēs.*

- 24 Normatīvais regulējums par to, kā jānosaka cenas KZS iekļautām zālēm, ja pacienta diagnoze nav atbilstoša KZS, ir neviennozīmīgs. Tas pieļauj, ka kompensējamām zālēm paralēli var pastāvēt divi cenu veidošanas algoritmi un attiecīgi – divas aptiekas cenas. Šāda situācija ir pretēja pacientu interesēm un ir labvēlīgāka starpnieku (lieltirgotavu un aptieku) interesēm
- 25 Kompensējamo zāļu izplatīšanā Latvijā ieņēmumu sadalījums lieltirgotavas un aptiekas līmenī ir nesamērīgs, regulējums paredz dārgāku zāļu segmentā lieltirgotavai būtiski lielākus ieņēmumus salīdzinājumā ar aptieku ieņēmumiem, kas veicina aptiekas kā izplatīšanas ķēdes posma atkarību no lieltirgotavas.
- 26 Paralēli izplatīto un paralēli importēto zāļu cenām, ja šīs zāles iekļautas KZS, Noteikumos Nr.899 30.¹punktā noteikta prasība, ka tās ir zemākas par to kompensējamo zāļu cenu, attiecībā pret kurām ir veikta paralēlā izplatīšana vai paralēlais imports. Nav noteikts kvantitatīvs kritērijs cenas starpībai. Kvantitatīva kritērija neesamība ietekmē cenu veidošanu, tomēr cenas izmaiņas, kuras veicina paralēlais imports, kopumā var būt neefektīva, jo administratīvie resursi, kas tiek patērēti attiecīgām procedūrām, valstij var izmaksāt dārgāk nekā minētais cenu samazinājums (ņemot vērā, ka paralēlie importētāji un izplatītāji var noteikt minimālu cenu starpību 0,01 euro, formāli izpildot Noteikumu Nr.899 prasību), tāpēc paralēlā importa efekts jāvērtē sistēmiski, t.i., novērtējot ne tikai tiešo ietekmi uz budžeta ietaupījumiem samazinātās cenas dēļ, bet arī nepieciešamos administratīvos resursus.
- 27 Kompensējamo zāļu gadījumā pozitīvi ietekmi uz zāļu finansiālo pieejamību pacientam var radīt šogad veiktie grozījumi Noteikumos Nr. 899, kas turpmāk paredz to, ka, izrakstot zāles, tiek norādīts attiecīgajai diagnozei paredzētais zāļu vispārīgais nosaukums. Aptiekai savukārt ir pienākums izsniegt lētākās zāles pēc šo zāļu vispārīgā nosaukuma, un tikai atsevišķos, pamatotos gadījumos, ja zāļu lietošana nedod vēlamo terapeitisko efektu, ārstniecības persona tā vietā izraksta citas zāles, sākot ar zemāko cenu vispārīga nosaukuma ietvaros. Šāds noteikums palielina konkurences spiedienu zāļu ražotāju starpā, kā arī rada papildu motivāciju zāļu ražotājiem uzturēt savas zāles KZS kā lētākās, rēķinoties ar zāļu lielāku noietu.

Kompensējamo zāļu cenu un uzcenojumu veidošanās salīdzinājums Baltijas valstīs

- 28 Normatīvais regulējums Baltijas valstīs būtiski atšķiras, atšķirības nosaka arī to, ka dažādās valstīs situācija ir labvēlīgāka dažādiem starpniekposmiem. Tā, piemēram, salīdzinot normatīvo regulējumu par cenu veidošanu kompensējamajām zālēm Latvijā un Lietuvā, secināms, ka Lietuvā pastāvošais mehānisms nodrošina aptiekām

lielākus uzcenojumus, tādā veidā nodrošina plašāku aptieku neatkarību vertikālās integrācijas gadījumā.

Kompensējamo zāļu lieltirgotavas cenas lētākā zāļu segmentā Latvijā, Lietuvā un Igaunijā ir līdzīgas, bet dārgāku zāļu segmentā Latvijā un Lietuvā ir ievērojami augstākas nekā Igaunijā. Latvijā lieltirgotavas cenas (bez PVN) ir zemākas ražotāja cenai esot 1-7 *euro*. Lieltirgotavas ieņēmumi lētākā zāļu segmentā var būt augstāki Latvijā, Lietuvā vai Igaunijā atkarībā no ražotāja cenas, dārgākā zāļu segmentā Latvijā lieltirgotavas ieņēmumi ir lielākie Baltijas valstīs. Zāļu cenu segmentā virs 100 *euro* Latvijā cenas ir augstākas un atšķirība jau ir pamanāmāka – līdz 15 *euro* par iepakojumu, kas būtiski ietekmē valsts finansējuma izmantošanu dārgāku medikamentu kompensācijas sistēmas ietvaros.

- 29 Dārgākā zāļu cenu segmentā Latvijā praktiski vienmēr lieltirgotavu ieņēmumi ir augstāki, un, kaut gan tie nepārsniedz 5% gala cenā, ņemot vērā, ka gala cena ir augsta (vairāki desmiti un simti *euro*), arī šis salīdzinoši nelielais procentuālais uzcenojums veido summu līdz pat 21 *euro* un atstāj ievērojamu ietekmi uz zāļu finansiālo pieejamību pacientiem. Jo augstāka ražotāja cena, jo vairāk lieltirgotavas cena Latvijā pārsniedz cenas Lietuvā un Igaunijā.
- 30 Aptiekas cenu atšķirības Baltijas valstīs nav tik izteiktas. Lietuvā aptiekas uzcenojums skaitliskā (naudas) izteiksmē ir lielāks nekā Latvijā un Igaunijā, turklāt atšķirība ir būtiska. Tas nozīmē, ka Lietuvā apstākļi aptiekas peļņas gūšanai pirmšķietami ir labvēlīgāki nekā citās valstīs.

Faktiski piemēroto zāļu cenu salīdzinājums Baltijas valstīs

- 31 Izvērtējot tirgus uzraudzības ietvaros apkopotos datus par 18 zālēm, salīdzinot to noteiktās ražotāju cenas un aptiekas cenas Latvijā un Lietuvā, secināms, ka:
  - no 18 zālēm 15 ražotāju cenas Latvijā ir zemākas nekā Lietuvā vai vienādas ar tām. Ja cenas Latvijā noteiktas zemākas, starpība vidēji ir lielāka par 10%;
  - no šīm 15 zālēm (100%), kuru ražotāja cenas Latvijā ir zemākas nekā Lietuvā vai vienādas ar tām, tikai sešos gadījumos (jeb 40%) aptiekas cena Latvijā arī zemāka nekā Lietuvā. Attiecīgi deviņos gadījumos (jeb 60%) aptiekas cena Lietuvā ir augstāka.
- 32 Salīdzinot (19 zāles) to ražotāju cenas un aptiekas cenas Latvijā un Igaunijā, secināms, ka:
  - no 19 zālēm 16 ražotāja cenas Latvijā ir zemākas nekā ražotāju cenas Igaunijā vai vienādas ar tām. Ja cenas Latvijā noteiktas zemākas, starpība vidēji ir lielāka par 10%;

- no šīm 16 zālēm (100%), kuru ražotāja cenas Latvijā ir zemākas nekā Igaunijā vai vienādas ar tām, tikai sešos gadījumos (jeb 37%) aptiekas cenas Latvijā ir zemākas nekā Igaunijā. Vēl piecos gadījumos (jeb 31%) cenas Latvijā var būt zemākas vai augstākas nekā Igaunijā – atkarībā no konkrētās aptiekas Igaunijā. Un astoņos gadījumos (jeb 50%) aptiekas cena Latvijā ir augstāka nekā Igaunijā.
- 33 Secināms, ka ražotāji Latvijā lielākoties nosaka zemākas zāļu cenas nekā Lietuvā un Igaunijā, savukārt cenas aptiekās Latvijā ir lielākoties augstākas. Tas liecina, ka izplatīšanas posmos uzcenojumi (starpnieku uzcenojumi) arī praksē Latvijā ir augstāki nekā Lietuvā un Igaunijā.
  - 34 Nav pamata visaptverošam apgalvojumam, ka Latvijā visas zāles maksā dārgāk nekā Lietuvā un Igaunijā. Uzraudzības ietvaros izvērtēto zāļu grupā ap 40% gadījumu zāļu cenas aptiekās Latvijā ir zemākas nekā Lietuvā un Igaunijā.
  - 35 Kopsakarā ar citiem apstākļiem, kas noskaidroti Uzraudzībā par faktoriem, kas ir būtiski ražotājiem, nosakot cenas, piemēram, tirgus apjoms, Latvijas, Lietuvas un Igaunijas tirgi nav tik ievērojami atšķirīgi, lai cenas kopumā būtiski atšķirtos.
  - 36 Atšķirības zāļu cenās aptiekās ir dažādas, būtiskākās atšķirības novērojamas tad, ja zālēm, kuras savstarpēji salīdzina, ir atšķirīgs statuss kompensācijas ziņā (ir vai nav iekļautas KZS), kas ietekmē zāļu cenu veidošanās mehānismu un tā piemērošanu praksē.

6. Priekšlikumi

- 40 Ņemot vērā Uzraudzības ietvaros izdarītos secinājumus un identificētos aspektus, kas ietekmē zāļu finansiālo pieejamību un tās palielināšanas iespējas, Veselības ministrijai sadarbībā ar citām par nozari atbildīgajām institūcijām, nepieciešams pārskatīt zāļu cenu veidošanās mehānismus, t.sk. izmantojot salīdzinājumu starp Baltijas valstīm – gan attiecībā uz nekompensējamo zāļu, gan kompensējamo zāļu cenu veidošanos.
- 37 Veidojot jaunu cenu veidošanās modeli, t.sk. jāievēro šādi principi:
  - mehānisma mērķis – samazināt zāļu gala cenas pacientiem, veicinot zāļu finansiālo pieejamību/palielināt zāļu finansiālo pieejamību valsts kompensācijas sistēmas ietvaros, t.i., vērtējot to no valsts budžeta līdzekļu efektīvākas izmantošanas viedokļa;
  - izvērtēt iespēju izslēgt lieltirgotavas cenas un aptiekas cenas tiešo proporcionalitāti ražotāja cenai. Iespējamais risinājums varētu būt fiksētās maksas ieviešana par vienu pārdoto zāļu iepakojumu;

- paredzēt tādu uzcenojuma sadalījumu starp lieltirgotavu un aptieku, lai mazinātu aptieku atkarību no lieltirgotavas, t.i., izvērtēt iespēju palielināt aptiekas ieņēmumus atsevišķos segmentos vai mainīt uzcenojumu skaitlisko vērtību par labu aptiekas līmenim;
  - nosakot intervālus un uzcenojumus, ņemt vērā, cenu segmentu līdz 50 euro, kurā ir lielāks realizācijas apjoms un atbilstoši lielākais patēriņš;
  - paredzēt pacienta līdzmaksājuma maksimālo apmēru euro.
- 38 Par nozari atbildīgajām institūcijām jāizvērtē grozījumu veikšana normatīvajos aktos attiecībā uz Noteikumu Nr.803 un Noteikumu Nr.899 piemērošanu. Būtu jānosaka, ka, ja zāles ir iekļautas KZS, tad to aptiekas cena veidojas pēc mehānisma, kas paredzēts Noteikumos Nr.899.
- 39 Nepieciešams izvērtēt iespēju piemērot vienu cenas veidošanas mehānismu kompensējamām un nekompensējamām zālēm.
- 40 Jāveic sistēmisks paralēlā importa efekta novērtējums, ievērojot to, ka administratīvie resursi, kas tiek patērēti attiecīgām procedūrām (iekļaušana KZS, cenas novērtējums u.c.), valstij var izmaksāt dārgāk nekā minētais cenu samazinājums. Būtu jānovērtē ne tikai tiešā ietekme uz budžeta ietaupījumiem samazinātās cenas dēļ (samazināta viena iepakojuma cena, potenciālais pārdošanas apjoms), bet arī nepieciešamais administratīvais resursu patēriņa apjoms šādu darbību veikšanai. Attiecīgi jāizvērtē grozījumi Noteikumu Nr.899 30.¹punktā - prasība, ka paralēli izplatīto un paralēli importēto zāļu cenas ir zemākas par to kompensējamo zāļu cenu, attiecībā pret kurām ir veikta paralēlā izplatīšana vai paralēlais imports.
- 41 Ievērojot to, ka atlaižu piemērošana, vienlaikus pastāvot vertikālajai integrācijai, var negatīvi ietekmēt gan ražotāju motivāciju piedāvāt jaunas zāles/iekļaut tās KZS, gan farmaceitu neatkarību, un līdz ar to arī negatīvi ietekmēt zāļu pieejamību pacientiem, nepieciešams izvērtēt iespēju, ierobežot atlaižu piešķiršanas sistēmu, visos zāļu izplatīšanas līmeņos, veidojot sistēmu caurskatāmu un pārraugāmu no atbildīgo institūciju puses.

Pateicība

Konkurences padome pateicas uzņēmumiem, asociācijām un valsts pārvaldes iestādēm, kas sniedza tirgus uzraudzības veikšanai nepieciešamo informāciju.

Par tirgus uzraudzībām

Konkurences padome veic tirgus uzraudzības – padziļinātu konkurences situācijas analīzi – mērķtiecīgi izvēlētos tirgos, lai atklātu un novērstu konkurences kropļojumus, kas ierobežo uzņēmumu vienlīdzīgu sāncensību.

Uzraudzības noslēguma ziņojums tiek publiskots, ja to neliedz informācijas pieejamības ierobežojumi un ja informācija par tirgu, kas iegūta papildus pārkāpuma konstatēšanai vai nekonstatēšanai, uzskatāma par būtisku.

Sabiedrības līdzdalības iespējas

*Anonīmas ziņošanas iespēja Konkurences padomes interneta vietnē:
<http://www.kp.gov.lv/lv/tipoffs>*

Informēt Konkurences padomi par iespējamiem pārkāpumiem vai saņemt konsultāciju iespējams gan klātienē (iepriekš piesakoties), gan telefoniski (arī neatklājot savu identitāti).

Konkurences padome

Brīvības 55, 2.korp.,
Rīga, LV-1010,
Tālrunis: +371 67282865
Fakss: +371 67242141
E-pasts: konkurence@kp.gov.lv

www.kp.gov.lv

 [@KPgovLV](https://twitter.com/KPgovLV)

Tabula Nr.4

Lieltirgotavu un aptieku maksimāli atļauto uzcenojumu un ieņēmumu no viena nekompensējamo zāļu iepakojuma realizācijas salīdzinājums Latvijā, Lietuvā un Igaunijā (euro)

Ražotāja cena, euro	Lieltirgotavas cena bez PVN, euro			Lieltirgotavas cena ar PVN, euro			Lieltirgotavas ieņēmumi gala cenā LV, euro			Lieltirgotavas ieņēmumi galā cenā, %			Aptiekas cena bez PVN, euro			Aptiekas cena ar PVN, euro			Aptiekas ieņēmumi gala cena, euro			Aptiekas ieņēmumi gala cenā, %		
	LV	LT	EE	LV	LT	EE	LV	LT	EE	LV	LT	EE	LV	LT	EE	LV	LT	EE	LV	LT	EE	LV	LT	EE
1	1,18	1,18	1,2	1,32	1,24	1,31	0,18	0,18	0,2	10	11	9	1,65	1,53	2,06	1,85	1,61	2,25	0,47	0,35	0,86	26	22	38
2	2,36	2,32	2,3	2,64	2,44	2,51	0,36	0,32	0,3	10	10	9	3,26	3,02	2,99	3,65	3,17	3,26	0,9	0,7	0,69	25	22	21
3	3,54	3,27	3,3	3,96	3,43	3,6	0,54	0,27	0,3	10	6	7	4,81	4,02	3,96	5,39	4,22	4,32	1,27	0,75	0,66	24	18	15
4	4,72	4,36	4,4	5,29	4,58	4,8	0,72	0,36	0,4	10	6	7	6,33	5,36	5,28	7,09	5,63	5,76	1,61	1	0,88	23	18	15
5	5,88	5,45	5,5	6,59	5,72	6	0,88	0,45	0,5	10	6	7	7,78	6,65	6,6	8,71	6,98	7,19	1,9	1,2	1,1	22	17	15
7	8,18	7,56	7,35	9,16	7,94	8,01	1,18	0,56	0,35	10	6	4	10,6	9	8,45	11,87	9,45	9,21	2,42	1,44	1,1	20	15	12
9	10,48	9,63	9,45	11,74	10,11	10,3	1,48	0,63	0,45	10	5	4	13,36	11,27	10,87	14,96	11,83	11,85	2,88	1,64	1,42	19	14	12
11	12,78	11,77	11,55	14,31	12,36	12,59	1,78	0,77	0,55	10	5	4	16,12	13,77	13,28	18,05	14,46	14,48	3,34	2	1,73	18	14	12
13	15,08	13,91	13,39	16,89	14,61	14,6	2,08	0,91	0,39	10	5	2	18,83	16,27	15,4	21,09	17,09	16,78	3,75	2,36	2,01	18	14	12
15	17,34	16,05	15,45	19,42	16,85	16,84	2,34	1,05	0,45	10	5	2	21,43	18,78	17,77	24	19,72	19,37	4,09	2,73	2,32	17	14	12
20	22,84	21	20,6	25,58	22,05	22,45	2,84	1	0,6	9	4	2	27,76	24,57	23,69	31,09	25,8	25,82	4,92	3,57	3,09	16	14	12
25	28,34	26,25	25,75	31,74	27,56	28,07	3,34	1,25	0,75	9	4	2	34,08	30,19	29,61	38,17	31,7	32,28	5,74	3,94	3,86	15	12	12
30	33,84	31,5	30,9	37,9	33,08	33,68	3,84	1,5	0,9	9	4	2	40,14	36,23	35,54	44,96	38,04	38,73	6,3	4,73	2,64	14	12	12
40	44,84	42	41,2	50,22	44,1	44,91	4,84	2	1,2	8	4	2	52,24	48,3	47,38	58,51	50,72	51,64	7,4	6,3	6,18	13	12	12
50	55,84	52,5	51,5	62,54	55,13	56,14	5,84	2,5	1,5	8	4	2	64,34	60,38	56,61	72,07	63,39	61,7	8,5	7,88	5,11	12	12	8
100	110,8	105	103	124,14	110,25	112,27	10,8	5	3	8	4	3	124,8	120,75	108,11	139,83	126,79	117,84	14	15,75	5,11	10	12	4
120	132,8	126	123,6	148,78	132,3	134,72	12,8	6	3,6	8	4	3	149	144,9	128,71	166,93	152,15	140,29	16,2	18,9	5,11	10	12	4
140	154,8	147	144,2	173,42	154,35	157,18	14,8	7	4,2	8	4	3	173,2	164,38	149,31	194,03	172,6	162,75	18,4	17,38	5,11	9	10	3
180	198,8	189	185,4	222,7	198,45	202,09	18,8	9	5,4	8	4	3	221,6	206,38	190,51	248,24	216,7	207,66	22,8	17,38	5,11	9	8	2
200	220,8	210	206	247,34	220,5	224,54	20,8	10	6	8	4	3	245,8	227,38	211,11	275,35	238,8	230,11	25	17,38	5,11	9	7	2

213	235,1	223,65	219,4	263,36	234,83	239,14	22,1	10,65	6,39	8	4	3	261,6	241,03	224,5	292,96	253,1	244,71	26,43	17,38	5,11	9	7	2
300	330,8	314,48	306,4	370,54	330,2	339,9	30,8	14,48	6,39	8	4	2	366,8	331,86	311,5	410,87	348,5	339,54	36	17,38	5,11	9	5	2
400	440,8	414,48	406,4	493,74	435,2	442,9	40,8	14,48	6,39	7	3	1	487,8	431,86	411,5	546,39	453,5	448,54	47	17,38	5,11	9	4	1
500	550,8	514,48	506,4	616,94	540,2	551,9	50,8	14,48	6,39	7	3	1	608,8	531,86	511,5	681,91	558,5	557,54	58	17,38	5,11	9	3	1
700	770,8	714,48	706,4	863,34	750,2	769,9	70,8	14,48	6,39	7	2	1	850,8	731,86	711,5	952,95	768,5	775,5	80	17,38	5,11	8	2	1
900	990,8	914,48	906,4	1109,7	960,2	987,9	90,8	14,48	6,39	7	1	1	1093	931,86	911,5	1223,9	978,5	993,5	102	17,38	5,11	8	2	1
1000	1101	1014,48	1006,4	1232,9	1065,2	1096,9	101	14,48	6,39	7	1	1	1214	1031,9	1011,5	1359,5	1083,5	1102,5	113	17,38	5,11	8	2	0,5
1500	1651	1514,48	1506,4	1848,9	1590,2	1641,9	151	14,48	6,39	7	1	0,4	1819	1531,9	1511,5	2037,1	1608,5	1647,5	168	17,38	5,11	8	1	0,3
2000	2201	2014,48	2006,4	2464,9	2115,2	2186,9	201	14,48	6,39	7	1	0,3	2424	2031,9	2011,5	2714,7	2133,5	2192,5	223	17,38	5,11	8	1	0,2

Avots: KP aprēķini, pamatojoties uz Noteikumiem Nr.803 un tirgus dalībnieku sniegto informāciju

Tabula Nr.5

**Lieltirgotavu un aptieku maksimāli atļauto uzcenojumu un ieņēmumu no viena kompensējamo zāļu
iepakojuma realizācijas salīdzinājums Latvijā, Lietuvā un Igaunijā (euro)**

Ražotāja cena, euro	Lieltirgotavas cena bez PVN, euro			Lieltirgotavas cena ar PVN, euro			Lieltirgotavas ieņēmumi gala cenā, euro			Lieltirgotavas ieņēmumi galā cenā, %			Aptiekas cena bez PVN, euro			Aptiekas cena ar PVN, euro			Aptiekas ieņēmumi gala cena, euro			Aptiekas ieņēmumi gala cenā, %		
	LV	LT	EE	LV	LT	EE	LV	LT	EE	LV	LT	EE	LV	LT	EE	LV	LT	EE	LV	LT	EE	LV	LT	EE
1	1,1	1,51	1,20	1,23	1,59	1,31	0,1	0,51	0,2	6	19	9	1,43	2,51	2,06	1,6	2,64	2,25	0,33	1,00	0,86	21	38	38
2	2,2	2,51	2,30	2,46	2,64	2,51	0,2	0,51	0,3	6	14	9	2,82	3,51	2,99	3,16	3,69	3,26	0,62	1,00	0,69	20	27	21
3	3,27	3,51	3,30	3,66	3,69	3,60	0,27	0,51	0,3	6	11	7	4,13	4,51	3,96	4,63	4,74	4,32	0,86	1,00	0,66	19	21	15
4	4,36	4,51	4,40	4,88	4,74	4,80	0,36	0,51	0,4	6	9	7	5,53	5,51	5,28	6,19	5,79	5,76	1,17	1,00	0,88	19	17	15
5	5,45	5,51	5,50	6,10	5,79	6,00	0,45	0,51	0,5	6	7	7	6,81	6,51	6,60	7,62	6,84	7,19	1,36	1,00	1,10	18	15	15
7	7,49	7,51	7,35	8,39	7,89	8,01	0,49	0,51	0,4	5	6	4	9,18	8,51	8,45	10,29	8,94	9,21	1,69	1,00	1,10	16	11	12
9	9,63	9,51	9,45	10,79	9,99	10,30	0,63	0,51	0,5	5	5	4	11,64	10,51	10,87	13,04	11,04	11,85	2,01	1,00	1,42	15	9	12
11	11,77	11,51	11,55	13,18	12,09	12,59	0,77	0,51	0,6	5	4	4	14,11	12,51	13,28	15,8	13,14	14,48	2,34	1,00	1,73	15	8	12
13	13,78	13,51	13,39	15,43	14,19	14,60	0,78	0,51	0,4	4	3	2	16,42	14,51	15,40	18,39	15,24	16,78	2,64	1,00	2,01	14	7	12
14	14,84	14,51	14,42	16,62	15,24	15,72	0,84	0,51	0,4	4	3	2	17,6	15,51	16,58	19,72	16,29	18,08	2,76	1,00	2,16	14	6	12
15	15,9	15,51	15,45	17,81	16,29	16,84	0,9	0,51	0,5	4	3	2	18,77	16,51	17,77	21,02	17,34	19,37	2,87	1,00	2,32	14	6	12
20	21,2	20,51	20,60	23,74	21,54	22,45	1,2	0,51	0,6	4	2	2	24,6	21,51	23,69	27,55	22,59	25,82	3,40	1,00	3,09	12	4	12
25	26,25	25,51	25,75	29,40	26,79	28,07	1,25	0,51	0,8	4	2	2	30,01	26,51	29,61	33,61	27,84	32,28	3,76	1,00	3,86	11	4	12
30	31,2	30,51	30,90	34,94	32,04	33,68	1,2	0,51	0,9	3	2	2	35,25	31,51	35,54	39,48	33,09	38,37	4,05	1,00	4,64	10	3	12
40	41,6	40,51	41,20	46,59	42,54	44,91	1,6	0,51	1,2	3	1	2	46,17	41,51	47,38	51,71	43,59	51,64	4,57	1,00	6,18	9	2	12
50	52	52,45	51,50	58,24	55,07	56,14	2	2,45	1,5	3	4	2	57,09	57,55	56,61	63,94	60,43	61,70	5,09	5,10	5,11	8	8	8
100	104	102,45	103,00	116,48	107,57	112,27	4	2,45	3	3	2	3	110,05	107,55	108,11	123,26	112,93	117,84	6,05	5,10	5,11	5	5	4
120	124,8	122,45	123,60	139,78	128,57	134,72	4,8	2,45	3,6	3	2	3	130,85	127,55	128,71	146,55	133,93	140,29	6,05	5,10	5,11	4	4	4
140	145,6	142,45	144,20	163,07	149,57	157,18	5,6	2,45	4,2	3	2	3	151,65	147,55	149,31	169,85	154,93	162,75	6,05	5,10	5,11	4	3	3
160	164,8	162,45	164,80	184,58	170,57	181,38	4,8	2,45	6,4	3	1	3	170,85	176,93	169,91	191,35	185,78	186,95	6,05	14,48	5,11	3	8	3
180	185,4	182,45	185,40	207,65	191,57	202,09	5,4	2,45	5,4	3	1	3	191,45	196,93	190,51	214,42	206,78	207,66	6,05	14,48	5,11	3	7	2
200	206	202,45	206,00	230,72	212,57	224,54	6	2,45	6	3	1	3	212,05	216,93	211,11	237,5	227,78	230,11	6,05	14,48	5,11	3	6	2

300	309	305,79	306,39	346,08	321,08	333,97	9	5,79	6,4	3	2	2	315,05	320,27	311,50	352,86	336,28	339,54	6,05	14,48	5,11	2	4	2
400	412	405,79	406,39	461,44	426,08	442,97	12	5,79	6,4	3	1	1	418,05	420,27	411,50	468,22	441,28	448,54	6,05	14,48	5,11	1	3	1
500	515	505,79	506,39	576,80	531,08	551,07	15	5,79	6,4	3	1	1	521,05	520,27	511,50	583,58	546,28	557,54	6,05	14,48	5,11	1	3	0,9
600	618	605,79	606,39	692,16	636,08	660,97	18	5,79	6,4	3	0,9	1	624,05	620,27	611,50	698,94	651,28	666,54	6,05	14,48	5,11	0,9	2	0,8
700	721	705,79	706,39	807,52	741,08	769,97	21	5,79	6,4	3	0,8	0,8	727,05	720,27	711,50	814,3	756,28	775,54	6,05	14,48	5,11	0,7	2	0,7
800	816	805,79	806,39	913,92	846,08	878,97	16	5,79	6,4	2	0,7	0,7	822,05	820,27	811,50	920,7	861,28	884,54	6,05	14,48	5,11	0,7	2	0,6
900	918	905,79	906,39	1028,16	951,08	987,97	18	5,79	6,4	2	0,6	0,6	924,05	920,27	911,50	1034,9	966,28	993,54	6,05	14,48	5,11	0,6	1	0,5
1000	1020	1005,8	1006,39	1142,40	1056,08	1096,97	20	5,79	6,4	2	0,5	0,6	1026,1	1020,27	1011,50	1149,2	1071,28	1102,54	6,05	14,48	5,11	0,5	1	0,5
1500	1515	1505,8	1506,39	1696,80	1581,08	1641,97	15	5,79	6,4	1	0,4	0,4	1521,1	1520,27	1511,50	1703,6	1596,28	1647,54	6,05	14,48	5,11	0,4	0,9	0,3
2000	2020	2005,8	2006,39	2262,40	2106,08	2186,97	20	5,79	6,4	1	0,3	0,3	2026,1	2020,27	2011,50	2269,2	2121,28	2192,54	6,05	14,48	5,11	0,3	0,7	0,2

Avots: KP aprēķini, pamatojoties uz Noteikumiem Nr.899 un tirgus dalībnieku sniegto informāciju.

